

Kiss Árpád: Mezőkovácsháza története
/1956-1980/

BÖLCSÉSZDOKTORI ÉRTEKEZÉS

Szeged, 1986.

TARTALOM

	Old.
Bevezetés	1.
I. Az ellenforradalom és a konszolidáció története Mezőkovácsháza községben /1956-1959/ ...	5.
1. Az ellenforradalmi események /1956.október-december/	5.
2. A konszolidáció időszaka /1957-1959/	20.
II. A mezőgazdaság szocialista átszervezése és megszilárdítása	33.
1. A korai szövetkezeti mozgalom előzményei és helyzete	33.
2. A mezőgazdaság szocialista átszervezése /1959-1962/	49.
3. A termelőszövetkezetek megszilárdulása és fejlődése /1962-1980/	66.
III. Ipar kialakulása és fejlődése	81.
IV. Kereskedelem, szolgáltatás	97.
V. Művelődéspolitikai	118.
1. Közoktatás helyzete, fejlődése	118.
2. Közművelődés, könyvtárügy	143.
Összegzés	150.
Jegyzetek	152.
Felhasznált irodalom	156.

BEVEZETÉS

A mai Mezőkovácsháza és környéke igen régóta lakott terület. Már a XI-XII.századból származó különböző leletek kerültek felszínre a régészeti kutatások nyomán. /Pl. Árpád-kori sírok, eszközök./ Így bizonyítottnak vehető, hogy ez a terület szűkebb és tágabb értelemben egyaránt alkalmas volt arra, hogy rajta emberi települések jöjjenek létre az emberiség történetének különböző korszakaiban.

Kovácsháza nevével először a források alapján a XV.század második felében találkozunk /1/ /1463.márc.26/. A további évszázadok folyamán számos változáson ment át az u.n. kovácsházi pusztaság területe. 1814-ben egy nagyobb arányu betelepülésre került sor a kovácsházi pusztaságra és környékére /kb. 500 család/. A község tulajdonképpen kialakulása ettől fogva datálható. Mezőkovácsháza ütemesebb fejlődése, a népesség erőteljesebb növekedése az 1860-as években, a kiegyezés körül indult meg. Ezen időszakban indult erőteljesebb fejlődésnek az akkor már hagyományosnak számító dohány és gabonafélék termesztése mellett, az ipari növények /cirok, kender, cukorrépa/ termesztése. A modern kapitalista termelési viszonyok kialakulását elősegítette a vasúthálózat kiépülése /1899. Alföldi Első Gazdasági Vasút/. Ez utóbbi Békéscsaba-Mezőkovácsháza között épült meg. A korábban elkészült arad-csanádi vasút már akkor bekapcsolta Mezőkovácsházát az országos forgalomba.

A község neve előbb Kovácsháza, később Nagykovácsháza, majd az 1890-es évektől mindinkább Mezőkovácsháza néven szerepel a hivatalos iratokban /2/. Talán a fentiekből is kitűnik, hogy a századfordulóra alakult ki a község jellegzetes képe és indult meg a modern értelemben vett községi élet /kézműipar, vagyoni rétegződés/.

A századfordulóra jellemző "viharsarki" agrár-szocialista mozgalmak éppen ezen a vidéken a község lakosságát is érintették. /Pl: 1891.jun.21-i battonyai események./. Az űszirózsás forradalom /1918.okt./, majd az első proletárdiktatura rövid időszaka alatt /1919.ápr. 13-ig!/ is eredményesen működött a megalakult munkástanács és direktórium.

A Magyar Tanácsköztársaság megdöntése után, a helyi munkásmozgalom nehezen tudta ujjírendezni sorait.

Az 1929-33 évi gazdasági világválság hatására is felélénkülő helyi munkásmozgalom az 1930-as évek elején a Szociáldemokrata Párt megalakulásához vezetett. Igaz, hogy a Kommunista Párt illegális helyi szervezetének létrejöttére nem került sor, de több helyi baloldali szociáldemokrata ember bizonyítható kapcsolatot tartott vidéki és központi kommunista párttagokkal. Így a KMP agitációja eljutott a községbe és a felszabadulás előtti években éreztette hatását a dolgozó rétegek körében.

A II. világháboru időszakában a nélkülözés, nyomor fokozódott a községben csakugy mint országosan /pl: kb. 500 csa-

lád deportálása/. Döntő változást Mezőkovácsháza község életében is 1944.szeptember utolsó illetve október első napjaiban a felszabadító Vörös Hadsereg harcai jelentettek /1944.okt.6./ /3/.

Az 1949. évi XX. tc.törvényerőre emelte az országgyűlés által elfogadott demokratikus alaptörvényt az Alkotmányt. Ebből következően az államhatalom helyi szerveinek, a tanácsok megválasztására 1950.októberében került sor. Ugyancsak 1950-ben megtörtént az igazgatási területek módosítása, - Csanád vármegye megszűnt - és Mezőkovácsháza község közigazgatásilag Békés megyéhez került /1950.márc.15./. A község 1950-től kezdve a járási székhely funkcióját is betöltötte. Az immáron járási székhely község életében további jelentős változást hozott, hogy 1969.július 1-vel egyesült Reformátuskovácsházával, 1970.január 1-vel pedig hivatalosan is nagyközséggé nyilvánították. A továbbiakban pedig az 1006 /1971/ III.16. Kormányhatározat értelmében, mely a területfejlesztési irányelveket tartalmazza, Mezőkovácsházát várossá kell fejleszteni. Ezt erősítette meg az /1007/1971.III.6./ Kormányhatározat az országos területfejlesztési koncepcióval kapcsolatban, valamint a megyei tanács v.b. távlati fejlesztési tervei, de a helyi tanács jövőbeni elképzelései is.

Békés megye településhálózat fejlesztési terve - /Bp. 1971. c.Kiadvány/ Mezőkovácsháza fejlesztéséről így ír:

"Mezőkovácsháza az I. ütemben részleges középfoku központ, a II. ütemben középfoku központ, a megye déli területeinek már jelenleg is szervező központja a távlatban igazgatási, munkahelyi, mezőgazdasági, kereskedelmi, oktatási, kulturális, egészségügyi, üdülési központ, igen nagy mértékű fejlesztést igényel ahhoz, hogy szerepkörét maradéktalanul be tudja tölteni" /4/.

II Az ellenforradalom és a konszolidáció története Mezőkovácsháza községben /1956-1959/

1. Az ellenforradalmi események /1956.október-december/

Ismeretes a Magyar Szocialista Munkáspárt Ideiglenes Központi Bizottságának 1956.évi december 5-i határozata, amely a magyarországi ellenforradalom okainak négy tényezőjét határozta meg:

"a Magyar Dolgozók Pártja régi szektás vezetőinek hibái, a Nagy Imre-féle revizionista csoport áruló tevékenysége, a belső burzsoá ellenforradalmi erők és döntően a nemzetközi imperializmus aknamunkája idézte elő" /5/.

Csakugy, mint országos méretekben, Mezőkovácsháza községben is érvényesült az ellenforradalomnak a fentiekben ismertett négy tényezője. Vizsgáljuk meg a továbbiakban Mezőkovácsháza politikai, társadalmi helyzetét röviden, közvetlenül az októberi ellenforradalmi eseményeket megelőző időszakban.

Nagymértékben megfigyelhető már 1956,július,augusztus és szeptember hónapokban a jobboldali, revizionista politikai irányvonal kibontakozása, amelyet országosan Nagy Imre és csoportja képviselt.

A Magyar Dolgozók Pártja Központi Vezetősége 1956.évi jul. 20-22-i határozata alapján - amint ismeretes - sor került az addig elkövetett hibák kijavítására. E határozatnak megfelelően Mezőkovácsházán falugyűléseken került sor az eddig

jogtalanul kulákként kezelt középparasztok rehabilitációjára. Az ellenséges illetve revizionista nézetek fellépését és terjedését jelentette, hogy a községi falugyűléseken a jobboldali, ellenséges elemek szinte kivétel nélkül megjelentek, sőt a becsületes dolgozókkal szemben többségben is voltak.

Ezek a falugyűléseken a jobboldali elemek hangadók voltak, nyíltan támadták a népi demokratikus rendszert és olyan hangulatot teremtettek, amelyek alapján a falugyűléseken nemcsak a jogtalanul kuláklistára vett középparasztokat, de kivétel nélkül a kulákokat is rehabilitálták.

Az így megtörtént rehabilitáció után a jobboldali elemek azonnali és nyílt követelésekkel léptek fel az államhatalommal szemben. Pl. a községben kezdték hangosan visszakövetelni az előzően felajánlott földjeiket, vagy a fejlesztés során a termelőszövetkezetbe került gazdasági felszereléseiket, állatállományaikat, volt tulajdonukban lévő gazdasági épületeket stb. Ezen követeléseiknek ügyvédi, illetve bírói úton igyekeztek érvényt szerezni. A fenti követelésekkel egyidőben a revizionista elemek nyílt támadásba kezdtek a népi demokratikus rendszer ellen és az előzőleg elkövetett hibák kijavítására való demagóg hivatkozással a kormány átalakítását és a kormány élére Nagy Imre miniszterelnöki kinevezését követelték.

A szektás hibák szintén megmutatkoztak Mezőkovácsháza községben is, többek között abban, hogy egyes központi irány-

zatokat, szektás rendelkezéseket tulhajtottak, pl. hogy több középparasztot kulákként kezeltek, így megemelve adójukat és beadási tervüket. Más vonatkozásban előfordult, hogy a termelőszövetkezetekbe való beszerzés nem az önkéntesség elvének megfelelően történt.

A szektás irányzat még abban is jelentkezett, hogy a község néhány dolgozóját indokolatlanul, gyanúsítás alapján munkakörükből leváltották /tanácstól, szövetkezetből/.

A vázolt fenti jelenségek egyrészt a község dolgozóinak és vezetőinek kapcsolatát rontotta, másrészt az olyannyira fontos munkás- paraszt szövetség meglazítását is eredményezte.

A nemzetközi imperialista tábor aknamunkája úgy nyilvánult meg többek között Mezőkovácsháza községben, hogy az említett időszakban tömegessé vált az úgynevezett "Szabad Európa és Amerika Hangja", valamint más külföldi, ellenséges rádióadások hallgatása. Ezek a rádióadások - mint a nemzetközi imperializmus szócsövei - rendszeresen rémhireket terjesztettek és adásaikban, és a község lakosainak egy része ezeket a hazug, az ellenséges propaganda céljául szolgáló híreket fogadta el hitelt érdemlően, ugyanakkor, amikor az állami rendeleteket és intézkedéseket kételkedve fogadták.

Természetesen a község lakói között éltek és voltak olyan elemek, akik a felszabadulást megelőzően a volt horthysta-hadsereg és a csendőrség hivatásos állományába tartoztak,

valamint a kulákok, akik az említett rémzireknek terjesztői és propagálói voltak a község becsületes dolgozó lakosai körében.

Kb. ezt a képet kapjuk a község politikai és társadalmi helyzetének vizsgálatakor, közvetlenül az októberi ellenforradalmi eseményeket megelőző időszakban.

A községben, amely egyuttal járási székhely is, október 24-én járási tanácsülésre került volna sor, de a Budapestről érkező hírek következtében a tanácstagok egy része nem érkezett meg az ülésre, ami miatt a járási tanácsülés elmaradt. Október 25-én a községi pártszervezet vezetősége úgy határozott, hogy összehívja a párttagokat. Kb. 20 párttag össze is jött, de konkrét feladatmeghatározás a tennivalókat illetően nem történt, nem utolsósorban azért, mert a felsőbb szervek részéről semmi határozott utmutatás nem érkezett. Az említett megbeszélésen a jelenlévő elvtársak Lengyel Albert, községi párttitkár vezetésével elhatározták, hogy az elkövetkezendő napokban állandó szolgálatot fognak tartani és a párttagok készenlétbe helyezkednek.

Október 26-án ugyan nyílt csoportosulás, illetőleg felvonulás nem történt a községben, de heti piaci nap lévén, a községi tanácsháza körül és más helyeken is kisebb-nagyobb csoportokban tárgyalták az emberek a Budapestről érkező híreket. E tárgyalások során mind erősebben hallatszottak a jobboldali ellenséges elemek által tudatosan táplált, a

népi államhatalmat támadó és dezorganizálni akaró hangok. Október 27-én az esti órákban az előzetes terveknek megfelelően a községi tanácstagok értekezletére került sor, a községi tanács épületében. Mialatt a kb. 25 főből álló községi tanácstagok értekezlete tartott, este 21-22 óra közötti időpontban egy autóbusz érkezett a község területére, a községi tanácsházhoz. Az említett autóbusznak kb. 45-50 főnyi utasa Békéscsabáról érkezett és ellenforradalmár, huligán egyénekből állott. Az ellenforradalmár csoport azonnal rátört a tanácstagok értekezletére és erőszakos uton birtokába vette a községi tanácsházán lévő hangoshiradó berendezést.

A hangoshiradó berendezés birtokbavétele után ellenforradalmi követeléseket tartalmazó szöveget olvastak azon keresztül be a község lakossága számára. Ugyanez időszak alatt az ellenforradalmi csoport másik része erőszakos uton betört a járási, illetőleg a községi pártbizottság székházába. Ezen erőszakos betörés után azonnal vandál módon hozzákezdtek az ott található képek, szobrok, zászlók, csillagok leveréséhez és összetöréséhez. Ezután a községben lévő más középületek előtt lévő diszitéseket és dekorációkat az említettekhez hasonló módon zúzták össze.

A Békéscsabáról jött ellenforradalmi csoportok a község területén végzett terrorcselekmények és rombolások után 27-én a késő éjjeli órákban távoztak el a község területéről /6/.

Másnap, október 28-án, vasárnap reggel 9 óra körül került sor a községi kulturházban egy nagyobb jellegű gyűlés megtartására. Ezen a gyűlésen 350-400 ember vett részt és a tanácstagok választások útján való kiegészítése ürügyén került összehívásra. Azonban a gyűlés megnyitása után hamarosan kiderült, hogy egészen másról van szó. Ugyanis egy K. B. nevezetű ellenforradalmár a hozzá hasonló elemek segítségével megvonta a szót Bali István elvtárstól a községi tanács vb.elnökétől és ő maga vette át a gyűlés irányítását. Ezek után a gyűlés hangadója K. B. ellenforradalmár egyén lett, aki a tömegben elhelyezkedő revizionista elemek segítségével a tanács kiegészítése címén a saját embereit választatta meg.

Megállapítható, hogy az előző éjszakai garázdálkodás során vérszemet kapott helyi ellenforradalmárok már szervesen vettek részt és jöttek el az említett gyűlésre.

Ugyszintén ezen a napon a helyi ellenforradalmi csoportok támadást indítottak a községi és a járási pártszékház ellen. Az ellenforradalmi csoportok fegyveres támadást hajtottak végre, mely tulerővel szemben a pártbizottság épületében szolgálatot tartó két fegyvertelen funkcionárius nem tudott hathatósan fellépni és önhibájukon kívül nem tudták megakadályozni az előző éjszakaihoz hasonló garázdálkodás megismétlődését.

A fegyveres banditák súlyos károkat okoztak a pártbizottság épületének belső berendezési tárgyaiban, butoraiban.

Október 28-án este 18 órakor a délelőtti folyamán "megválasztott" ugynevezett "Forradalmi Tanács" hivatalos megalkakulására került sor a községi tanácsházán. Ezen az ellenforradalmi tanácsülésen a továbbiakban sor került egy ugynevezett "Ötös bizottság" létrehozására is. Jellemző, hogy az ellenforradalmi tanács elnökéül F. D. 100 kat.holdas kulákot választották meg, akinek személyét a községi dolgozói, proletárjai a 25 éves Horthy-fasiszta rendszer idejéből meglehetősen jól ismerték. Ugyancsak ezen az ülésen hozták létre az ellenforradalmárok a maguk fegyveres szervezetét az ugynevezett "Nemzetőrséget". Ennek a fasiszta jellegű szervezetnek a tagjait volt nyilasokból, valamint Horthysta csendőrökből és volt katonatisztekéből verbuválták össze. Ezen ellenforradalmi fegyveres szervezetnek a vezetői N. S. és V. M. - közismerten jobboldali egyének voltak.

Október 29-én a községi ben már szervezeten működő ellenforradalmi csoportok fegyveres uton megszállták a párt székházát. Ezen akciójuktól kezdve az ellenforradalmi terror rendszeressé vált a községi ben és nagy méreteket öltött, tömegszervezeti funkcionáriusok, de az egyszerű haladó gondolkodású személyek fizikai üldözését is. Ilyen fizikai üldözésnek vetették alá a községi ben működő fegyveres erőnek, a rendőrség alakulatának egyszerű tagjait is.

Az ellenforradalmár csoport ilyen akciói ellenszenvet váltott ki elsősorban a kommunisták, a haladó gondolkodású em-

berek, de az egyszerű dolgozó lakosság széles körében is. Különösen október 31-én fokozódott a község dolgozói körében az ellenforradalmárok irányában megmutatkozó ellen-szenv, amikor is nyíltan hozzákezdtek a működő termelőségvetkezetek szétbomlasztásához, s ezen túlmenve a földek erőszakos visszaadásához a földbirtokosok és kulákok részére.

A dolgozó parasztság és főként a volt agrárproletárok és kisparasztok magatartására és lojalitására jellemző volt a népi demokratikus hatalom iránt, hogy a mezőgazdasági munkákat csak akkor hagyták abba - akkor is rövidebb időre - amikor az ellenforradalmár bandák fegyveresen erre őket kinn a szántóföldeken kényszerítették. Az előzőek során már említett K. B. nevezetű ellenforradalmár pl. géppisztollyal kényszerítette a dolgozó parasztokat és traktorosokat a mezőgazdasági munkák beszüntetésére és sztrájkolásra.

Ugyanez időszakban a már szintén említett községi ellenforradalmár tanács elnöke, nevezetesen F. D., több esetben határozott utasítás formájában felszólította a termelőségvetkezetek vezetőségét és tagjait, hogy azonnali hatállyal oszlassák fel a mezőgazdasági termelőségvetkezeteket és termelőségvetkezeti csoportokat.

F.D. ellenforradalmi tanácselnök célja ezen rendelkezés kiadásán keresztül az volt, hogy a régi feudál-kapitalista földbirtokviszonyokat visszaállítsa a maga 100 kh földbir-

tokának visszaszerzésével egyetemben. Ugyancsak egy P. I. nevezetű 150 kh-s kulák is visszakövetelte birtokát, valamint államosított házát, amely házban 3 nagylétszámú dolgozó család kapott otthont és elhelyezést. A földbirtokok visszakövetelése terén az említetteken kívül az ellenforradalmi tanácsban hangadó szerepet játszott és töltött be egy J. M. nevű 30 kh-s kupec kulák is.

November 1-én és 2-án az ellenforradalmi tanács konkrét tervet dolgozott ki a községi párt és állami szervek vezetőinek a letartóztatására, illetőleg egyes népi hatalomhoz hű elvtársaknak a községből való kiűldözésére.

Ezen akcióknak a lefolytatására november hó 3-ra naggyűlést hirdettek meg azzal a céllal, hogy a község lakossága részéről támogatást kapjanak törvénytelen és besztialis terveik végrehajtásához.

Azonban az ellenforradalmárok elszámították magukat, mivel a jelzett időpontra a község lakói nem vonultak ki nagy számban a meghirdetett gyűlésre, csupán 30-40 huli-gán egyén verődött össze. Az ellenforradalmárok által tervezett gyűlés így kudarcba fulladt, ami nem utolsósorban tömegbázisuk hiányosságát mutatta meg.

Annak ellenére, hogy az ellenforradalmárok november 3-án a jelzett gyűlés során tervüket nem tudták végrehajtani, másnap, november 4-én a korareggeli órákban hozzákezdtek fegyveres erővel a községben tartózkodó párt, tanács és állami vezetők nyílt meghurcolásához és letartóztatásához.

Meg kell jegyezni, hogy a letartóztatott kommunista elvtársak a súlyos helyzet ellenére, annak ellenére, hogy az ellenforradalmárok nem egy esetben igen durván bántak velük, a kommunista példamutatás és a népi hatalomhoz való hűség talaján állottak, ezen keresztül is példát mutattak a község dolgozói, az ellenforradalmárokat megvető és elítélő lakosság számára.

Többek között Lipták András elvtárs, a Járási Pártbizottság osztályvezetője járt elő szép példával, a kommunista elhűség, szilárdság és példamutatás területén.

Miután november 4-én a délelőtti órákban az ellenforradalmi tanács tudomást szerzett a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulásáról a rádión keresztül, soraikban pánik és zűrzavar lépett fel, melynek következtében a reggeli órákban letartóztatott és bántalmazott, zaklatott elvtársakat szabadon bocsátották.

A Magyar Szocialista Munkáspárt létrejötte, valamint a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány megalakulása /7/ új erőt kölcsönzött a község kommunistáinak, de a felszabadulás érzését váltotta ki a község becsületes, a népi hatalomhoz hű dolgozó tömegeinek körében is.

November 5-én a kommunisták egy kisebb csoportja, névszerint: Lipták András, Sarus János, Bali István, Juhász Ferenc, Gabnai Sándor és még néhány elvtárs megjelentek a községi tanács székházában, az ellenforradalmi tanács vezetőinél és az azonnali eltávozásukat követelték. Ugyan-

ekkor a leghatározottabban követelték a párt székházának átadását is. Az ez alkalommal született megállapodás értelmében a következő napon, november 6-án, a községi és járási párt székház átadása a pártszervezet részére meg is történt. Ugyanakkor azonban a községi tanács épületéből az ott bitorlott helyükről az ellenforradalmárok még nem távoztak el, aminek következtében további határozott intézkedés megtétele vált szükségessé. Pár nappal később a kommunisták erélyes fellépése következtében - amit a község lakóinak nagy többsége is támogatott - sikerült az ellenforradalmi, törvénytelen tanács tagjait a községi tanács épületéből eltávolítani /november 9-10/. Ezek után a törvényesen megválasztott népi államhatalmi szerv, a községi tanács és szakigazgatási szervei megkezdhették munkájukat.

Ezen események lezajlása után a község életében viszonylagos normalizálódás következett be, a dolgozó parasztság ismételten hozzákezdett a soronlévő és az - ellenforradalmi banditák fegyveres erőszakának engedve - megszakított mezőgazdasági munkálatok folytatásához.

Mivel a november 4-i fordulat után a községben nem került sor azonnal az ellenforradalmi bűncselekményekben részes elemek törvényes felelősségrevonására, azok így újból szervekedni kezdtek, azzal a céllal, hogy a község vezetését ismételten magukhoz ragadják. Az ellenforradalmi elemek jelzett szervezkedését november 4-e után a községben a kö-

vetkező tények bizonyítják kézzel foghatóan:

A már említett K. B. vezetésével ellenforradalmi ifjúsági szervezetet toboroztak huligán egyénekből, akik céljaiknak megfelelően ellenforradalmi uszítást és követeléseket tartalmazó plakátokat, valamint röpcédulákat terjesztettek a község lakói között a Kádár-kormány ellen. Még felsorolni is nehéz volna, hogy nyíltan ellenforradalmi jellegű és revizionista nézetektől hemzsegő követeléseikből hányat állítottak össze. Ezeken keresztül arra buzdították a község lakosságát, hogy csatlakozzanak ezekhez a követelésekhez, ezen keresztül támogatást nyújtva az úgynevezett "Nagybudapesti Munkás-tanácsnak".

Ilyen előzmények után következett be 1956. december 7-én az ellenforradalmi csoportok újbóli nyílt támadása.

Az említett időpontban, tehát december 7-én a községben lévő ellenforradalmi elemek a járás több községéből hasonló ellenforradalmi, huligán bűnöző csoportok segítségével nyílt támadást intéztek a község központja és középületei ellen. Miután a helyi ellenforradalmi erők az említett erősítéseket a környező községből megkapták december 7-én 12 és 13 óra között fegyveres támadást indítottak a községi és járási pártszékház, illetőleg a községi és járási tanács székházai ellen. A többszáz főből álló tömeg, amely fegyveres erővel is rendelkezett, brutális támadást indított az említett középületek és székházak ellen. A terror mértékére jellemző volt, hogy Gabnai Sándor járási tanács

vb. elnökhelyettest tetlegesen bántalmazták és a járási pártszékház emeletének az ablakából az udvarra szándékoztak ledobni /8/. Amidőn ezt a tervüket Lipták András elvtárs, a járási Pártbizottság osztályvezetője - saját személyét súlyos bántalmazásnak kitéve is megakadályozta -, az ellenforradalmárok e tervüktől pillanatnyilag ugyan elállottak, de Lipták András elvtársat csúnyán bántalmazva leütötték /9/.

Az ellenforradalmi bandák december 7-én a déli óráktól az esti órákig Mezőkovácsháza község lakosságát a szó szoros értelmében rémületben tartották. A jelzett eseményekkel egyidejűleg a hivatalokban található összes berendezéseket kidobálták az udvarra, utcára és a található iratokat összehordva meggyújtották és elégették. Barbarizmusukra jellemző, hogy a könyvtárban található egészségügyi és orvostudományi szakkönyveket, de a gyermekmeséket tartalmazó könyveket is, válogatás nélkül, azokból máglyát alkotva elégették. Pl. a községi tanács egyik helyiségében megtalált és az elsősegélynyújtást szolgáló vöröskeresztes felszereléseket is összezuzták, utána elégették.

A december 7-i vad ellenforradalmi terror támadásának szerencsére az esti órákban a kommunisták által segítségül hívott szovjet egységek vetettek véget. Az események történeti hűsége kedvéért azt is meg kell mondani, hogy a december 7-i ellenforradalmi garázdálkodást a községben csak a járás más községeiből összeverbuvált ellenforradalmár

elemek koncentrált támadása tette lehetővé, mivel a helyi ellenforradalmároknak tömegbázisuk alig volt a községben.

A község lakóinak segítségére siető szovjet egységek véget vetettek a garázdálkodásnak, fehér terrornak és nyugodtan elmondhatjuk, hogy 1945 óta másodizban is felszabadították a község lakosságát.

Vessünk egy néhány pillantást az ellenforradalmi események időszakában a községben lévő oktatási intézmények - az általános iskola és a gimnázium oktató-nevelő munkájára, életére is.

Az ellenforradalmi események nagymértékben zavarólag hatottak az iskolai munka menetére, az ott folyó tartalmi munkára. Erősen emelkedett a mulasztások száma, a mulasztási átlag, megtorpant a tanulók tanulási kedve, az általános iskolában ideiglenesen szünetelt az uttörők mozgalmi élete, általában zűrzavar uralkodott a tanulók, szülők, de néhány nevelő gondolkodásában is. Ugy az általános iskolában, mint a gimnáziumban a tanulók politikai, erkölcsi nevelése alacsony szintre zuhant, alig küzdöttek a nevelők az idealista világnézet behatolása ellen. Eléggé zavaros volt a helyzet az iskolákban október 26 és november 10 között. Ez időszak alatt a nevelőtestület tagjai bizonytalanságban dolgoztak. Az általános iskolában ennek ellenére a tanítás számottevően nem szünetelt, nem úgy a gimnáziumban, ahol az ellenforradalmi események hatására a tanítás több

héten keresztül szünetelt, illetőleg igen rendszertelenül folyt.

A gimnázium oktató-nevelő munkájában azért is állott elő a hosszabb időn keresztül tartó szünet, mivel tanulóinak kb. kétharmad része a környező községekből tevődik össze, mint bejáró tanuló, akiket az ellenforradalmi időszak alatt sok esetben megakadályoztak az iskola székhelyének megközelítésében, azonkívül pedig a vasutforgalom is több esetben szünetelt. Az ellenforradalmi időszak alatt a két iskola nevelő testületében egy-két nevelőtől eltekintve nyílt támadás a népi hatalom ellen nem következett be, ellenben a nevelőtestületek zömét feltétlenül a politikai passzivitás jellemezte, nem mertek állást foglalni az eseményekkel kapcsolatosan, a nevelők zöme nem is volt tisztában az események jellegével sem.

A nevelők közül egynéhányan az ellenforradalmi események alatt is nyíltan állást foglaltak a népi hatalom mellett és véleményüket széles körökben is merték hangsúlyozni. Ezen pedagógusok magatartása példamutatásul szolgált nemcsak nevelőtársaik számára, a tanulóifjúság számára, de megbecsülést és elismerést váltott ki a község becsületes dolgozó lakossága körében is. Az ellenforradalom időszakában helytálló nevelők voltak azok, akik a tantestületekben a konszolidáció időszakában, az ideológiai tisztázódás ideszakában jó példával jártak elő, segítve nevelőtársaik és a tanulóifjúság egy részének gondolkodásában megnyilvánuló hely-

telen nézetek kijavítását.

Az 1956. december 7-1 eseményekkel lezárult Mezőkovácsháza községben az ellenforradalom időszaka, s ezután megkezdődött a terrorcselekményekben résztvett felelős elemek törvényes uton történő felelősségrevonása.

2. A konszolidáció időszaka /1957-1959/

Az ellenforradalmi hullám november 4-ét követő felszámolása során megkezdődött a párt ujjaszervezése a községben.

1956. november hó 8-án a járási tanács épületében - elsőként a községben - hivatalosan is megalakították a kommunista elvtársak az M.Sz.M.P. alapszervezetét /22 taggal/. Csaknem ezzel egyidőben az egész község területén megkezdődött a községi pártszervezet ujjaszervezése. Gyakorlatilag a községi pártszervezet ujjáalakulása november 14-én történt meg, amikor az ujjáalakuló pártszervezet élére 3 tagu ideiglenes intéző bizottságot választottak meg.

A pártszervezet megalakulása után és annak eredményeként a november 24-én megtartott községi párttaggyűlésen 2 küldött elvtárs megválasztására került sor. A két küldött: Bali István a községi tanács vb. elnöke és Merényi József általános iskolai igazgató az ujjáalakult községi pártszervezet képviselték küldöttként az 1959 december 4-én sorra került M.Sz.M.P. Járási Bizottságának ülésén /10/.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Járási Bizottságának decem-

ber 4-i ülésén került sor a járási ideiglenes intéző bizottság megválasztására - intéző bizottság elnöke: Sarus János - valamint ezen az ülésen került megvitatásra az ellenforradalmi eseményekkel kapcsolatos helyzet és a párt előtt álló további teendők kérdésének megtanácskozása.

A november közepén létrejött községi pártszervezet ideiglenes intéző bizottsága az 1956-os év hátralévő időszakában több alkalommal ülést tartott, ahol is a községi pártszervezet előtt álló legsürgetőbb feladatokat tárgyalták meg a kommunisták. Megfelelő előkészítés után - mellyel párhuzamosan folyt a volt M.D.P. tagok lelátogatása az átigazolás céljából - került sor az 1957 január 25-én megtartott községi M.Sz.M.P. taggyűlésre.

Ezen taggyűlés alkalmával az ideiglenes intéző bizottság titkára beszámolt a párt ujjaszervezése során eddig végzett munkáról és a kommunisták előtt álló feladatokról, válaszolva az ellenforradalom leverését követő idők közvetlen teendőit Mezőkovácsháza községben.

A taggyűlésen ismertették a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány több fontos rendeletét, intézkedését, pl. a kötelező begyűjtés eltörlését, a mezőgazdasági járulék megszüntetését, a sertésvágások engedélyezését, valamint a gyermektelen adó eltörlését.

A továbbiakban ismertették a taggyűlésen az egyes munkabérterületeken - különösen a bányászoknál - dolgozó munkások bérének rendezését is.

A fent felsorolt kedvezményeket az állam biztosította a dolgozó tömegek részére, de ugyanakkor érdemes megemlíteni, hogy pl. Mezőkovácsháza községben, nem utolsósorban az ellenforradalmi események hatására, ebben az időszakban kb. 2 millió Ft. volt a községi adótartozás. Egyes személyek a községben az ellenforradalmi helyzetet igyekeztek a saját részükre teljes mértékben kiaknázni és ennek érdekében még a társadalmi tulajdon fosztogatásától, korrupciós cselekmények elkövetésétől sem riadtak vissza. Így történt meg pl, hogy a földművesszövetkezetnél egy V. nevezetű főkönyvelő az ellenforradalmi események zűrzavaros időszakában a földművesszövetkezet pénztárában található 9.000 Ft-ot jogtalanul eltulajdonította, utána diszidált. Ugyancsak az említett szervnél bűnös elemek ténykedéseként előfordult 192 g vöröshagyma eltűnése is.

Az említett taggyűlésen már az ideiglenes intéző bizottság beszámolhatott olyan eredményekről is, mint a volt M.D.P. tagok lelátogatásáról és a községi pártszervezet székházának külső és belső helyreállításáról, valamint belső berendezési tárgyainak pótlásáról és felújításáról. Ugyancsak beszámolhatott az ideiglenes intéző bizottság az országos és a megyei pártsajtó megrendeléséről a kommunista elvtársak részére, mely pártsajtó az ellenforradalmi események felszámolásához és azok eszmei maradványainak leküzdéséhez adott elvi jelentőségű vezérfonalat.

A községi pártszervezet említett taggyűlésének időpontjában

a párt alapszervezethez átigazolva 72 elvtárs tartozott. A január 25-i taggyűlésen további 27 elvtárs felvételére, illetőleg átigazolására került sor. Így 1957 év január végén a községi M.Sz.M.P. alapszervezet csaknem 100 harcos, kommunista pártmunkással rendelkezett már.

Az említett párttaggyűlésen fontos határozati javaslatok születtek meg és kerültek egyöntetű elfogadásra. A párttaggyűlés határozatilag kimondta, hogy:

1. "Minden párttagnak kötelessége az október 23-án bekövetkezett ellenforradalmi eseményeket a dolgozó tömegek előtt politikailag megvilágítani. Ugyanakkor minden kommunista kötelessége, hogy a község dolgozói körében ismertesse az M.Sz.M.P. célkitűzéseit, valamint a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány rendeleteit.
2. A taggyűlés felhatalmazza az ideiglenes intéző bizottságot, hogy a község területén kísérje figyelemmel az egyes funkciók betöltésénél a politikai megbízhatóság, a rátermettség és a munkához való helyes viszony érvényesülésének szempontjait.
3. Az ország jelenlegi gazdasági helyzetét figyelembevéve, minden kommunista tartsa kötelességének, hogy harcoljon az infláció veszélye ellen. Határozottan leplezze le az árdrágítókat, spekulánsokat, a társadalmi tulajdon elherdálóit, s mindazokat, akik továbbra is azon meszterkednek, hogy az ország jelenlegi helyzetét gazdasági vonatkozásban is súlyosbítsák" /11/.

A taggyűlést követően az 1957. év első hónapjaiban sikerült a mezőkovácsházai kommunistáknak az MSZMP politikáját tudatosítva a dolgozó lakosság körében az 1956-os októberi ellenforradalom okait és jellegét feltárni és az események menetét, hátterét megvilágítani.

A konszolidáció kezdeti időszakában a kommunista agitátorok felvilágosító tevékenysége eredményeként a dolgozók bizalma napról-napra erősödött a párt és a Forradalmi Munkás Paraszt Kormány irányába. Ez az erősödő bizalom megmutatkozott a termelés fokozatos helyreállításában, valamint a mindennapi élet normalizálódása tekintetében is.

Az ellenforradalom Mezőkovácsházán, de a járásban is fő támadását a kommunisták pártja ellen irányította. Ennek ellenére a pártszervezetek a MDP feloszlatásáig /okt. 30./ szervezetten éltek és dolgoztak. A helyi viszonyokra is vonatkozott az MSZMP 1957. jun. Országos Értekezletének megállapítása, "hogya a párt feloszlása a legkritikusabb időben dezorganizálta a még megmaradt szervezett erőket" /12/. A mezőkovácsházi járásban 1956.nov. 4-e után megindult a párt újjászervezése. Ehhez a nagy munkához nem sokkal később az elvi alapot az Ideiglenes Központi Bizottság 1956.dec. 5-i határozata adta. A pártszervezés első heteiben és hónapjaiban főleg az 1945-47-es párttagok, az idősebb régi mozgalmi multtal rendelkező kommunisták kérték átigazolásukat, és azok akik nem inogtak meg az ellenforradalom idején. A járás és a község pártszervezetei aránylag gyorsan

reorganizálódtak. Így pl: 1956.nov. 4-től december 7-ig 955 párttag kérte átigazolását. A járás szinte valamennyi községében létrejött egy-egy kommunista mag, sejt. Az ipari üzemek közül a párt ujjaszervezésében járási szinten is az elsők között volt a mezőkovácsházi gépállomás pártszervezete. Helyenként a párt megerősödését gátolták bizonyos téves nézetek is. Ilyenek voltak pl: az MDP tevékenységének tulzottan negativ értékelése, a revizionizmus eszméinek elterjedése, vagy az un. forradalom vagy ellenforradalom - volt-e - vitája. Ezenkívül szerepet játszottak a megrendült bizalom, helyenként tulzott követelmények a párttagok felé és különböző szektás irányzatok. Azonban az említett problémák ellenére is sikeresen haladt a járás területén a pártépítő munka. 1957.máj. 1-ig a járásban átigazolását kérte 2846 párttag. Igaz, hogy az ellenforradalom előtti 5 700 párttaggal szemben ez nem egészen 50 % volt, de ez a közel 3 000 párttag őszintén, hittel kommunista volt és nagyobb erőt képviselt, szélesebb tömegbefolyással rendelkezett. Mindezek alapján a dolgozó emberek bizalma fokozatosan növekedett az ujjaszervezett párt irányában. Igen jelentős volt 1957. júniusában az MSZMP Országos Értekezlete, amely megszilárdította a párt ideológiai, politikai, zervezeti és cselekvési egységét. Új erők is jelentkeztek, kérték felvételüket a párt soraiba. Mezőkovácsházán is elsősorban a termelésben helytálló munkások, dolgozó parasztok, valamint a

helyi értelmiség legjobbjai.

1957-58-ban a járás pártszervezetei az Országos Értekezlet szellemében végezték a pártépítési munkát. Az ellenforradalom és az ellene folyó harc alapvető tanúsága, hogy a munkáosztály csak egy egységes, szervezett élcsapat a marxista-leninista elmélettel rendelkező és a tömegekkel összeforrott párt irányításával győzhet, tarthatja meg befolyását. Nem volt tehát véletlen, hogy a jobboldal és a revizionisták a fő támadást a kommunista párt ellen irányították. Tudták, hogy ha sikerül meggyengíteni vagy szétzilálni a marxista párt sorait, ebben az esetben a munkáosztály fegyvertelenné válik és képtelen lesz a proletárdiktatura megvédésére.

1959. májusban a mkházi járás 104 alapszervezetében 2 876 párttagot és 229 tagjelöltet tartottak nyilván. A községben 347 párttag volt ekkor /13/. Ipari és mg.munkás: 26 %, tsz dolgozó: 30 %, egyéni paraszt: 10 %, értelmiség: 3 %, a többi 31 % alkalmazott, háztartásbeli, fegyveres testület.

Feladatként jelentkezett a nők és fiatalok arányának javítása a párttagok körében. Lényegében úgy a községben, mint a járásban a pártépítő munka 1956.november első napjaitól 1959.novemberéig az MSZMP VII.Kongr.-ig eredményesnek értékelhető. A párttagok döntő többsége áldozatkészen, fáradtságot nem ismerve dolgozott a konszolidáció nehéz időszakában. Sikerült megértetni, hogy a pártonkívüli tömegek megnyerése, támogatása nélkül nincs szilárd néphatalom,

következésképpen nem lehet eredményes szocialista építés sem. A párt eszmei, politikai, szervezeti és cselekvési egysége feltételezi az egészséges vitaszellemet és a párt-szerű bírálatot. Az akkor tapasztalható hiányosságok okai elsődlegesen a párttagok egyrészének alacsonyabb eszmei, politikai képzettségi fokából is adódott. De tapasztalható volt a szektásság is, melyeket egyesek még erénynek is tartottak. A pártmunka stílusának új vonásaként előtérbe került a meggyőzés, érvelés az adminisztratív intézkedések, parancsolgatás helyett. Növekedett a helyi szervek önállósága csökkent az utasítgatás, a pártmunkások idejük jelentős részét a területen töltötték. Az újjáalakult pártszervezetek munkájában érvényesült a testületi vezetés és egyben a személyhez kötött felelősség.

A konszolidáció időszakában a község életének vonatkozásában, más fontos események is figyelmet érdemeltek. Elismerést érdemel a községi Nőtanács tevékenysége a tárgyalt időszakban. 1957.márc. 8-án a Nemzetközi Nőnap ünnepe alkalmából rendezett községi ünnepélyen 500 nő vett részt. Ugyancsak az év elején alakult meg a községi Nőtanács 40 fővel. A nőtanács szervezésében a következő években sikeres előadássorozatot tartottak, melyeken neves előadók bevonásával segítették az asszonyok, dolgozó nők gondolkodásának és politikai tudatának alakítását, fejlesztését. Ezen alkalmakkor ismertettek lettek az aktuális politikai események, valamint a dolgozó nők jogai és kötelességei. A köz-

ségi nőtanács tevékenysége vonzó hatást gyakorolt a község nő lakosságára és a nőtanács rendezvényeinek látogatottsági fokán is lemérhető volt. Szép eredménnyel járt az 1958 tavaszán megindult akció-mozgalom a főtí gyermekvárosért. Kb. 6000 Ft-ot gyűjtött és juttatott a nőtanács az említett célra. Külön megemlítendő a földművesszövetkezetnél megalakult nőbizottság tevékenysége. Ez a nőbizottság a sajátos program mellett az említett pénzösszezen kívül sok minden egyebet gyűjtött és az ajándéktárgyakat személyesen vitték el a gyermekváros lakóinak és azt kedves és megható ünnepség keretében nyújtották át.

De a község nőlakosságának politikai fejlettségét az említetteken kívül bizonyította a béke-gyűlések szervezésében és azokon való részvétellel összefüggő tevékenységük.

A nőtanács kivette a részét a község mezőgazdasága szocialista átszervezésének nagy munkájából is. Így pl. 1959. tavaszán több termelőszövetkezetben nőtalálkozókat rendeztek. Ilyen alkalmakkor a termelőszövetkezeti és egyéni dolgozó nők találkoztak, megbeszélve közös problémájukat, nem utolsósorban a jövő lehetőségeit is. Ezek a találkozók hasznosnak bizonyultak, elősegítve a termelőszövetkezetek népszerűsítését a még kívülálló dolgozó parasztok körében. Hogy a községi nőtanács milyen tömegeket tudott mozgósítani a konszolidáció időszakában, arra szolgáljon itt még két számadat: az 1959 évi március 8-i nőnap alkalmából 700 dolgozó nő, 1960. évi Nemzetközi Nőnap alkalmából közel 1000

dolgozó nő tett hitet községi nagygyűlésen a béke és a szocializmus, valamint párt politikája mellett.

A konszolidáció időszakában szólnunk kell a KISZ szervezet megalakulásáról és tevékenységéről a községben. A községben legelőször a Járási Tanács KISZ szervezete alakult meg 1957 március 10-én. Ezután került sor a községi KISZ alapszervezet megalakulására 1957 március 22-én 17 fővel. A következő állomás a KISZ szervezetek életében a Hunyadi János Áll. Ált. Gimnázium KISZ szervezetének megalakulása volt 1957 május 20-án. Itt a KISZ szervezetet 27 diák-fiatal hozta létre.

Mindhárom KISZ szervezet működéséhez a községi pártbizottság a szükséges erkölcsi, politikai, de nem utolsósorban anyagi segítséget is megadta. A konszolidáció időszakában a községi pártbizottság ülésein többször napirendre tűzte és értékelte a községben működő KISZ alapszervezetek, majd a létrejött községi KISZ bizottság tevékenységét. A pártbizottság funkcionáriusai rendszeresen látogatták a KISZ szervezeteket és ezen alkalmakkor konkrét segítséget nyújtottak a fiatalok előtt álló feladatok megoldásához. Így a pártszervezet a szükséges ideológiai, világnézeti, politikai segítséget mindenkor és minden esetben a községben működő KISZ szervezeteknek megadta, mely segítség következtében községünk KISZ szervezetei szép eredményeket értek el az ifjúság arculatának erkölcsi, világnézeti formálásában. Nagyon szép és felemelő ünnepségre került sor 1958.

május 1-én, amikor a községben működő KISZ alapszervezetek átvették a pártbizottság által adományozott csapatzászlókat és ezen alkalommal a nagyszámu ünnepalközönség előtt fogadalmat tettek, hogy a párt zászlajára, mint a szemük fényére fognak vigyázni /14/.

A községi KISZ szervezet ugyancsak 1958 évben 40.000 Ft-ot kapott a községi tanácstól a községi KISZ székház restaurálására, és a belső berendezési tárgyainak pótlása céljából. De ezen tulmenően más esetekben is támogatták a községi szervek a KISZ megyebizottságával karöltve a KISZ alapszervezeteket /sportfelszerelés, rádió, gramofon, hanglemezek/.

A KISZ szervezetekben folyó nevelő munka az évek során fokozatosan javuló tendenciát mutatott. Igen eredményes volt az őszi téli időszakban megtartott politikai oktatás nem utolsósorban a KISZ fiatalok aktivitása közreműködésével. /Világ térképe körül, Ifjusági Akadémia stb./ Elmélyült a KISZ fiatalokban a párt, a munkásosztály, a Szovjetunió iránt érzett hála és tisztelet, valamint a dolgozó nép iránt érzett megbecsülés érzése.

Külön szólnunk a gimnázium KISZ szervezetének nagyarányu megerősödéséről, mely ugy mennyiségi, mint minőségi vonatkozásban az 1959-es 60-as tanév folyamán következett be. A gimnázium átlag 4 tanulócsoporttal rendelkezett, a tanulók létszáma 150-160 között tendált. A jelzett tanév elején a gimnáziumi KISZ alapszervezethez tartozó tagok száma

46 volt. A tanév folyamán megtartott igen eredményes Kilián próbák, valamint az Ifjúság a Szocializmusért próbák eredményessége a gimnáziumi KISZ fiatalok lelkesedése, a közhasznú társadalmi munkában való önkéntes és aktív részvétele az alapszervezet számszerű felfejlődését is maga után vonta. Így az említett tanév végére a gimnázium 150 tanulója közül 103-an KISZ tagok voltak.

A konszolidáció éveiben a KISZ szervezetek minden esetben résztvettek a Békés-megyében megrendezésre került találkozókön /pl. Békéscsaba, Gyula, Orosháza/.

A továbbiakban a község valamennyi KISZ szervezete kivette részét a község mezőgazdaságának átszervezése során a feladatokból. A fiatalok lelkes, aktív tevékenységéért a községi pártbizottság elismerését érdemelték ki jutalmul.

A községi KISZ szervezetek előtt további lehetőség nyílt meg azáltal, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezése 1960 elején sikeresen megtörtént. Lehetőség nyílt a termelőszövetkezetekbe tömörült dolgozó parasztfiatalok nagyarányu bevonására a KISZ szervezetekbe, hogy ott a párt politikájának szellemében valóban kommunista arcultu ifjakká váljanak, szinessé, elevenné és vonzóvá téve egyuttal a szervezeti életet is.

Az ellenforradalmi időszak tárgyalása során említést tettem arról, hogyan érintették az események az oktatási intézmények életét a községben. A konszolidáció időszakában a pártbizottság segítségével sikerült tisztázni nevelőtestü-

leti üléseken az 1956-os októberi események okait és ellenforradalmi jellegét. Ugy az általános iskola, mint a gimnázium nevelőtestülete egyetértett a Párt Központi Bizottságának értékelésével és a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormányának a konszolidációt elősegítő intézkedéseivel.

A nevelők világnézetének alakulása, az ellenforradalmi események marxista-leninista értékelése hozzásegítette őket az oktató-nevelőmunka eredményességének megjavításához. Az uttörő szervezet az általános iskolában ujjaalakult és már az 1957-es évben kb. 210 tagja volt. A pedagógusok eszmei tisztánlátását elősegítette, hogy önkénten alapon bekapcsolódtak az állami ideológiai továbbképzésbe.

Mezőkovácsháza község a konszolidáció időszakában, néhány fontos és művelődéspolitikai szempontból is jelentős intézménnyel gyarapodott. Így 1957 decemberében került átadásra a Hunyadi János Gimnázium a korszerű építési elveknek megfelelően elkészült új épülete. Mezőkovácsháza község, de a járás szempontjából is jelentős új művelődési ház átadására 1960. január 30-án került sor. A községi és egyben járási funkciót betöltő művelődési intézmény regionális viszonylatban is impozáns létesítmény. Építési költsége, melyet állami támogatás tett lehetővé, 3 780 000 Ft-ba került. Belső berendezési tárgyainak és felszerelésének értéke meghaladta a 600 000 Ft-ot. Rendezvényei, kiállításai, működő szakkörei a község és környékének állandó érdeklődését biztosítja. Szintén a konszolidáció időszakában - 1959-ben - épült meg

a községben a járási mentőállomás. Akkori építési költsége 480 000 Ft. Jelentőségéről egészségügyi vonatkozásban nem kell külön szólni. Fontos egészségügyi beruházásként épült meg és került átadásra 1960-ban az új gyógyszerertár épülete /szolgálati lakással együtt/. A gyógyszerertár ugy külső formájában, mint belső felszerelését illetően Békés-megye egyik legkorszerűbb gyógyszerertára.

II. A mezőgazdaság szocialista átszervezése és megszilárdítása

1. A korai szövetkezeti mozgalom előzményei és helyzete

Mezőkovácsháza nagyközség természeti adottságai következtében is, elsősorban agrár jellegű település. Lakóinak többsége ezen termelési ágazatból biztosította megélhetését. A jobb megértés és a tanulságos összehasonlítás miatt, vessünk egy pillantást a történelmi múltba. A Nagyatádi-féle "földreform" /1920/ végrehajtására a községben 1921-ben került sor. Akkor a település lakóinak száma: 4721 fő, a hasznosítható földterület pedig: 6200 kh.

Ennek megoszlása a következő: /15/

1- 10 holdig	1540 hold	210	egyen tulajdona	24,8 %
10- 50 holdig	1850 hold	112	egyen tulajdona	29,8 %
50-100 holdig	920 hold	14	egyen tulajdona	14,8 %
100-500 holdig	797 hold	5	egyen tulajdona	12,8 %
1000 holdon felül	-	-	-	-

Teljes földnélküli tehát: 4 380 egyén. A községben ekkor 20-nál több munkást foglalkoztató gyár vagy ipari település nem volt. Jellemző volt, hogy 561 igénylő között csak 665 kh szántót és 468 házhelyet osztottak ki. Látható tehát, hogy ez a földreform semmit nem oldott meg, eredménytelen volt. Elismerte ezt az akkori járási főszolgabíró 1927.évi jelentésében: "... momentán az a helyzet, hogy a juttatottak tömegei nincsenek kedvezőbb helyzetben, mint voltak a reformot megelőzően. Ennek oka az általános depresszióon kívül az, hogy sok újbirtokos földje a községtől 8-10 km-re van, teljes tőke hiány, sok a teher /vételár, haszonbér, adó, eljárási kölcsön stb/".

Továbbá a Nagyatádi-féle földreform eredménytelenségét mutatja az alábbi táblázat is, mely Mezőkovácsháza birtokviszonyait ábrázolja az 1930-as évektől a felszabadulásig:

/16/.

Földnélküli	850 család	59 %	
0- 5 holdas	374 család	26 %	809 hold földdel
5- 25 holdas	154 család	10,71 %	1957 hold földdel
25- 50 holdas	32 család	2,23 %	1017 hold földdel
50- 100 holdas	20 család	1,4 %	1420 hold földdel
100- 200 holdas	6 család	0,42 %	760 hold földdel
200-1000 holdas	2 család	0,14 %	1056 hold földdel

A lakosság 59 %-ának egyáltalán nem volt földje.

A község lakosságának azon része, amely megélhetését a mezőgazdaságban nem találhatta meg, kevés földterületét eladni

kényszerült és családja megélhetésének biztosítása érdekében, otthonától távol kellett munkát vállalnia /pl. Bihar megye, Dunántul/. Ilyen helyzetben, sokan munkanélkülivé lettek. Az élet-lehetőségüket a mezőgazdaságban kereső családok között rétegződés alakult ki, melyet szinte természetesnek tekintett a lakosság többsége. A községben a legtöbb földdel rendelkező családok -Nágel, Purgly, Sármezey, Vásárhelyi - képezték a birtokosság felső rétegét. De a középparasztság is rétegződött; a lakosság 4,15 %-a a község földterületének csaknem a felét tudhatta magáénak. A birtokosok gondosan ügyeltek arra, hogy tulajdonosi érdekeiket közösen képviseljék a földnélküli napszámosokkal és mezőgazdasági cselédekkel szemben. Ezen birtokosok családtagjaikat is hajszolták, hogy minél feljebb emelkedjenek a helyi hierarchiában. De még a kevesebb földterülettel rendelkező kis- és törpebirtokosság is fölötte érezte magát az agrárproletároknál, mivel a társadalmi helyzet legfőbb kritériuma a föld volt. A földnélküliek rétege is megoszlott. A községben lakóházzal rendelkező, de többnyire napszámból élők többre tartották magukat a cselédeknek elszegődni kényszerülő agrárproletároknál. A nincsteleneknek csak egy része tudott az iparban elhelyezkedni, annak fejletlensége, illetve hiánya miatt. A közvetlen környéken csak a Mezőhegyesi Cukorgyár létezett mint ipari üzem, de az itteni foglalkoztatás is, jórészt szezonális jellegű volt /legfeljebb 40-50 idénymunkás foglalkoztatására volt

lehetőség/.

Az 1930-as évek közepétől számosan mentek Németországba munkát vállalni ún. "vendégmunkásként", az ottani háborús konjunktúra felszívó hatására. Természetesen ezen gazdasági és szociális körülmények elégedetlenséget váltottak ki a lakosság azon részéből, melynek megélhetése nem volt biztosítva. Az alacsony műveltségi színvonal és a rendszer részéről megnyilvánuló tudatos népbűntetés eredményeként nemzetiségi, faji és vallási ellentétek is felszínre kerültek.

A világháború okozta nehézségek csak fokozták a nyugtalan-ságot és az elkeseredést, így a meglévő társadalmi ellen-tétek mégjobban kiéleződtek. Az így kialakult helyzetben történt meg Mezőkovácsháza község felszabadulása, 1944. október 6-án. A felszabadulást követően napok alatt megalakult a Magyar Kommunista Párt helyi szervezete. A párt alapító tagjai csaknem kivétel nélkül nincstelen szegény-parasztok, agrárproletárok voltak.

A helyileg megalakult Magyar Kommunista Párt községi szervezete már 1944 őszén felvetette a megoldatlan föld-kérdést, illetve a földosztás gondolatát.

Mezőkovácsházán 1945. február 10-én alakult meg a koalíciós pártok képviselőiből a helyi Nemzeti Bizottság. Tagjai közül megemlítendő: Dzsamba György, Józsa János, Grestyák Pál, Bajusz Pál, Keresztes Imre, Tóth Pál. Ezen időszakban jöttek létre a demokratikus pártok helyi szervezetei, melyek a köz-

ségi Nemzeti Bizottságban képviseltették magukat. Megjegyzendő, hogy az MKP vezető szerepet töltött be és az NB-ben is többnyire érvényesíteni tudta politikai vonalvezetését.

Miként Csanád és Békés megye, úgy a mezőkovácsházi járás is küldöttséget menesztett Debrecenbe az Ideiglenes Nemzeti Kormányhoz, egy radikális földreform rendelet sürgős meghozatala érdekében.

1945.március 4-én - egy szerdai piaci napon - a lakosság megválasztotta a Községi Földigénylő Bizottságot, mely hivatalosan 1945.március 20-án alakult meg. Az un. ötös bizottság tagjai lettek: Gonda Lajos, mint elnök, Boldis István, Fábián György, Földházi János és Tóth János. Vezetésükkel megindult a földkimérés munkálata. A legnagyobb gondot a földhiány okozta, mely nemcsak Mezőkovácsházán, de az egész megyében probléma volt. Ezért is kellett az akkori Mezőhegyesi Ménesbirtokból - mely 30 000 kh-on gazdálkodott - az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak 700 holdat átadnia a mezőkovácsházi földigénylőknek. Amiként növekedett az igénylők száma, úgy kellett csökkenteni a kiosztandó, juttatott birtokok területét, illetve nagyságát. Megkezdődött a községben is - csakugy mint országosan - a nagybirtokok kisajátítása, mely a jogos igények kielégítését célozta, nem mentesen bizonyos helyi tulkapásoktól sem. A földkérdést még így sem sikerült teljesen megoldani, mivel 1945.július 18-ig az igényjogosultak közül 459-en kaptak

földet, általában 3 kat. holdat a családnagyságtól függően /17/.

Az 1945 évi őszi választások, a reakció országos méretekben való előretörése megindította a támadást a demokratikus vívmányok ellen, így a földosztás ellen is. A községben a politikai helyzet a választások eredményeként jobb volt mint az országos átlag, de így is sor került a volt földbirtokosok akcióira a Megyei Földhivatalnál volt birtokaik visszaszerzésére. A mezőkovácsházi Községi Földosztó Bizottság határozottan kiállt azon elve mellett, hogy azoktól "akiknek a földet kiosztották, földet vissza nem vesznek". "Mi a mezőkovácsházi új gazdák és földhöz jutottak egy barázda földet vissza nem adunk senkinek, és aki a kiosztott földre rálép, vagy tőlünk elveszi, meghal".

1947.július 20-án ünnepélyesen telekkönyvezték a kiosztott földeket. A község addigi történetének egyik legnevezetesebb eseménye volt ez az aktus. A földosztás befejezésével Mezőkovácsháza község életének új szakasza kezdődött.

A község földbirtok-viszonyainak alakulása a földreform után: /18/

Birtok kategória	1945.után			
	számban	összlak. %-ban	holdban	össztermés %-ban
Földnélküli	421	32,44	-	-
0- 5	347	20,02	1 134	16,13
5- 25	479	37,61	3 443	49,03
25- 50	31	2,39	969	13,80
50- 100	19	1,46	1 353	19,25
100- 200	1	0,80	120	1,79
200-1000	-	-	-	-

A földosztás, mint a fenti össztáblázatból is látható, nem oldotta meg a község legsúlyosabb problémáját, de a föld-nélküliek számát felére csökkentette.

Ami a birtokviszonyokat illeti, a határ összterületének mintegy 40 %-áról 65 %-ra nőtt a dolgozó parasztság részesedése. A földreform legfontosabb eredménye volt, hogy lehetővé tette a továbbfejlődést a szocialista átszervezés felé.

A földosztást követően a kialakult szegényparaszti birtokon megindult a gazdasági termelés, de igen hiányos, kezdetleges eszközökkel, hisz a föld megműveléséhez sem megfelelő gép, sem elegendő igavonó állat nem volt. Az új tulajdonos azonban nagy ambícióval és akarással küzdött, hogy ezeréves álma megvalósult.

De hamarosan kiderült, hogy a gazdasági felszerelés hiánya, a gazdálkodás kezdetlegessége nem teszi lehetővé, hogy a kapott kis földterületen családjával boldoguljon.

A hagyományos kisparaszti gazdálkodási formánál újabbat kellett keresni. Ennek felismerése már a felszabadulást követő időben is megmutatkozott. Azt tapasztalták, hogy a kisparcellákon külön-külön nem tudnak olyan gazdasági eredményeket elérni, mint összefogva, közösen. Felismerték annak lehetőségét, hogy a táblás gazdálkodási formában jobban hasznosítható a föld, jobban ki lehet használni a rendelkezésre álló eszközöket. Ennek szélesebb körű kibontakozását, sajnos nagy mértékben gátolták a termelési eszközök hiányán kívül a

beszolgáltatási rendszer nehézségei, az ellenséges társadalmi közeg a "kolhozrendszer" ellen, és az akkori szervezetlenség és kapkodás.

A nagyüzemi gazdálkodás lehetőségei akkor kezdtek kibontakozni, amikor 1948-ban a kormány gépeket küldött a falvakba, s megszervezte a gépállomások hálózatát. Ezzel egyidejűleg lezajlott a község villamosítása is. A kialakult lehetőségek folytán 1948-ban a községben az alábbi közös gazdaságok jöttek létre:

A mai Katalin-major területén megalakult a PETŐFI TERMELŐSZÖVETKEZETI CSOPORT, melyet a volt mezőhegyesi 67-es major területén alakult RÁKOSI TERMELŐSZÖVETKEZETI CSOPORT követett. Ez a két közös gazdaság volt az első Mezőkovácsháza területén. Megemlítendő még azok az 1. típusú szövetkezeti csoportok, melyek ezt követően, illetve ebben az időben alakultak, azonban igen rövid életűek voltak és a későbbiek során beolvadtak az előbb említett, illetve a későbbiekben említésre kerülő közös gazdaságokba. Ilyen volt a ZÖLD MEZŐ, UJ BARÁZDA, BAJCSY-ZSILINSZKY és RÓZSA FERENC szövetkezeti csoport.

A Katalin-major területén létrejött PETŐFI TSZ csoport tag-sága elsősorban az akkori földosztást követően tanyán lakó kisparasztokból alakult, míg az 1949-es évben alakult egyes típusú csoportokból létrejött ALKOTMÁNY TERMELŐSZÖVETKEZETI CSOPORT és az UJ ÉLET TERMELŐSZÖVETKEZETI CSOPORT a községben lakó parasztság összefogásából jött létre.

A mezőhegyesi 67-es majori RÁKOSI TERMELŐSZÖVETKEZETI CSO-
PORTBÓL 1949-ben alakult a "TÖREKVŐ", mely az 1950-58 kö-
zötti időben erősödött és a "SZIKRA" nevet vette fel.

A Simonyi tanyaközpont területén létrejött "KOSSUTH" az
50-es években egyesült a már említett "SZIKRA", majd végül
a Henrik-major területén időközben megalakult "DÓZSA TSZCS"-
vel 1955-ben.

A fentiekből kitűnik, hogy dolgozó parasztság már a fel-
szabadulást követő években látta, hogy a kisebb gazdaságok
csak nagyobb gazdasággá egyesülve tudnak igazán eredménye-
sen gazdálkodni.

A szükségszerűség az ellenséges propagandával szemben is
egyre határozottabban jutott érvényre.

Sajnos a szövetkezeti mozgalom két ízben is törést szenved-
ett, először az 1953-54-es években, majd 1956-ban az el-
lenforradalom idején, mely kedvezőtlenül befolyásolta a
szocialista termelőszövetkezetek alakulását és fejlődését.

A termelőszövetkezeti mozgalom tehát a felszabadulás után
- csakugy mint országosan - Mezőkovácsházán is két nagyobb
szakaszban bontakozott ki. Az első szakasz kb. 1948-tól
1953-ig tartott. Ez volt a szövetkezeti mozgalom nem kevés
problémával és nehézséggel járó időszak. Mezőkovácsházán
is az átszervezés komoly hiányosságokkal történt. Többnyire
nem vették figyelembe a lenini önkéntesség és fokozatosság
elvét. A megalakult termelőszövetkezeti csoportok működé-
sükhöz és megerősödésükhöz nem vagy hiányosan kapták meg a

szükséges állami támogatást. Mindezek következtében a közös gazdaságokban rejlő előnyök, nem tudtak kellő mértékben realizálódni. Ebben a helyzetben került sor 1953. június 27-28-án az MDP Központi Vezetősége ülésére. Határozatában a mezőgazdaság vonatkozásában az eddig elkövetett hibák kijavítását is szorgalmazta. Felhívott a mezőgazdasági termelés fejlesztése mellett az egyéni parasztgazdaságok támogatására. De határozat nyomatékkal hangsúlyozta a mezőgazdaság szocialista átszervezésének folytatását is. Az említett határozatból adódóan, a fő feladat azonban nem a szövetkezetek számszerű növelése volt, hanem gazdálkodásuk javítása, a meglévő szövetkezetek hatékonyabb anyagi támogatása. Lehetőség nyílott arra is, hogy a termelőszövetkezetek megszilárdítása, a szövetkezeti eszme presztízsének visszaszerzése érdekében ki lehessen lépni a gazdasági év végén a szövetkezetekből és a kilépők földjeiket visszakaphassák. A KV. ülését követően megalakult Nagy Imre kormánya elferdítette a határozat lényegét a mezőgazdaság vonatkozásában is. Ugy tüntették fel a dolgot, mintha a párt beláthatatlan időre lemondana a mezőgazdaság szocialista átszervezéséről. Az említett kormányprogram főként a kisparaszti tulajdon-forma biztonságát ígérte, a már meglévő termelőszövetkezetek támogatástá másodrendű feladatként kezelte. Az ezt követő agrárpolitikai intézkedések növelték a termelőszövetkezeti parasztság bizonytalanságát, sokszor bátorították a szövetkezeti mozgalom elleni erőket.

Ez utóbbiak is közrejátszottak abban, hogy a szövetkezeti-
sítés lenini normáinak megsértése mellett, országosan szá-
mosan kiléptek a termelőszövetkezetekből, illetve sok ter-
melőszövetkezet feloszlott.

Mezőkovácsházán is léptek ki tagok a szövetkezetekből, de
nem oly mértékben mint más vidékeken. Egyebekben az 1952-
-54-55-56-57-es évekből a termelőszövetkezetek belső életé-
ről, szervezeti felépítéséről, gazdálkodásáról részletes
adatok hiányában nem lehet áttekinthető és valós képet nyuj-
tani. A meglévő igen töredékes adatokon kívül csak a ma is
élő résztvevők emlékezete őrzi községi viszonylatban azt
a hősi korszakot.

Mezőkovácsháza profiljának megfelelően mezőgazdasági jel-
leggel bíró település. Az 50-es években még jelentősebb
ipari üzemmel nem rendelkezett. Közvetlenül az 1956-os el-
lenforradalmi események előtt a község lakóinak zöme egyé-
ni gazdálkodást folytató paraszt volt. Vizsgáljuk meg az
ellenforradalmat közvetlenül megelőző időszakban miként
alakult a község művelésre alkalmas területének megoszlása
az egyéni gazdálkodást folytató parasztok, valamint az ak-
kor is működő termelőszövetkezetek között. Az ellenforra-
dalmat közvetlen megelőzően Mezőkovácsházán az alábbi mg.
termelőszövetkezetek, ill. termelőszövetkezeti csoportok
rendelkeztek földterülettel:

Alkotmány mg. termelőszövetkezet	460 kh
Új Élet mg. termelőszövetkezet	750 kh

Dózsa mg. termelőszövetkezet 150 kh
Ezüstkalász termelőszövetkezeti csoport 103 kh
Uj Barázda termelőszövetkezeti csoport 460 kh

A fenti kimutatás alapján a község kb. 6800 kh szántóterületéből 1 923 kh volt a tsz-ek és tszcs-k birtokában.

Ez százalékosan azt jelenti, hogy az egyéni parasztgazdaságok a község művelhető földterületének 71,73 %-val rendelkeztek, míg a szocialista szektorokhoz a művelésre alkalmas szántóterület 28,27 %-a tartozott.

Az ellenforradalmi események tárgyalása során már szó volt arról, hogy az ellenforradalmi események első hulláma a községben nem tudta megingatni a termelőszövetkezetek életét és azoknak közös gazdálkodását. De a későbbiek során, különösen a december 7-i nagyméretű ellenforradalmi terror következtében, amikor a községben garázdálkodó bandák a termelőszövetkezeteket is fegyveres erővel megszállták, sor került erőszakos uton a közös gazdaságok nagyrészának feloszlására is. Az ellenforradalmár bandák, miután azt tapasztalták, hogy a termelőszövetkezetekbe tömörült dolgozó parasztok nagy része ragaszkodik a szövetkezetek fenntartásához, a mezőgazdasági épületeinek felgyújtásával és teljes szétrombolásával fenyegették meg a tagságot. E fenyegetések hatására, valamint a fegyveres erőszakoskodások hatására került csak sor a község termelőszövetkezeteinek feloszlására.

A dolgozó parasztság, elsősorban a termelőszövetkezetekben tömörült agrárproletár családok teljes mértékben magukénak érezték a szövetkezeteket, amit bizonyít az is, hogy az ellenforradalom végleges felszámolása után nemsokára, 1957 év januárjában a község valamennyi termelőszövetkezete ujjaalakult. Az ujjaalakulás során legelsőként a volt agrárproletár családok léptek vissza a szövetkezetekbe. A dolgozó parasztok a termelőszövetkezetek ujjaalakulása folyamán az annak idején elvitt törzsállományt, jószágállományt, valamint gazdasági felszerelési tárgyakat /fogatok, gépek, ekék, boronák/ csaknem hiánytalanul visszavitték a közös gazdaságokba. Miután január hónapban sor került a községben a termelőszövetkezetek ujjaalakulására, nézzük meg a község földterületének százalékos megoszlását 1957 tavaszán.

Alkotmány mg. termelőszövetkezet	460 kh
Uj Élet mg. termelőszövetkezet	560 kh
Dózsa mg. termelőszövetkezet	304 kh
Ezüstkalász termelőszövetkezeti csoport	103 kh
Uj Barázda termelőszövetkezeti csoport	560 kh
Kossuth termelőszövetkezeti csoport	196 kh

A fenti táblázatot figyelembevéve kimutatható, hogy a község 6 800 kh össz szántóföld területéből a fent említett időpontban az egyéni parasztgazdaságok a földterület 67,90 %-val rendelkeztek, amíg a szövetkezeti szektorhoz a földterület 32,10 %-a tartozott.

A termelőszövetketek ujjaalakulása után a tagok a munka eredményessége érdekében olyan dolgozó parasztokat választottak meg a vezetőségek tagjaivá, akik az ellenforradalom elleni harcban, valamint a közös szövetkezeti tulajdon védelmében példamutató magatartást tanusítottak. A termelőszövetkezeti tagok munkakedve, a közös gazdálkodáshoz való hozzáállásuk, a munkafegyelem megszilárdult a termelőszövetkezetekben az ujjaszervezés után, nem utolsósorban azért, mert a termelőszövetkezet tagjai látták, tapasztalták, hogy az ellenforradalom a szövetkezetek szétbomlasztása során őket ismételten gazdasági cselédekké, a multhoz hasonlóan nincstelen proletárokká akarta tenni.

A tavaszi mezőgazdasági munkálatokat éppen ezért is jól szervezték meg és azokat hiánytalanul el is végezték.

A dolgozó parasztság munkakedvét nagymértékben fokozta és a parasztság tetszésével találkozott a Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány egy sor fontos rendelkezése, mint pl. a kötelező beadás megszüntetése, a szerződéses termelés kiszélesítését és az 1957 évi 10. tvr, melynek alapján régebbi időkben elkövetett hibákat - a tagosítás során - orvosolták.

Ilyen körülmények között megnövekedett a község dolgozó parasztjainak a munkakedve, bizni kezdett a párt helyes politikájában, aminek következtében az 1957-es gazdasági évben a mezőgazdasági munkákat kellő időben, jó minőségben végezték el. A község ujjaalakult termelőszövetkezeteinek eredményeit a termelőszövetkezeti tagok elégedettségét az év-

végi tsz zárszámadások is meggyőzően mutatták.

A községi tanács is minden segítséget megadott az ujjaalakult termelőszövetkezetek közös gazdálkodásának menetéhez. Pl. a községi tanács végrehajtóbizottsága megtárgyalta a termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok munkáját és az értékelés mellett megfelelő határozatokat is hozott. Pl. a "mezőgazdasági termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok vezetőségi ülésein és a közgyűléseken a községi tanács vb. tagjai jelenjenek meg és a helyszínen nyujtsanak segítséget a vitás kérdések tisztázásában. Továbbá hassanak oda, hogy a működő mg. termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok az alapszabályoknak megfelelően gazdálkodjanak" /19/.

Mint már a fentiekben megállapítást nyert, a községben ujjaalakult termelőszövetkezetek az 1957-es termelési évben a meglévő nehézségek ellenére is a gazdálkodás területén szép eredményeket értek el. Figyelemmel kísérték és szem előtt tartották a Kormány felhívását és a rendeleteket, azok megvalósításáért a gyakorlati munka során sokat tettek. Ha a termelőszövetkezetek 1957 évi munkáját értékeljük, akkor a képhez az is hozzátartozik, hogy sokat javult a vezetés és szervezés színvonala, a tsz. vezetőségének és tagjainak a kapcsolata is. Több közgyűlésen foglalkoztak és helyes álláspontra helyezkedtek az agrotechnikai eljárások alkalmazását, valamint a gazdálkodás intenzívebbé tételét illetően.

Az 1957-es év nemcsak a termelőszövetkezetek ujjaszervezése területén és az eredményes közös gazdálkodás beindulása területén hozott szép eredményeket Mezőkovácsháza községben, de kisebb jellegű új belépések is történtek a termelőszövetkezetekbe. Pl. az Új élet termelőszövetkezetbe az ellenforradalmat követő első évben 20 család lépett be. Ugyanebben az évben a Dózsa mg.tsz-be 35 egyénileg dolgozó paraszt kérte felvételét. Az Alkotmány termelőszövetkezetnél, mely a község legerősebb termelőszövetkezete volt, az 1958-as gazdasági év végén már 100 kh földterületre 21,6 db számos állat jutott. Megjegyzendő, hogy a Mezőhegyesi Állami Gazdasági a termelőszövetkezet részére 30 db tehenet adományozott a törzsállomány felerősítésére.

Az Alkotmány termelőszövetkezetnél az említett időszakban további beruházásokat eszközöltek és építkezéseket kezdtek el, a közös gazdaság erősítésére és a lehetőség kiszélesítésére.

A Dózsa termelőszövetkezetnél a 3004 rendelet alapján kapott 115 000 Ft-ot a termelőszövetkezet állatállományának megerősítésére használták fel, sertések, valamint hizómarhák vásárlásának formájában.

A fenti néhány adatból is - melyek önmagukért beszélnek - láthatóvá vált a nagyüzemi gazdálkodás fölénye és lehetőségeinek szinte határtalan volta az egyéni, kisparaszti termeléssel szemben.

A községi tanács végrehajtó bizottsága a községben működő

termelőszövetkezetek további segítsége érdekében újabb határozatot hozott: "A községi tanács vb. függetlenített tagjai kijelölés alapján kötelesek a működő termelőszövetkezetek állandó, személy szerinti patronálására" /20/.

Szólni kell még arról, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt megjelent Agrárpolitikai Tézisei - 1957.július - komoly segítséget nyújtottak a termelőszövetkezeteknek, nem utolsósorban a termelőszövetkezetekben folyó gazdálkodás belterjességének fokozása, intenzívebbé tétele tekintetében is.

A községben megalakult mezőgazdasági fejlesztési bizottság munkáját a községi tanács messzemenően támogatta az 1958-as évben.

2. A mezőgazdaság szocialista átszervezése /1959-1962/

Mezőkovácsháza község mezőgazdasági arculatának fejlődésében is jelentős határköt jelentett a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának 1958.évi decemberi határozata. E határozat szellemében, mely a való tényekkel, realitásokkal számolt, a működő termelőszövetkezetek megszilárdítása mellett kezdtek megérni a feltételek a nagyüzemi gazdálkodás továbbfejlesztésére. A községi párt Vb. 1959.évi február 11-i ülésén megtárgyalta a Központi Bizottság említett határozatából adódó teendőket a község vonatkozásában. A párt vb. említett ülésén a kialakult helyzetet úgy érté-

kelte, hogy a meglévő termelőszövetkezetek és tsz.csoportok az elmúlt években jelentős fejlődést értek el. Az vonatkozik a gazdálkodás belterjes irányu fejlődésére, másrészt a létező gazdaságok számszerű és területi gyarapodására is. A kedvező feltételek alakulása folytán a legfontosabb feladatként mutatkozott meg Mezőkovácsházán is a mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsítása. Egyébként is az 1958-as termelési évet a község termelőszövetkezetei meglehetősen jó eredményekkel zárták. A zárszámadások eredményei természetesen ismétte váltak az egyénileg dolgozó parasztok körében. A munkaegységre jutó és egyre növekvő részesedés elégedetté tette a működő szövetkezetek tagságának többségét. Ugyanakkor vonzó hatást gyakorolt az egyénileg gazdálkodó parasztság körében. Ezeket az eredményeket látva, a községi pártbizottság testületi ülésén úgy határozott, hogy a mezőgazdaság szocialista átszervezését a községben társadalmi ügyé kell tenni. Így a községi pártbizottság irányításával a kommunista párttagok tevékeny közreműködésével az 1959-es év elejétől széleskörű és a szövetkezetek eredményeit és perspektíváit tudatosító tevékenység kezdődött meg a még egyénileg gazdálkodó parasztok körében.

A községi pártbizottság határozata értelmében agitációs csoportokat hoztak létre, amely csoportokban elsősorban a már jó eredményeket elérő tsz. tagok, de más dolgozó személyek is résztvettek. A községi pártbizottság és a kommunisták kez-

deményezésére távlati fejlesztési terv készült el, mely számolt az adott lehetőségek alapján a termelőszövetkezetekbe történő nagyobbarányu belépésekkel.

E távlati terv ugyanakkor igyekezett elősegíteni a termelőszövetkezeti központok kialakítását, a gyengébben működő termelőszövetkezetek és termelőszövetkezeti csoportok összehívását. Miután a községi pártbizottság, a községben dolgozó kommunisták helyesen értelmezték a párt Központi Bizottságának 1958 évi decemberi határozatát, a következő főbb feladatokat hajtották végre az 1959-es év első hónapjaiban.

1. A politikai felvilágosító munka hatékonyságát növelték a termelőszövetkezetekkel egyre jobban szimpatizáló egyéni dolgozó parasztok körében. Természetesen ugyanakkor erősítve a dolgozó parasztság kialakuló bizalmát a termelőszövetkezetek iránt.
2. Figyelemmel kísérték a mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatosan az osztályellenség aknamunkáját is. Ezek után a községi pártszervezet szükségesnek ítélte meg a termelőszövetkezetek szakkáderekkel történő megerősítését. Erre szükség volt azért, hogy gazdaságosabban tudják felhasználni a termelőszövetkezetek az állam részéről biztosított kedvezményeket. De szükségesnek mutatkozott ez azért is, mert a mezőgazdasági termelőszövetkezetek megfelelő szakkáderekkel történő megerősítése a szövetkezetek gazdálkodásának irányítását és színvonalának emelkedését is feltétlenül maga után vonta.

1959.február hónapban a párt alapszervezeti taggyűlése után a községben szabad pártnapokon foglalkoztak az átszervezés kérdésével, mely szabad pártnapokon az egyéni dolgozók jelentős számban képviseltették magukat. Így a községi pártbizottság és a kommunisták helyes intézkedései és személyes példamutatása alapján sikerült a feltételek érettsége folytán a mezőgazdaság szocialista átszervezésének kérdését a tárgyalt időszakban Mezőkovácsháza községben társadalmi ügyé tenni.

Január, február, március hónapokban a dolgozó parasztság nagyobbarányu belépése következett be a termelőszövetkezetekbe, önkénten alapon vállalva a jövőjét jelentő nagyüzemi gazdálkodás utját. A fejlődés igen jelentős volt a községben, hiszen a tavaszi munkák megkezdésének időpontjáig az új belépések következtében a nagyüzemi szektor eléri a község szántóföldi művelésre alkalmas földterületének 45,6 %-át, 1959. év május 1-re pedig a község mezőgazdasági művelésre alkalmas szántóterületének több, mint 50 %-a tartozott már a közös gazdálkodást folytató szocialista szektorhoz.

1959.március 24-én jelentős esemény történt a község életében. Az említett időpontban került sor ugyanis az Alkotmány és az Új Élet mezőgazdasági termelőszövetkezetek fuziójára. A fuzionált termelőszövetkezet az Új Alkotmány nevet vette fel. A fuzionált termelőszövetkezet 1 450 kh földterülettel rendelkezett ezen időponttól kezdve.

Az egyesült termelőszövetkezetnek a fuzió időpontjában 168

tagja volt. Jellemző adatként érdemes megemlíteni, hogy pl. az Uj Élet és az Alkotmány termelőszövetkezetek a fuzió előtt hogyan részesítették a munkaegység arányában tagjait az 1958-as évi zárszámadások során. Ugy az Alkotmány, mint az Uj Élet termelőszövetkezeteknél 31, illetve 33 Ft jutott egy munkaegységre az említett zárszámadás során. A fuzió következtében az egyesítés előnyei úgy is megmutatkoztak, hogy az 1959. év végén az Uj Alkotmány termelőszövetkezet tagjainak egy munkaegységre történő részesedése 41 Ft értéket tett ki.

Ha már a két termelőszövetkezet egyesítéséről szoltunk, ami igen fontos lépés volt a nagyüzemi gazdálkodás uralkodóvá válása szempontjából a községben, szólni kell egy másik fuzióról is. Ez valamivel korábban, 1958. decemberében történt. A jelzett időpontban a Dózsa termelőszövetkezet kb. 410 kh szántóföld területtel a mezőhegyesi Szikra termelőszövetkezet kérésére hozzájárul a fuzióhoz. Az említett mezőhegyesi Szikra termelőszövetkezet gazdálkodásában, vezetésében ebben az időben komoly hiányosságok vetődtek fel. A tagságnak egy kisebb része kilépett és otthagyta a termelőszövetkezetet. De a mezőhegyesi Szikra termelőszövetkezet, amely területileg határos volt a Dózsa tsz-el, tagjainak többsége úgy határozott, hogy a közös gazdálkodás továbbvitele és megerősödése érdekében fuziót ajánl fel a jó eredményeket elért Dózsa termelőszövetkezetnek.

A mezőhegyesi Szikra tsz a fuzió során kb. 300 kh földterü-

lettel csatlakozott a Dózsa tsz említett 410 kh-s terület-hez. Így az új egyesült termelőszövetkezet kb. 710 kh szántóföld területen folytathatta a közös gazdálkodást. A fúzió mindenképpen helyes és szükséges volt, mert így a Szikra termelőszövetkezet megmenekült a feloszlástól, a későbbiek során pedig az egyesülés előnyei ennél a szövetkezetnél is megmutatkoztak. Utólag pl. az Új Alkotmány termelőszövetkezetnek egyik legjobban gazdálkodó üzemegységévé lett a volt mezőhegyesi Szikra termelőszövetkezet.

A Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága 1959. évi márciusi párthatározatát is megszivlelték a község kommunistái és annak szellemében törekedtek az elért eredmények megszilárdítására. Az egész évben tartó folyamatos felvilágosító munka következtében az 1959-es év végéig a tavaszi fejlődés után is /1959. május 1 után/ még 103-an léptek be a község területén lévő termelőszövetkezetekbe. A 103 belépő tag közül 70-en a legerősebb és a legjobban gazdálkodó Új Alkotmány szövetkezetet választották jövő életük boldogulásának színteréül.

1959. decemberében újabb, jelentős esemény következett be a termelőszövetkezetek és a község életében is. December 28-án ugyanis az Új Alkotmány termelőszövetkezet és a Dózsa termelőszövetkezet a tagok többségének javaslatára fuzionált.

A fúzió következtében a község legerősebb termelőszövetkezetévé fejlődött fel az Új Alkotmány, mely ekkor 2 550 kh földterülettel rendelkezett. A fúzió eredményeképpen a termelőszövetkezetnek a jelzett időpontban 269 tagja volt. Az előbbieken kívül szoltunk az 1959-es év tavaszán bekövetkezett na-

gyobb arányu felfejlődésről számszerinti vonatkozásban is. A tavaszi fejlődés során 3 egyes típusu termelőszövetkezeti csoport jött létre:

József Attila tszcs 20 taggal, 110 kh földdel

Uttörő " 22 " 120 kh "

Rákóczi " 17 " 96 kh "

Az igazság kedvéért azonban el kell mondani, hogy a fenti 3 termelőszövetkezeti csoport közül a József Attila tszcs az ősz folyamán fuzionált a Dózsa termelőszövetkezettel és azon keresztül a már említett dec.28-i fnzió során az Uj Alkotmány termelőszövetkezettel. A másik két termelőszövetkezeti csoport az Uttörő és a Rákóczi tszcs mint I. típusu csoportok nem is kezdték meg a munkájukat, mert az 1960.évi januári nagy átalakulás során e két csoport tagjai is az Uj Alkotmány termelőszövetkezethez csatlakoztak.

1959 év őszén folytatódott a tavasszal megkezdett agitációs tevékanység a község termelőszövetkezeteinek számszerű fejlesztése érdekében.

1959.szeptember 22-től kezdődően, amikor is a községi pártbizottság kezdeményezésére a községi agitációs csoportok egy értekezlet keretében megtárgyalták az eredményeket és a további teendőket, s szinte állandósult a népnevelők és a község még egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztjainak a beszélgetése a nagyüzemi gazdálkodásra való áttérés kérdéseiről.

Az állandó jellegű agitációs munka, valamint az Uj Alkotmány termelőszövetkezet 1959.évi eredményei, a termelési év végén

köztudomásúvá vált munkaegység részesedés Ft értéke, mindjobban megérlelte az egyéni gazdálkodó parasztok ama elhatározását, hogy az új termelési évben ők is a biztosabb fejlődést és felemelkedést jelentő termelőszövetkezetekben keresik és találják meg boldogulásukat.

Az egyénileg dolgozó parasztok felvilágosításában a községi termelőszövetkezetek és elsősorban az Új Alkotmány termelőszövetkezet eredményeit ismertető tevékenységben maguk a termelőszövetkezeti tagok jártak elő konkrét, tényeken alapuló felvilágosító szóval. De a termelőszövetkezeti tagokon kívül segítségre sietett a községi Hazafias Népfront szervezete, a Községi Nőtanács aktivái, a KISZ szervezet fiataljai és az iskolák pedagógusai is.

Igy a felvilágosító tevékenység nap-mint nap folyt a községben és abban kb. 240-260 népnevelő vett részt rendszeresen. Miután már előzőleg is az egyénileg dolgozó parasztság részéről hajlandóság mutatkozott a termelőszövetkezetekbe való belépés iránt, 1960.január első napjaiban alapvető és döntő fordulat következett be. Így pl. január 5-én egy nap alatt 245 egyénileg dolgozó parasztcsalád választotta a szövetkezés útját. A következő napon, január 6-án is kb. hasonló arányban léptek be a dolgozó parasztok az Új Alkotmány termelőszövetkezetbe. Január 6-án a tömeges, nagyarányú belépések következtében a községben megalakult egy új mg. termelőszövetkezet, mely Rákóczi tsz nevet vette fel. 1960. január 7-én lényegében befejeződött Mezőkovácsháza községben

a falu szocialista átszervezése, miután ezen időpontra az egyénileg dolgozó parasztok csaknem kivétel nélkül a közös gazdálkodás utját választották. Tehát nem egészen 3 nap alatt a község arculatában gyökeres átalakulás következett be. Ezekben a napokban méltán beszélhetünk forradalmi átalakulásról, a tulajdonviszonyok alapvető megváltozásáról a mezőgazdaságban. E nagyszerű és lalkes megmozdulás hatására Mezőkovácsháza termelőszövetkezeti község lett, földterületének 98 %-a szocialista szektorához tartozott.

Az 1960.évi január átszervezés után nem árt egy pillantást vetni a statisztika számadataira is:

Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet - az új belépők zöme ide lépett be - az átszervezés után földterületét 5 261 kh-ra növelte.

Ezen a földterületen 1 022 tsz-tag /904 család/ választotta a felemelkedést, a biztos jövőt jelentő utat. A község másik termelőszövetkezete a január 6-án főleg új tagokkal megalakított Rákóczi termelőszövetkezet az átszervezés után 1 142 kh földterülettel rendelkezett, mely földterületen 209 tag kezdte meg az 1960-as termelési évben a tavaszi mezőgazdasági munkákat.

A kezdetben tehát Mezőkovácsháza községben két mezőgazdasági termelőszövetkezetbe tömörül a község dolgozó parasztsága. Az Uj Alkotmány termelőszövetkezet az idősebb, mely 1950-ben alakult meg és 10 éves fejlődése során igen komoly fejlődésen ment keresztül. A januári, s nyugodtan mondhatni for-

radalmi átalakulás után, az Új Alkotmány termelőszövetkezet még jobban megerősödött. A termelőszövetkezet gazdasági és politikai szilárdulása jó ütemben haladt. A pártszervezet politikai, a vezetőség irányító munkája már a kezdeti időszakban is példamutató volt.

A termelőszövetkezet tagjainak jó munkáját tanusította, hogy az 1960-as gazdasági év végén az egy főre eső munkaegység értéke a zárszámadás során meghaladta az előirányzott 41,20 Ft-ot. Már ezen időszakban az Új Alkotmány termelőszövetkezetben pl. 100 kh földterületre járó számos állatállománynak kb. 90 %-a biztosított volt. A főként volt középparasztokat tömörítő Rákóczi termelőszövetkezetben is rövidesen hozzáláttak az Új szövetkezet politikai és gazdasági megszilárdításához és jelentős eredményeket értek el. Már 1960-ban a Rákóczi Tsz megépített egy 50 férőhelyes szarvasmarha-istállót, egy 500 férőhelyes sertésszállás helyet és egy 40 férőhelyes kocafiaztató épületet /21/.

A mezőgazdasági termelés nagyüzemivé válása Mezőkovácsháza nagyközség életében és fejlődésében valós perspektívát nyitott meg. Az Új Alkotmány termelőszövetkezet nem sokkal az átszervezés után nemcsak a nagyközség, de a mezőkovácsházi járás, sőt Békés megye egyik legjobban gazdálkodó és legjobb eredményeket elérő szövetkezeteinek sorába tartozott. Ez utóbbit nemcsak földjeinek vagy termőterülete elsőrendű minőségének, de a tsz igen jó párt és gazdasági vezető és irányító munkájának is köszönhető. /Pl. a tsz elnöke Bali

István 1960. augusztus 20-án a Munka Érdemérem kitüntetésben részesült./

Miután Mezőkovácsháza a tanácsok megalakulása - 1950 - óta a járási székhely funkcióját is betöltötte, kíváncsinos bizonyos összehasonlítást tenni tágabb környezetével a járással, legalább is a mezőgazdaság relációjában. A felszabadulás után országosan megtörtént a földreform, 1949-ig állami tulajdonba kerültek a bányák, ipar, közlekedés, bankok. Tehát a főbb gazdasági ágazatok össznépi tulajdonba kerültek. 1949. júniusában a két munkáspárt egyesülésével megvalósult a munkásosztály egysége is. A proletárdiktatura megvalósulása a szocializmus építésének politikai és gazdasági felteteleit is kedvezőbbé tette. A termelőszövetkezetek felszabadulást követő kialakulásának korai szakaszában, 1948-1953 között a járásban a következő képet kapjuk:

47 termelőszövetkezet, 34 800 kh-on és 21 termelőszövetkezeti csoport 8 000 kh földön gazdálkodott. A járásban 1953-ban a mezőgazdaságban létező szocialista szektornak a fenti aránya országosan is jelentős volt. E szép eredmény a már említett Nagy Imre kormány expozé /1953. júl. 4./ után visszaesett. Konkrétan a járás szántóterületének 30 %-ról csaknem 14 %-ra esett vissza a mg. szövetkezetek és csoportok aránya. A későbbiekben - 1954-1956 között - ismét megindult mérsékeltebb ütemben a szövetkezetesítés folyamata, illetve a meglévők megszilárdultak. Az 1956-os októberi ellenforradalom kitörésekor a járás területén a következő képet kapjuk:

36 termelőszövetkezet, 17 000 kh-on gazdálkodott. Az ellenforradalmi események következtében 21 termelőszövetkezet és 10 termelőszövetkezeti csoport feloszlásra került. A termelőszövetkezetek területe átmenetileg 12 000 kh-val csökkent, kilépett ill. kilépésre kényszerült 1 700 család. Az ellenforradalom alatt mintegy 10 millió Ft értékű állatállományt és egyéb közös vagyontárgyat széthurcoltak. A közös gazdaságokban az állatállomány kb. egyötödére csökkent. Az ellenforradalmi támadás felszámolása után, elsősorban a párt és állami szervek munkáját kellett helyreállítani csak ezután kerülhetett sor a megmaradt szövetkezetek megerősítésére, újjászervezésére. Amiként a községben úgy a járás területén is szívós és következetes eszmei és politikai munkával kellett szétoszlatni az ellenséges, a téves nézetet. Az eszmei és politikai tisztázódás e nehéz időszakában - az újjászerveződött párt vezetésével - a kommunisták következetes meggyőző és érvelő munkája eredménnyel járt. Így 1957.március végére a járás termelőszövetkezeteinek száma, megközelítette az ellenforradalom előtti szintet. A közös gazdaságok területe ugyan kb. 5 000 kh-val csökkent a családok száma kb. 1 000 lett kevesebb. A már említett 10 millió Ft értékű széthurcolt vagyontárgyakból mintegy 7 millió Ft értéke sikerült visszajuttatni a közös gazdaságok tulajdonába. A tervszerű és következetes politikai tevékenység eredményeként stabilizálódott a termelőszövetkezetek gazdálkodása, vezetése a járásban. Ugyanakkor a további fejlesztés

feltételei és érlelődtek. A járás néhány közös gazdaságában, bizonyos elzárkózottság, befeléfordulás átmeneti akadályt is jelentett. A már említett agrárpolitikai tézisek /1957. jul./ az egyénileg gazdálkodó parasztságot is támogatásáról biztosította, a termelés fellendítése és a szövetkezetek megerősítése mellett foglalt állást. A járásban is javult a dolgozó parasztság politikai hangulata, növekedett termelési kedve, biztonsága.

A Magyar Szocialista Munkáspárt K.B. 1958. decemberi határozata alapján a járás területén is elkezdődött a számszerű fejlesztés politikai feltételeinek kimunkálása. A járási pártbizottság 1959. januárjában megfelelő határozatot hozott az átszervezés tennivalóiról a K.B. határozatának megfelelően, az egyes községek sajátosságait, körülményeit messzeemenően figyelembe véve.

A jól előkészített és a korábbi fejlesztés során elkövetett hibákat kiküszöbölve, már az 1959-es év első negyedében jelentős eredmények következtek be. Így a járásban 2 127 család 13 758 kh földdel önként választotta a nagyüzemi gazdálkodás útját. A járás és a községek irányító párttestületei felismerték és nagy gondot fordítottak a számszerű fejlesztés mellett a szövetkezetek megszilárdítására, támogatására. Megfelelően értelmezték a K.B. 1959. márc. határozatát a szövetkezetek megszilárdításával kapcsolatban. Rendkívüli segítséget jelentett a mezőkovácsházi járás termelőszövetkezetei számára az a folyamatos támogatás, amelyet Budapest

XIX.kerületének üzemeitől kapott. A fővárosi nagyüzemek munkásai vállalták az ujonnan alakuló szövetkezetek patronálását. A kerület üzemének munkáskollektívái a helyszínen átadták politikai, szervezési tapasztalataikat. Gyűléseken találkoztak tsz. tagokkal, egyéni gazdákkal, a község dolgozóival. Meggyőző érveléssel ismertették az ipari, nagyüzemi munkásság célkitűzéseit, mely végül is azonos a dolgozó parasztság érdekeivel. A szocialista társadalom további eredményes építése az államosított ipari nagyüzemek mellett joggal feltételezte a korszerű mezőgazdaságot, a szocialista termelési viszonyok meghonosodását. A patronáló XIX.kerület munkásai a politikai segítség mellett, jelentős műszaki és gazdasági támogatást is nyújtott a frissen alakult szövetkezeteknek. Munkás-paraszt találkozók tartottak, ahol a személyes kapcsolatteremtés során lehetőség nyílott egymás életének, problémáinak jobb megismerésére, megértésére. Ezek a találkozók hiven tükrözték a fővárosi ipari munkásság szolidaritását, az egymásra utaltság igényének erősödését. Egyébként a főváros XIX.kerületi pártbizottságának képviselői a mezőkovácsházi párt vb. munkatársaival közös értekezleten értékelték a patronálómunka eredményeit az átszervezéssel kapcsolatosan. Először 1961-ben Mezőkovácsházán, majd 1962.márc. 15-én Budapesten került sor a párttestületek közös feladatokat meghatározó és elemző tanácskozására. A közös konzultációkon Cseszkó Sándor, a Békés megyei PB. VB. tagja, a mezőkovácsházi járási pb. első titkára ér-

tékelte igen eredményesnek a fővárosi kerület nagyüzemei illetve munkásai által nyújtott politikai és gazdasági segítséget /22/. Konkrétizálták a segítség azon formáit, melyeket a kerület üzemeitől az elkövetkezendő években is kértek.

1962-ben a termelőszövetkezetek közötti önkénten egyesülések következtében a mkházi járás területén 37 termelőszövetkezet működött. A P.B. 1960. ápr. határozata alapján a szövetkezetekben megalakultak a pártszervezetek és azok élére függetlenített párttitkárok alkalmazására, választására is sor került. Fontos feladatot jelentett a meggyőző és tudatformáló tevékenység állandó erősítése. Több termelőszövetkezetben ösztöndíjak adományozásával, fiatalok beiskolálásával továbbképzését segítették elő. Rendszeressé vált a politikai vezetők, valamint a tsz elnökök beiskolázása. Pl: 1959-ben a járás 37 tsz elnökéből 24 fő nem rendelkezett szakképzettséggel. 1962 végén már csak 8 elnöknek nem volt szakképzettsége. Pl: 1959-ben 21 fő agronómus, 1962-ben: 70 fő agronómus volt a tsz-ekben.

Cseszkó Sándor járási első titkár utalt arra, hogy az átszervezés során és utána is elég sok téves nézet jelentkezett a dolgozó parasztok körében. Pl: "hogyan folyik az osztályharc, amikor a volt kulák feladja a zsákot a kommunistának" /23/. De sikerült megértetni, hogy az embereket munkájuk alapján kell értékelni!

A fővárosi munkások átadva üzemi tapasztalataikat, segítsé-

get nyújtottak a versenymozgalom beindításához a termelőszövetkezetek szocialista brigádjainak létrehozásához.

A megalakult pártszervezetek elősegítették a szövetkezeti demokráció gyakorlatának kibontakozását és erősítését, a tsz.tagság véleményének és akaratának érvényrejutását.

A vezető párt- és állami szervek több esetben felleptek az olyan tsz.vezetőkkel szemben, akik negligálták a tsz. alapszabály előírásait, esetleg durva hangnemet használtak, vagy nem vették kellően figyelembe a tsz.tagok köréből jött helyes javaslatokat és kezdeményezéseket.

Az Új Alkotmány tsz-ben 1964-ben alakult meg az első szocialista brigád a II. üzemegységben az un. 67-es majori fiatalok és nő dolgozók kezdeményezésére. A továbbiakban a szocialista brigádmozgalom továbbfejlesztését a tsz. pártszervezet irányításával megittették. A pártszervezet fontos feladatnak tartotta a brigádtagok tudatának formálását a közös vagyon védelmének biztosítását és a munkafegyelem megszilárdítását. Nem utolsó sorban a szocialista munkaerkölcs és a társadalmi együttélés szabályainak betartását.

1967.évben már 14 brigád tevékenykedett, 124 taggal. Közülük 12 brigád elnyerte a szocialista brigád címet.

1968.évben 19 brigád nevezett be 162 taggal, melyből 14 brigád 114 taggal nyerte el a szoc. brigád címet.

1969.évben 21 brigád 164 taggal nevezett be, melyből 16 brigád 84 taggal érte el a megtisztelő címet.

1970.évben 19 brigád ugyancsak 164 fővel nevezett be a moz-

galomba. A szocialista brigádok az Új Alkotmány tsz szinte minden üzemegységében és üzemágában megtalálhatók már a 60-as évek végétől kezdve.

A fent közölt időpontokban pl.: /24/

az I.üzemegységben:	növénytermesztésben	3 brigád
	gépcsoportnál	3 brigád
	műhelynél	3 brigád
II.üzemegységben:	3 brigád
III.üzemegységben:	3 brigád
Állattenyésztésben:	4 brigád

A mezőgazdaság szocialista átszervezés után, miként az ipari üzemekben, úgy a mezőgazdaságban is megteremtődtek a lehetőségek a szocialista brigádmozgalom létrehozására és továbbfejlesztésére. A fenti példánál maradva az 1969.évi zárszámadás adatai is igazolták, hogy a 102 %-os eredmény eléréséhez a szoc.brigádok jelentősen hozzájárultak /pl: 1967-ben 17 q májusi morzsolt átlagtermés, addig 1969-ben ugyanez 32 q, vagy buza esetében az adott időszakban 18 q helyett 22 q az átlag termés/.

A szocialista brigádmozgalom kapcsán fejlődött a közös tulajdon iránt érzett szeretet és megbecsülés. Pl: az állattenyésztésben dolgozók felelősségérzete komoly mértékben javult, és ez megmutatkozott az üzemág jövedelmezőségében is. 1968.január 1-től az új gazdaságirányítási rendszerben az Új Alkotmány Tsz is önállóbban gazdálkodott, határozta meg ter-
vét. A döntés joga a tsz vezetőségének, közgyűlésének hatás-

körébe került. Természetesen ez utóbbi növelte a vezetők és tsz tagok felelőségét is. A szocialista versenymozgalom irányítását a tsz-ben a küldöttgyűlés által megválasztott 7 tagu versenybizottság végezte /a vállalás pontjainak kidolgozása, a verseny értékelése/. Ez a szerv tett javaslatokat az oklevél, jelvények, célprémium odaitéléséről.

A szoc. brigádok között 1968-ban 12 000 Ft, 1969-ben 16 000 Ft került kiosztásra, 1970-ben ezen össze 27 335 Ft.

A Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Területi Szövetsége is hirdetett rendszeres versenyfelhívást a traktorosok számára több kategóriában /DT-54, DT-75, DT-100/.

3. A termelőszövetkezetek megszilárdulása és fejlődése /1962-1980/

Mezőkovácsházán a mezőgazdaság szocialista átszervezésének eredményeként két közös gazdaság jött létre. Az Uj Alkotmány Termelőszövetkezet, amely főként a volt szegényparasztságot tömörítette, a másik a Rákóczi Termelőszövetkezet, amely elsősorban a volt középparasztságot egyesítette.

Az Uj Alkotmány Termelőszövetkezet egyesült a volt reformátuskovácsházi "Dózsa Tsz-el". Az eként megnövekedett közös gazdaság összterülete 7 183 kh /4 143 ha/ lett.

A kezdeti nehézségek, melyek a két gazdaság egyesüléséből adódtak viszonylag hamar megoldódtak. A tagság és a vezetés megtalálta azt az utat, amely lehetővé tette, hogy a tsz a

megye egyik legjobban gazdálkodó termelőszövetkezetévé válik. Az egyesülést követő három év alatt olyan eredmények születtek, amelyek alapján az Új Alkotmány az 1972-es évben "Kiváló Szövetkezet" lett. Az eredményeket különösen jól mutatják egy pár ágazat termelési mutatói: buza 22,6 q/ha, /39,27 Q/, kukorica - májusi morzsolt - 37,2 q/kh, /64,64 q ha/, cukorrépa 276 q/kh /482 q/ha/, 1 tehénre eső termelés 3828 liter/év, 1 kocára eső malacszaporulat 22,3 db/év, 1 tenyésztő tojáshozama 157 db/év volt.

A gazdaság így kialakult területe sem lett végleges, mivel a községben 1300 kh földterületen gazdálkodó "Rákóczi" Tsz tagsága úgy döntött, hogy 1973 tavaszán csatlakozik az "Új Alkotmány" Tsz-hez és egy nagy közös gazdaságot alkotva kialakítja a közös gazdaság végleges szervezetét.

Ennek eredményeként jött létre az a nagy szövetkezeti gazdaság, mely a járás területének második legnagyobb gazdasága lett 9318 katasztrális /5.363 ha/ holdon.

A termelőszövetkezet termelési iránya döntően két fő ágazatra irányul: növénytermesztésre és állattenyésztésre. Ezeket szolgálják ki a segédüzemágak /javítóműhely, építőbrigád, traktor, kombájn, tehergépkocsi, szárító üzem, majd repülőgép üzem és vetőmegtisztító üzem. Az alaptevékenységen kívül a helyi építőanyagellátás érdekében homokbánya üzemel. 1976-tól a saját helyi takarmány igényeket takarmánykeverő üzem látja el. Tevékenységük összetétele az árbevétel ará-

nyában 1973 és 1977 évben a következő volt: /25/

	1973.évi %		1977.évi %	
	/ezer Ft-ban/			
Növénytermesztés	58 000	48,2	88 365	43,0
Állattenyésztés	35 000	29,1	46 117	22,4
Melléktevékenység	2 000	1,7	24 603	12,0
Ipari tevékenység	2 400	2,0	3 517	1,7
Építőipari tevékenység	10 000	8,3	9 971	4,8
Szállítási tevékenység	900	0,7	495	0,2
Belkereskedelmi tevékenység	12 000	10	32 628	15,9
	120 300	100,0	205 696	100,0

A termelőszövetkezet termelési színvonala és eredményei évről-évre dinamikusan fejlődnek, melyhez a tagság odaadó munkája mellett feltétlenül hozzájárul a korszerű termelési és üzemszervezési módszerek bevezetése és alkalmazása, valamint a kedvező közgazdasági légkör is.

NÖVÉNYTERMESZTÉS

A növénytermesztés területén a végleges kialakuláskor kerületi rendszerben dolgoztak. A lehetőséget figyelembe véve megfelelő gépesítés állt rendelkezésre a munkák elvégzéséhez.

A SZÖVETKEZET FONTOSABB GÉPEI:

	1973.évben	1977.évben
traktor	54 db	15 db
Ebből: 50 LE-nél nagyobb	12 db	15 db
Kombájn	12 db	20 db
Cukorrépa-betakarító gépsor	5 db	1 db
Tehergépkocsi	12 db	21 db
Repülőgép	-	1 db
1 traktor teljesítménye:	1 119 nha	1 111 nha
1 traktoregységre jutó teljesítmény	595 nha	428 nha

/1 nha = normálhektár, mely a különböző munkákat megállapodásos egységes teljesítményében fejezi ki. Megfelel 1 hektár 22-25 mély szántási teljesítménynek. Az ettől eltérő teljesítéseket egységes szorzókulccsal számítják át erre az egységre. Traktoregység: 15 lóerős traktorra való átszámítás./

A növénytermesztésen belül teljes gépesítéssel termelik a búzát, kukoricát, napraforgót, cukorrépa magot, sárgarépa magot, borsót, őszi káposztarepcét, takarmánynövényeket, hagyma magot. Nagy területen hathatóan alkalmazzák a növénytermesztésben azokat a növényvédőszereket és vegyszereket, melyek segítségével a kapásnövények nem igényelnek kézi gyomtalánítást és a kalászosok is biztonsággal termeszthetők. A gazdaságnak saját növényvédő repülőgépe van, mely a növényvédelmet és talajerőutánpótlást döntő arányban elvégzi.

A GAZDASÁG VETÉSSZERKEZETE AZ ALÁBBI VOLT

Ágazat megnevezése	1973.év			1977 év		
	Területe ha	Átlag term. q/ha	Az ágazat %-os ala- kulása az össz.szán- tóterület arányában	ha	q/ha	%
Őszi buza	1530	46,85	28,27	1360	47,3	25,3
Kukorica	609	75,80	11,25	1050	85,4	19,5
Borzó	312	23,83	5,76	459	28,4	8,5
Bab	32	11,26	0,59	102	12,2	1,9
Cukorrépa	216	291,40	3,99	-	-	-
Cukorrépa dugv.	29	356,40	0,53	29	309,1	0,5
Napraforgó	421	21,37	7,77	572	24,4	10,6
Őszi képosztarepce	288	23,88	5,32	496	20,5	9,2
Mustár	92	15,10	1,69	-	-	-
Lucerna	390	36,53	7,29	356	48,1	6,6
Vöröshere	47	96,00	0,86	-	-	-
Őszi tak.keverék	29	223,20	0,53	15	-	-
Tavaszi tak.keverék	18	275,10	0,33	-	-	-
Csalamádé	90	101,42	1,66	-	-	-
Silókukorica	303	205,14	5,61	229	203,2	4,5
Sárgarépa dugv.	17	138,96	0,31	-	-	-
Sárgarépa mag.	8	3,04	0,14	45	13,1	0,8
Hagymadurgvány	-	-	-	48	66,7	0,9
Paprikamag	-	-	-	7	0,65	-
Seprűcirok	107	27,35	1,97	70	35,4	1,3
Háztáji kukorica	684	-	12,63	86	85,4	1,6
Egyéb	97	-	1,79	183	-	3,4
Összesen:	5412	-	100,00	5375	-	100

ÁLLATTENYÉSZTÉS:

A szövetkezet adottságai területileg és közgazdaságilag is igen nagy lehetőségeket nyújtanak ahhoz, hogy magas szintű állattenyésztés alapja lehessen.

AZ ÁTLAGOS ÁLLATLÉTSZÁM ALAKULÁSA:

Megnevezés	1973.év	1977.	%
Szarvasmarha	968	1135	117,2
Ebből tehén:	370	393	106,2
Sertés	2869	3722	129,7
Ebből t.koca	263	320	121,7
Törzsbaromfi	20540	19945	97,2
Ebből tyuk	12040	12934	-
Juh	404	874	216,3
Ebből anyag	290	470	162,1
Ló,csikó	95	105	110,5

Az állattenyésztés szervezeti felépítése ágazati, központi irányítással történik. Szakszerű tartási és tenyésztői munka folyik, ennek eredményét az alábbi mutatószámok tükrözik:

Megnevezés	Hozamszámok alakulása	
	1973	1977
Tejtermelés l/db év	3805	4134
Hízómarha súlygy. kg/nap	1,19	1,19
Malacsaporulat koca/db év	23,50	22,10
Hízósertés súlygy.kg/hó	15,35	17,14
Tenyésztójas db/tyuk, év	162	214

Az ágazat termelési folyamatait év közben rendszeresen értékelik önköltségi és jövedelmezőségi számításokat végeznek időszakonként és éves vonatkozásban. A termelési színvonal elismeréseképpen a termelőszövetkezetet bemutató gazdaságnak jelölték ki az alábbi ágazatokra:

kukorica, vetőmagvak, sertéstenyésztés és hizlalás, szarvasmarha-tenyésztés.

A könyvelés gépesítése lehetővé tette az ügyviteli és számviteli munka meggyorsítását és annak pontosabbá tételét. A gazdaság külföldi kapcsolatai elsősorban termékek értékesítésében jelentősek. A növénytermesztési termékek árbevételének 15-17 %-a külföldön értékesül. A keresett vetőmagvak elsősorban nyugat-európai kapitalista országokban kerülnek értékesítésre.

A másik fő ágazat az állattenyésztés, amelynek termékei nagy mennyiségben kerülnek piacra. Az állattenyésztés árbevételének 29-30 %-a exportból ered, amelyből 70-75 % kapitalista értékelésből származik.

Vágómarha: olasz, nyugatnémet, francia, holland piacokra;

sertés: olasz, görög, francia, cseh, lengyel piacokra;

vágójuh: olasz, görög, francia, libiai piacokra;

sportló: nyugatnémet, osztrák piacokra kerül.

Új piacok, és ezen keresztül az értékesítésnek további lehetőségei nyílnak az áruk mennyiségi és minőségi javításával, a kapcsolatok bővítésével.

A község szántóföldjének igen kis részén magángazdálkodás

folyik. Elsősorban más területen dolgozók és idős emberek bérbeadott vagy részes művelésbe adott földjei. Ezek a földterületeken elsősorban kukoricát, illetve ipari növényeket termelnek, amelyek termesztése a kis "nadrágszij" parcellákon még megoldható. A magángazdálkodáson belül komoly jelentőséggel bír a háztáji állatállomány.

Mezőkovácsháza nagy községben 1973-ban mintegy 8900 db sertés, 248 db szarvasmarha, 64 500 db baromfi volt kistermelők és tsz-tagok háztáji gazdaságában. Ez a mennyiség 1977-re a felvásárlási árak növekedése miatt - különösen sertésállományban - 20-25 %-kal nőtt.

A községben éves szinten az államnak történő értékesítés a háztájiban megtermelt állatokból 1973-ban a termelőszövetkezeten keresztül értékesített sertés 1675 db, szarvasmarha 10 db volt, még 1977-ben 6500, illetve 98-db-ra nőtt.

Az Állatforgalmi Vállalaton keresztül történő saját értékesítés: sertés 3070 db, szarvasmarha 134 db volt 1973-ban. Ez 1977-re 5600, ill. 363 db-ra emelkedett.

A háztáji gazdálkodásnak mind ma, mind az elkövetkezendő időben igen nagy a jelentősége a népgazdaság élelmiszerellátásában, melynek kiaknázására az elmúlt időszakban fontos intézkedések történtek. Az Új Alkotmány Termelőszövetkezet fontosabb gazdálkodási mutatószáma: /26/

Megnevezés	1969.	1972.	1977.
Össz.terület ha	4145	4129	5622
Téglétszám fő	1198	1222	1297
Állóeszköz érték/bruttó/eFt	51762	77172	170358
Forgóeszközök értéke eFt	34906	34716	82659
Össz.eszközérték eFt	86668	111888	253017
Halmazott term.érték eFt	75044	94665	208223
Halmazott term.érték eFt	47325	87115	205920
Szövetkezet bruttó jöv. eFt	26872	33890	53388
Szövetkezet nettó jöv. eFt	12067	15750	26768
Árbevétel eFt	98086	99181	208520
Személyi jöv.alak.1 dolgozó tagra eFt	20761	23903	42502
Személyi jöv.alak. 1 m-napra Ft/m.-napra	90	104	178

Ezek a számok hiven tükrözik azokat az eredményeket, melyeket a község dolgozó parasztsága a szocialista nagyüzem alapjainak lerakásával elért. A falu társadalmi és politikai életében fontos szerepet tölt be születésétől az a szocialista gazdaság, amely az Új Alkotmány nevet már a megye határain kívül is ismertté tette. A hősi kezdet lezáródása után a már jól megalapozott uton halad a gazdaság további sikeres útján. Ez már a "ma" kora!

A szocialista nagyüzemi gazdaság létrejötté óta egyenletesen fejlődik, s tőle elválaszthatatlan a tagság szellemi gyarapodása, az emberi kapcsolatok gazdagodása. E két alapvető tényezőt nem is lehet egymástól függetlenül értékelni, mert kölcsönösen feltételezik, meghatározzák egymást. A gazdasági erő-

sődés a legfontosabb eszköz ahhoz, hogy a tagság életét mind gondtalanabbá, színesebbé, gazdagabbá tegye. Természetesen ma is vannak gondok, mint ahogy lesznek a jövőben is. De a mai gondok minőségileg mások, mint az évtizeddel ezelőttiek. Mintha két különböző korszakot hasonlitanánk össze, annyira eltérő feltételek és körülmények között dolgozik, alkot az "Új Alkotmány" közössége.

Anélkül, hogy a számok bűvöletébe esnénk, csak annyit említünk meg, hogy 5 év alatt a gazdasági termelési értéke több mint kétszeresére, állóeszköz-értéke több mint kétszeresére emelkedett, az egy dolgozóra, tagra számított, közösből származó jövedelem nominális értéke 1,8-szeresére nőtt, s meghaladja a 42,5 ezer forintot évente.

Emögött a mélyreható változás mögött, amely még a szocializmust építő társadalomban sem mindennapi fejlődésében mutatkozott meg a gazdaság szerkezetének gyökeres átalakulása húzódik meg.

A gazdaság vezetése a hagyományos, közvetlen felhasználásra termelt növényfélések helyett fokozatosan a nagyobb értékű vetőmagvak tömegtermelésére tért át. Ezen keresztül kapcsolatai szélesedtek, s /1978-ban/ hazánk határain is túlérnek.

Ez a változás nem csupán elhatározás dolga. Hiszen magától értetődően a gazdaságok tevékenységüket ebben az irányban alakítanák, ha csupán a szándékon múlna. A vetőmagtermesztés mindig is a mezőgazdasági tevékenység fejlettebb fokát tes-

tesitette meg.

Alapvető követelmény, hogy évről évre azonos minőségben adja a gazdaság a vetőmagvakat a felhasználóknak és megrendíthetetlen bizalmat vivjon ki a partnereknél. Ez pedig nemcsak megfelelő technikai eszközökön mulik, hanem az átlagot jóval meghaladó szaktudáson és lelkiismeretes, hibátlan munkavégzésen is. Hogy ez mind hiánytalanul megvan, azt bizonyítja az öt év alatt három ízben elnyert "Kiváló Gazdaság" cím a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium elismerő oklevelével, s az, hogy ez idő alatt mintegy 300 dolgozó részesült kormány-, miniszteri és egyéb kitüntetésben, s 1976-ban egyik munkabrigád elnyerte a "Magyar Népköztársaság Kiváló Brigádja" címet.

A szaktudásban elért színvonalat csak részben reprezentálja az, hogy a 70-es évek végén 41 fő egyetemet és főiskolát, 66 fő középiskolát végzett szakember tevékenykedik a termelés- és a gazdaságirányítás különböző pontjain. Se szeri, se száma azoknak a szakmai és politikai tanfolyamoknak, amelyek résztvevőit az évek alatt csak százakban lehet mérni. Szinte a tagság kisebbsége az, amely éppen nem vesz részt valamilyen képzésen vagy továbbképzésen.

A gazdaság szakemberszükségletét is mindinkább a tagság gyermekeiből neveli ki, akiket ösztöndíjjal segíti az iskola sikeres elvégzésében. Hiányos lenne a község legfontosabb termelési egységéről adott kép, ha nem emlitenénk meg a fejlődés legfontosabb emberi tényezőit, a több mint 190 kommunis-

tát tömörítő pártszervezetet, s a több mint 400 fős szocialista brigádmozgalmat. Talán nincs is hazánkban még egy olyan dolgozó közösség, ahol minden negyedik ember kommunista, s párttagsággal járó kötelezettségeit ilyen eredményesen ellátja.

Nyilvánvaló, hogy ez az egész közösség arculatát meghatározza. Elsősorban a munkafegyelem az, ahol ez a tény mutatkozik. A munkafegyelmet megsértők száma olyan alacsony, hogy az emiatt indított fegyelmi eljárások szinte szenzációszámba mennek.

Az eredményes, dinamikusan fejlődő gazdálkodás technikai hátterét a mintegy 65 millió forint értékű géppark alkotja. Közte jelentős értékű a világszínvonalat képviselő erő- és munkagéppark, amely nélkül a termelési program, a modern mezőgazdasági technológia megvalósíthatatlan lenne. Visszahozhatatlanul a múlté már a szántóföldön "áttelelő" betakarítatlan termés.

A jó minőségű termékek előállítását modern szárítók, tisztítók, tárolók segítik. Az iparszerű eljárások szemünk előtt válnak uralkodóvá. Ez egyaránt vonatkozik a növénytermesztésre, a takarmánytermesztésre és az állattenyésztési tevékenységre.

Évi 15 000 t keveréktakarmányt előállító kapacitás gondoskodik a közös, a háztáji és a lakossági állattartás takarmányellátásáról. Természetesen a gazdaság biztosítja az állattenyésztés alapját, a takarmányt, s a lakossági állatforgal-

mazás technikai feltételeit is.

Ennek köszönhető, hogy a lakosság vágóállat-értékesítés forgalma meghaladja az évi 21 millió forintot.

A gazdaságnak a tagság által kivívott helyzetét jól érzékel-
tetik a termelőszövetkezet gazdasági kapcsolatai is. Tagja
a nagy eredménnyel működő Kukorica és Iparinövény Termesz-
tési Együttműködés /KITE, Nádudvar/ a fűzesgyarmati Lucerna-
termesztési rendszernek, a cukorrépmag termesztési társulás-
nak, rendszergazdája a Dél-Békés megyei Zöldségvetőmag Ter-
melési Társulásnak, közeljövőben létrejövő mezőkovácsházi
agrokémiai társulásnak.

Mindezen kapcsolatok nagy hatással vannak a termelési kultu-
rára, hiszen mind a technológiai, mind a megfelelő korszerű
technika ezen az uton válik hozzáférhetővé.

Jelenleg különös jelentősége van a cukorrépmag termesztési
társulásnak, amely a KGST-országok vetőmagszükségletének
mintegy 40 %-át állítja elő.

Állattenyésztés tekintetében a fejlődés nem volt olyan látvá-
nyos, mint a növénytermesztésben. A termelési érték évente
mintegy 5 %-kal nőtt. Az állattenyésztés a gazdasági terme-
lési értéknek jelenleg 20-22 %-át szolgáltatja. Ez az arány
kedvezőtlen, ha az országos átlag elérendő 50-60 %-os irány-
számmal vetjük össze, de gazdasági szinten sem tekinthető
kielégítőnek, ha csupán csak a szervezetrágya igény szempont-
jából tekintjük is.

Az ez irányú szükséglet kielégítéséhez - változatlan szerke-

zetű állattenyésztést feltételezve-- háromszoros állomány volna szükséges. Ez pedig igen közel áll a népgazdasági irányszámhoz.

Az állattenyésztésben számottevő extenzív növekedés folyt a 70-es években. A növekedés részben intenzív fejlődés eredménye. A viszonylagos elmaradás okát elsősorban a gazdaság anyagi lehetőségében kell látnunk. A fajtaváltás és -átalakításnak a tartáskörülmények változása is fontos feltétele. Építeni manapság csak iparszerű tartási technológiákkal szabad, mert egyébként eleve ráfizetéssel kell számolni. Maga egy korszerű állattenyésztő telep több tízmillió forintba kerül, amely a gazdaságnál képződő alapokból csak hosszú idő alatt halmozódva biztosítható /27/.

Az 1975-80-as években megvalósult egy 40 ezer szülőpárra építendő tenyésztőjástermelési baromfitelep. A többi jelentős ágazat fejlesztése valószínűleg termelőszövetkezeti vállalkozás formájában megy majd végbe, a szomszédos termelőszövetkezetek összefogásával.

Az állattenyésztésben roppant jelentősége van az állategészségügyi szabályok betartásának. A gazdaság ezen a téren is sokat haladt előre, két állatorvos és a rendszeres, már szokássá vált egészségügyi higiéniai oktatás gondoskodnak a hatékony betegség-megelőzéséről. A gazdaság vezetői sok intézkedést tettek az állattenyésztésben dolgozók munkakörülményeinek javítására, azonban a kényelmetlen munkafeltételek miatt még a magas kereset sem vonzza a fiatalokat az

állattenyésztésbe.

Ennek fő oka, hogy a korahajnali felkelés és az osztott munkaszak rendkívüli taszítást gyakorol. Ráadásul a folyamatos munkarend is sokkal kedvezőtlenebbé teszi az állattenyésztést a többi ágazathoz képest. Ezeknek a problémáknak egy részét szervezési intézkedésekkel meg lehet oldani, amely már a közeljövőben napirendre kerül.

Külön fejezetet érdemelne a tagságról, az idősekről, dolgozó nőkről való gondoskodás. A termelőszövetkezet évente rendez többnapos országjáró körutakat, színház- és ünnepi játékokra való részvételt. Ezekre a kirándulásokra mindenki eljuthat. 1978-tól kezdődően szervezett üdültetést határozott el a vezetőség, amelyre a munkahelyi közösségek javaslata alapján egyének, házaspárok és gyermekes családok is idényben mehetnek pihenni /28/.

Sajnos a régi, vagy régebben épült épületekből hiányoznak a szociális helyiségek és felszerelések, sőt ugyanez a gond megvan az újabb telepeken is, ahol a tervek készítésénél ilyen méretű termelésfelfutásra nem számoltak.

Gond a dolgozók kulturált étkeztetése is. 1979-ben készült ez az üzemi étkező, mely régi és jogos igény a tagság részéről. Hasonló gond a mozgó brigádok számára a meleg ebéd, a tisztálkodási lehetőség biztosítása. A nagyarányú fejlődés az oka, hogy a gazdaság kinövi a régi létesítményeket; korszerűtlen a műhelyépület, melyben javítási technológiasor nem alakítható ki. Ez jelentékenyen növeli a gépjavítás mun-

kaidő-igényét.és természetesen költségeit is.

A központi épület sem nyújt ideális munkakörülményeket az ott dolgozóknak. Átmeneti megoldásként faházak beszerzését határozta el a gazdaság vezetőségi testülete. Gond ez abból a szempontból is, hogy a külső tárgyalópartnereket a gazdaság nem híréhez méltó körülmények között fogadhatja. Ugy tűnik, hogy a fejlődés a gondok, a megoldandó problémák szaporodásával jár. Ez valóban így van, de hát ilyen a fejlődés dialektikája. A szövetkezet harcos multtal biztató jövővel rendelkezik. Lehetőségeik adottak ahhoz, hogy elért eredményeiket továbbfejlesszék.

III. Ipar kialakulása és fejlődése

Mezőkovácsháza kialakulása utáni időszakban a lakosság általában földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozott. A letelepedés, közösségé szerveződés elengedhetetlenül szükségessé tette bizonyos ipari jellegű tevékenység, szolgáltatás kialakulását is. A közösségben településénél és jellegénél fogva is ipari bázis nem jött, nem is jöhetett létre. Az árutermelő és a szolgáltató kisipar a szükségletnek megfelelően csakhamar kialakult. A lakosság igényeinek megfelelően javítást és szolgáltatást végeztek. A kisiparosok nagy része, köztük főleg a cipészek és a szabók, a környező községekben is hirnévre tettek szert a termékeik forgalmazásával. Főleg Mezőhegyesen, Battonyán, Tótkomlóson, Magyar-

bánhegyesen és Kunágótán alakítottak ki jó vevőkört, de a tehetősebb kisiparosok az országos jellegű nagyvárosokba is eljártak /29/.

Ezek a kézműiparosok és önálló iparosok 1909-ben már egységbe tömörülnek - s érdekeik védelmének elősegítésére megalakítják az Ipartestületet. A megalakult ipartestület első elnöke Wein Lajos férfiszabó, titkára Tóth Pál volt.

Kezdetben az iparosok száma kevés volt. A község vezetése azonban kedvezményes letelepedési lehetőséggel és más kedvezményekkel igyekezett elősegíteni, hogy minél többen gyakorolják az iaprta a községben.

Az 1930-as évek elején a községben több mint 100 kisiparos tevékenykedik mintegy 25 iparágban a következő megoszlás szerint:

Ács és hűmüves 5, asztalos 8, bádigos 1, borbély és fodrász 14, cipész 7, csizmadia 6, fényképész 3, géplakatos 6, kalapos 3, kefekötő 1, kéményseprő 1, kocsifényező 1, kocsigyártó 4, kovács 9, kőfaragó 1, köteles 1, hentes és mészáros 10, műszerész 3, nyomdász 2, órás 2, pék 4, szabó 5, szijgyártó 3, szitakötő 1, szűcs 5.

Mint már említettem Mezőkovácsházán még középüzemi szintű ipar sem alakult ki. Próbálkozás azonban ipari üzem létrehozására volt, nem is eredmény nélkül.

A község területén élő, egyik jelentős földbirtokkal rendelkező földbirtokosa, Nágel Henrik saját 500 holdas földbirtokán szeszt előállító üzemet épített. Az üzem répából gyár-

tott szeszt - pontos jövedelmét és termelési kapacitását nem ismerjük - tény, hogy munkáslétszáma átlagosan csak 40-50 fő között mozgott. A termelt répaszeszt, illetve annak egy részét külföldön értékesítették. A felszabadulás után a gyárban paradicsomfeldolgozó üzemet létesítettek - jelenleg számos átalakítás és korszerűsítés után - az Uj Alkotmány Tsz tejfeldolgozó üzeme működik az épületben. 1900-ban Róth Salamon, kovácsházi lakos - a mai filmszínház mögötti kis utcában a Bányik-lakás helyén és területén butorüzemet létesített.

Az üzem üzemvezetője 1905-től Eleki Mihály lett, aki ezt megelőzően fa és fémipari iskolát végzett Aradon. Ez a butorüzem az akkori igényekhez viszonyítva igen jól feszerelt, gépesített kisüzem volt. Használtak benne gyalugépet, körfűrész, szalagfűrész, s a hozzátartozó lakatos és kovácsműhely is. A butorgyárban ajtókat, ablakokat, székeket, asztalokat, ágyakat és szekrényeket készítettek.

A kész termékeket a községben és a környező falvakban - egy részét az ország felvevő piacán értékesítették. A butorgyárban dolgozók összlétszáma 25-30 fő volt - ebből évente 4-5 tanonc.

A mezőkovácsházi butorüzem a megfelelő vezetés és anyagi erőforrás hiánya miatt megszűnt. A gépeket szétszerelték és elvitték Kétegyházára, ahol vasuti kocsik javításánál használták fel őket. A gyárban dolgozókról nincsenek további hiteles adataink. Valószínű, hogy egy részük a községet el-

hagyva más butorgyárban helyezkedtek el, mások mint önálló kisiparosok a községben gyakorolták tovább az ipart.

A községben 1904-ben a jelenlegi Új Alkotmány Tsz Béla-majori üzemegységének a helyén alakult egy kocsikat gyártó üzem. Az átlagosan 30-40 főt foglalkoztatott. Fő terméke a lőcsős kocsik gyártása, amelyeket a bel- és külföldi piacokon értékesítettek. A kocsigyártás igen összetett feladat volt, így tehát e gyáron belül asztalos-, lakatos-, kovács- és bognárműhelyek is üzemeltek. Ez a gyár 1915-ben kigyulladt és leégett. A tűz után nem is építették újjá.

A felsorolt üzemeken kívül két kisebb malom működött a község két szélén. Sári Ferenc malomtulajdonosé volt az egyik. Ez a malom megszűnt, a felszabadulás után lebontották. A másik malom a Papp testvérek gőzmalma, a felszabadulás után állami kezelésbe került, jelenleg takarmánykeverő üzemként működik. Teljesítménye a község igényeit lényegesen meghaladja.

Mint látjuk, ez volt tehát a helyzet a felszabadulás előtt Mezőkovácsházán ipari ellátottság tekintetében. Mezőkovácsháza legfőbb termékének, amely a község nevét nemzetközi hírűvé tette, a "kovácsházi cirok"-nak nem épült feldolgozó üzeme. A ciroktelep, amely üzemi jelleggel működött, felvásárolta, bálázta és feldolgozó helyre szállította a cirkot.

A felszabadulás előtt egyik legjelentősebb helyi kisipari iparág az építőipar volt.

Az építőipart az 1930-as években kevés kisiparos képviselte. A lakásépítési igény a lakosság részéről jelentkezett. Az akkori rossz gazdasági viszonyok között a község lakóinak építkezésre nem volt pénzük. Így új lakás építésre nem is gondolhattak.

Az állami segítség megnyilvánult ugyan, de annak igénybevétele, a sok esetben előforduló munkalehetőség hiánya miatt súlyos eladósodáshoz vezetett. ONCSA-akció keretében /Országos Nép és Családvédelmi Alap/, több egy szoba, konyha, éléskamrából álló lakóház épült fel. Ezek a lakások a mai Csillag, Lenin és Kossuth utcák végén ma is megtalálhatók. Megalakult a FAKSZ is /Falusi Kislakásépítő Szövetkezet/, melynek tagjai hosszú lejáratu állami kölcsönnel építették a szintén általában egy szoba, konyha, éléskamrából álló házaikat. A FAKSZ-os akció keretében épített házak a jelenlegi Dózsa és Szabadág utcában találhatók.

Építkezett még Kovácsháza lakossága rokoní, baráti összefogással, "kalákában" is. Ezek a lakások többnyire vertfalból és vályogból, kisebb számban téglalapozással és lábazattal készültek.

Ahhoz, hogy az építőipar kialakuljon és fejlődjön, építési anyagokra is szükség volt.

A mai tanácsi kirendeltség területén működött Valaczkai téglaverő, aki saját szabadalma alapján kerítésoszlophoz, pillérekhez, kéményekhez gyártott idomtégglákat, s készített szabadalmu tetőfedő égetett cserepeket is. /Ezek ma is meg-

találhatók, volt munkahelyi lakásán, Kovácsházát elhagyva a kaszaperi ut melletti tanyáján, a kanyar bal oldalán./ Jelentősebb téглаégető mester volt Nagy Antal és Lajkó András a Béla-major felé levő üzemében jó minőségű, szénporos téglát égetett tábori kemencéjében. Nagy Antal családjával és 2-3 alkalmazott munkásával évente 45-50 ezer darab téglát is kiégetett. Lajkó András a falu végén lévő üzemében 2-3 időszakai alkalmazottjával évente 10-15 ezer téglát égetett.

A második világháboru szele végigsöpört a községben is. Az előzőekben említett szeszgyár és malmok leszerelve, munkaképtelen állapotban álltak, jelentőségük ugysem lett volna számottevő, ha üzemelnek. A magánkisiparosok sorait is megritkította a háboru. Közülük igen sokan örökre odavesztek, sokan a háboru után kialakult inflációs viszonyok között tönkrementek, s ipargyakorlásukat megszüntetve más megélhetés után néztek /30/.

A nehézségek ellenére a kisiparosok jelentős része elkezdett dolgozni és termelni. Ha nehézségek árán is, a feketézőkkel, anyaghiánnyal küszködve, de a lakosság igényeit kielégítve. A fordulat éve, 1948 után egyre jobban terjed a szövetkezés eszméje a községben a kisiparosok között is. Az 1950-es évek elején vegyesipari jellegű és seprűködő ktsz-ek alakulnak. Ezek fejlődését megtöri az 1953-as évben a revizionista gazdaságpolitika, ezért ezek a ktsz-ek feloszlanak, vagy más központtal működő szövetkezetbe olvadnak be.

1954 május elején Építőipari és Vegyes Ktsz alakult a községben Forrai Kálmán műszerész vezetésével. 1956-ban azonban ez is feloszlott.

A felszabadulást követő első évtizedben igen nagyarányu fejlődés tapasztalható az építőiparban. Legfontosabb cél a háborus károk, a megrongálódott lakások helyreállítása volt, de megjött a lakosság kedve az új lakásépítkezéshez is. Az újjáépítés során állami irányítással a községben is megalakult a FAGI /Falusi Gazdasági Iroda/. Vezetője Galgóczy György ács és kőműves volt. Ő egy személyben építésvezető, közvetlen műszaki irányító és tanácsadó is. Vezetésével 15-20, egy-két szobás családi ház épült egyszerre téglalapra vályog, vagy téglafalból. A második ötéves terv kezdetén a népgazdaság termelőerőinek gyors ütemű fejlesztését tűzte ki célul. A kitűzött cél az volt, hogy a megye valamennyi községében meg kell teremteni az árutermelés mellett a javítási, szolgáltatási igények kielégítéséhez szükséges feltételeket. Ebben a gazdasági helyzetben határoztak úgy a község önálló kisiparosai és szakmunkásai, hogy kisipari szövetkezetet alapítanak /31/.

A Mezőkovácsházi Építőipari Kisipari Termelőszövetkezet 1960. január hó 11. napján a KIOSZ hivatalos helyiségében tartotta alakuló ülését. A szövetkezet megalakulását 33 fő határozta el és írta alá a belépési nyilatkozatot. A belépési nyilatkozatot aláírók közül 29 fő vett részt az alakuló ülésen, ahol sor került az alapszabály elfogadására és a

tisztségviselők megválasztására is. Az elnök Lovász Sándor asztalos lett. A megalakulást követően tovább folyt a szervezési munka, amit az alábbi adat bizonyít /27/.

	önálló iparos	szakmunkás	betanított v. segédmunkás
1960.január 11.	12 fő	6 fő	15 fő
1960.március 1.	20 fő	11 fő	29 fő

Vagyis másfél hónap alatt mintegy kétszeresére növekedett a tagok létszáma.

A belépő tagok 70 000 Ft összegű részjegyet jegyeztek, amelyből azonnal befizetés volt 24 000 Ft. A szövetkezet vagyonát képezték továbbá a belépők által bevitt munkaeszközök és gépek is. A szövetkezet jelenlegi iroda- és egyéb épületeit az Orosháza és környéke Háziipari Szövetkezettől vette át, majd később a helyi tanácstól megvásárolta.

A szövetkezet a tényleges termelési munkát március hó 1. napján kezdte meg. Azonban kellő munkaterület nem állt rendelkezésre, ezért csak 35 fő állt munkába.

Később az új vállalások lehetővé tették a belépő tagok teljes létszámu foglalkoztatását. Az iparjogositványt a szövetkezet 1960. április hó 8.-i keltezéssel kapta meg a Járási Tanács V.B. ipari-műszaki csoportjától. Az alábbi tevékenységre szűlt az iparjogositvány: kőműves, asztalos, ács, kovács, villanszerelő tevékenység.

Az 1963. évben gazdaságpolitikai megfontolásból a battonyai és kevermesi szövetkezet fuzionált a mezőkovácsházi szövet-

kezettel. Ez elsősorban azt a célt szolgálta, hogy a beruházási eszközöket koncentráltabban lehetett felhasználni. Ez az intézkedés tette lehetővé, hogy a szövetkezet 1964-65. években 1340 eFt volumenű építési beruházást hajtatott végre. A végrehajtott fuzió következtében jelentős mértékben emelkedett a szövetkezet létszáma a termelési értéke 1964. évben elérte a 15 321 eFt-ot.

A szövetkezet fő tevékenysége elsősorban a lakásépítés volt. 1961-65 között Szegeden mintegy 115 db lakásból álló lakótelep építését végezte. Az ott végzett munka nem volt megfelelő minőségű, s ezért a szövetkezetet 1966-1973 között lefolyt perekben 2500 e/Ft kártérítés fizetésére kötelezték. E kártérítésre kötelezés jelentős anyagi és erkölcsi hátrányt jelentett a fejlődés szempontjából. Az eljárás időszaka alatt elért jövedelemből kellett fizetni a kártérítést, ezért nyereségrészesedést csak minimális összegben, vagy egyáltalán nem fizettek. Ez arra késztetett sok dolgozót, hogy kilépjen a szövetkezetből. A battonyai Asztalos Ktsz megalakulásakor a szövetkezetnél dolgozó battonyai lakosok visszamentek községükbe dolgozni.

A szövetkezet létszáma 1968-1970. években 100 fő körül alakult és a termelési érték 11-12 millió Ft-ot ért el.

A gazdaságirányítás új rendszerében határozták el a szövetkezet vezetői, hogy a termelés szerkezetét megváltoztatják, mert csupán az építőipari tevékenység nem képes biztosítani a gazdaságos működést. Az ipari jogositványban szereplő te-

A szövetkezet 1960-1973. közötti tevékenységének főbb mutatóit tartalmazó táblázat /32/

1000 Ft-ban							
	Termelési érték	ép.ip. term.	Termelői létszám	Nem termelői létsz.	1 főre eső term. érték	1 fő átl. keresete	Saját vagyoni Szövetk. eredm.
1960	7 731	6 459	113	16	68,4	14 982	388 1 049
1961	7 380	6 365	100	18	73,8	15 490	739 964
1962	7 820	7 250	95	17	82,3	16 305	865 731
1963	12 426	11 891	155	28	80,2	18 052	1632 424
1964	15 321	14 319	179	29	85,6	19 285	1405 915
1965	11 131	10 932	131	26	85,0	18 710	1500 165
1966	12 044	11 846	110	21	109,4	19 055	1611 686
1967	13 112	12 986	118	27	111,1	21 241	1826 886
1968	12 476	12 986	118	31	105,7	21 114	4774 752
1969	11 606	11 523	104	28	111,6	21 275	4836 364
1970	11 196	9 260	101	25	110,8	25 627	5035 - 734
1972	14 761	9 113	122	23	121,0	24 236	7028 718
1972	17 053	8 618	123	28	138,6	25 629	7471 1376
1973	17 400	8 800	-	-	-	26 150	- 1400
	171 457	141 754					

tevékenységi körök az alábbiakkal kerültek kiegészítésre: műköves, lakatos, központifűtés és gázszerelő, vízvezeték-szerelő és kályhás. A szakipari tevékenységek önálló tevékenységként is jelentkeztek, nem csupán a saját kivitelezésű építési munkák szakipari feladatát látták el. 1970. évtől kezdődően kezdik meg az árutermelő tevékenységet. Különléle betontermékek gyártását és lakatos késztermékek előállítását kezdik el. Az árutermelő tevékenység azonban nem vált be. A gyártott termékek /mozaiklapok, betoncsövek stb./ részben a szakmai hozzáértés hiánya, részben a megfelelő technológiai felkészülés hiánya miatt gazdaságtalan lett. A minőségi követelményeknek nem tudtak eleget tenni a termelés és az egész Ktsz működése veszteséges lett.

Közben megjelent a Minisztertanács 1007/1971/III.16./ sz. határozata, amely a község fejlesztését a távlatokban középfoku központnak jelöli meg. E határozat értelmében a helyi tanács és pártvezetőség új ipartelep létesítését határozta el. Elkészítették az ipartelepítési tanulmánytervet, amely tartalmazza Mezőkovácsháza éghajlati, domborzati, hidrogeológiai, demográfiai adatait, a már meglévő ipari üzemek termelési eredményeit. Az elkészített tervezetet megküldik az Országos Telephelyforgalmazási Központnak, ahol számítógépes módszerrel feldolgozzák az adatokat. A Budapesti létszámhiánnyal küzdő és vidékre települő gyárak is megküldték adataikat e központnak. Így merült fel annak a lehetősége, hogy az Egyesült Villamos és Kismotor Gépgyár /EVIG/ budapesti üzeme

telephelyet hozzon létre Mezőkovácsházán.

1976. augusztusában megkezdődnek a tárgyalások Mezőkovácsháza vezetői és az EVIG képviselői között, amelyek csakhamar eredményre is vezetnek. A helyi vezetés javaslatot tesz az Építőipari Ktsz megszüntetésére, mivel annak működése gazdaságtalan. A javaslatot a KIOSZ elfogadja, s a Ktsz közgyűlését összehívják azzal a céllal, hogy mondja ki a feloszlást. 1976. december 15-én a közgyűlés eredménytelen.

A megfelelő felvilágosító munka hiánya, az ujtól való idegenkedés arra vezetett, hogy a megszűnést nem mondták ki.

A megismételt közgyűlés 1976. december 27-én kimondta a felszámolást.

1977. január 1-től megkezdődik az EVIG Gyáregység Mezőkovácsházára való telepítése. Az EVIG a volt Ktsz munkásait átvette a létesítményeket megvásárolta, s új üzemépületeket épített és rendezett be. Tervek szerint 1982-83-ra mintegy 350 millió Ft-os beruházással 750-800 főt foglalkoztató üzemet létesít.

A felszabadulást követő második évtizedben indul meg Mezőkovácsházán az üzemszerű ipar kialakítása, az ipartelepítés.

Napjainkig az alábbi üzemek jöttek létre: /33/

- MEZŐGÉP Vállalat - Az 1948-49-es években alakult Mezőgazdasági Gépállomás jogutódjaként alakult 1968. január 1-én. Kb. 250 munkást foglalkoztat, kisebb mezőgazdasági gépeket gépalkatrészeket gyárt. Önálló részlegként az üzem területén működik a megye déli részének egyik legjobban felszerelt,

műszerezett gépkocsiszerviz állomás.

- A Gyulai Faipari Ktsz mezőkovácsházi kihelyezett részlege hajlitott fémvázak üléstörőket készít. Foglalkoztatott dolgozóinak a száma 90 fő.
- A Békéscsabai Kötöttárugyár /BÉKÖT/ mezőkovácsházi kirendeltsége különböző kötöttárúkat, ruhaneműket készít. Mintegy 130 nődolgozónak biztosít munkaalkalmat.
- A Békéscsabai Volán Szállítási és Fuvarozási Vállalat mezőkovácsházi kirendeltsége 40-50 főt foglalkoztat a községben.
- Az Új Alkotmány Mezőgazdasági Termelőszövetkezet Takarmánykeverő és Szárító Üzeme 50 fős létszámmal a lakosság szemes és táptakarmány ellátását biztosítja.
- Az Orosházi Háziipari Termelőszövetkezet Kirendeltsége bedolgozás formájában Mezőkovácsházán 120 nődolgozónak biztosít munkalehetőséget.
- A Békéscsabai Fehérneműkészítő Vállalat Kirendeltsége szintén bedolgozás formájában 70 nődolgozónak biztosít munkaalkalmat.
- A Gabonafelvásárló és Értékesítő Vállalat helyi kirendeltsége - telephelyeivel együtt 180-200 főnek nyújt munkalehetőséget.
- Az Orosházi Sütőipari Vállalat mezőkovácsházi kirendeltsége 20-25 főt alkalmas.
- A Járási Termelőszövetkezeteinek Önálló Közös Építési Vállalkozása /TÖVÁLL/ Mezőkovácsházi székhellyel működik. A

mezőkovácsházi járás termelőszövetkezeteinek építkezéseit végzi. Alkalmazott létszáma: 200-210 fő /1963.február 8-án alakult meg!/.

- A Dél-Békés megyei Termelőszövetkezetek Seprűcirok-termelő Feldolgozó, Értékesítő és Vetőmagellátó Vállalkozása Mezőkovácsháza székhellyel működik 80-100 munkással.
- A Járási Vizgazdálkodási Társulat székhelye Mezőkovácsházán van. Fő profilja a járás területén a csatornázás, ut- és átereszek, zárt szelvényű csatornák építése. Bel- és talajvizmentesítés, kutfurások. Foglalkoztatott létszáma 100-150 fő, ebből állandó jelleggel 40-50 fő.
- A Mezőkovácsházi Nagyközségi Tanács V.B. Költségvetési Üzeme a járás községeiben a tanácsai jellegű beruházásokat végzi. Mezőkovácsházán a kommunális feladatokat is ellátja. Többek között strandfürdőt üzemeltet, parkokat, közutakat gondoz stb. Foglalkoztatott létszáma 200 fő.
- Az EVIG mezőkovácsházi részlege jelenleg mintegy 200 főt foglalkoztat.

Szolgáltatást végző üzemek:

- A Medgyesegyházi Bőripari Ktsz Szolgáltatóháza férfi és női fodrásszattal, kozmetikai ellátással, fényképész, és cipész tevékenységével áll a lakosság rendelkezésére. Alkalmazottak létszáma 8-10 fő.
- A Békéscsabai Gelka-szerviz mezőkovácsházi kirendeltsége a rádió televízió és egyéb elektromos háztartási gépek javítását végzi 8-10 fős létszámmal.

- A Mezőkovácsházi ÁFÉSZ cukrász, bambi-töltő, tollfeldolgozó paplankészítő, seprűkötő, csirkekeltető tevékenységet folytat.
- A Patyolat Vegytisztító Szalon 1973-ban kezdte meg működését a községben 8 fős létszámmal.
- A Tűzép Vállalat helyi telepe a lakosság tűzelő és épületanyag ellátását biztosítja 8-10 fős létszámával.
- A MÉH Vállalat helyi telepe az ipari alapanyagnak alkalmas hulladékot gyűjti és vásárolja fel 10 fős létszámával.

Napjainkban a kisipar megszűnőben, illetve átalakulóban van. Egyes kisipari foglalkozás, mint pl: a köteles, kalapos, csizmadia, szücs, kefekötő, kocsigyártó stb. a községben teljesen megszűnt. Létszámuk a felszabadulás óta több mint 50 %-kal csökkent. Munkájukra azonban, mivel az nagyobb részt a javító-szolgáltató tevékenység ellátásra korlátozódott, még szükség van. Ezért biztosítják részükre azt a lehetőséget, hogy nyugdíjasok, sőt munkaviszonyban álló kisiparosok a munkaidejük után szolgáltató tevékenységet végezhesse-
nek.

Mezőkovácsháza nagyközségben 1978.január 1-én az alábbi táblázatban feltüntetett szakmában dolgoztak kisiparosok: /34/

Szakma	Önálló kisipa- ros	Nyugdíjas kisiparos	Munka- viszony mellett működő kisip.	Össze- sen
Autószerelő	1	-	-	1
géplakatos	-	-	1	1
kovács	1	-	1	2
gumiáru-javító	1	-	-	1
butorasztalos	-	-	1	1
cipész	1	-	-	1
férfiszabó	9	-	-	9
nőiszabó	11	2	-	13
koszorukészítő	1	-	-	1
harisnyafelszedő	1	-	-	1
kosárfonó	1	-	-	1
kézimunka-előnyomó	-	1	-	1
seprűkötő	-	-	1	1
vándorköszörűs	1	-	-	1
darálós	6	-	3	9
vattacukorkészítő	1	-	-	1
töltetlenostya készítő	1	-	-	1
bádogos	-	-	1	1
műköáru-készítő	1	-	-	1
kőműves	2	-	3	5
szobafestő és mázoló	1	-	1	2
villányszerelő	1	-	-	1
szekérfuvarozó	9	-	-	9
fényképész	-	1	-	1
férfifodrász	1	1	1	3
nőifodrász	2	-	-	2
tűzifa-fűrészelő	3	-	1	4
kézihurkoló	-	-	-	-
vízvezetékyszerelő	-	-	1	1
Összesen:	56	5	15	76

A község iparosodása tovább folyik. A fejlődés szempontjából erre nagy szükség is van.

IV. Kereskedelem, szolgáltatás

A szövetkezeti gondolat Mezőkovácsházán gyorsan gyökeret eresztett az agrárproletárok, munkások és kisbirtokosok között. A Magyar Kommunista Párt útmutatása és aktív szervező munkája nyomán 1945 őszén a legöntudatosabb proletárok részvételével megalakították a falu Munkásszövetkezetét. A falu akkori gazdasági, társadalmi viszonyai lehetővé és szükség-szerűvé tették a szövetkezés gondolatának fokozatos megvalósítását. Az alapítók közül is a legtöbb áldozatot vállalták a szövetkezeti eszméért Dzsamba György, Hlavati József, Kanász Antal, Zsoldi Antal, Grestyák Pál, Zsóri György, Fricz Mátyás, Tóth Pál, Simon Gergely, Hézer András, Gonda Lajos.

Az elmúlt három és fél évtized szövetkezési tapasztalatainak feldolgozásával kettős cél van: egyrészt méltó emléket állítani az alapítóknak kijáró tisztelettel azoknak, akik a legmostohább, legnehezebb viszonyok között bátran vállalták az újat és cselekedni mertek, bíztak a jövőben, ügyük igazában és sikerében. Másrészt a megtett három évtized tanulságát levonni úgy, hogy a munkát gyümölcsöztetni, a felhalmozódó tapasztalatokat a szövetkezők, a falu lakosságának javára fordítani /35/.

A mezőkovácsházi szövetkezet - mint említettem 1945 őszén Munkásszövetkezet néven alakult meg. A szövetkezet anyagi bázisa mai szemmel szinte alig mérhető, de tagjainak lelkesé-

dése, tenni akarása annál nagyobb volt. Ez a lelkesedés és a jövőben vetett töretlen hit a kezdet-kezdetén és az elmúlt 30 év alatt is átsegítette a nehézségeken a szövetkezet tag-ságát és vezetőségét.

Az 50-60 fős csoport 100 pengős részjeggyel kezdte tevékenységet, de az infláció hamar elvitte az alapokat és itt is, mint az ország más területein, cserekereskedelem alakult ki. 1946-ban 2 boltja volt a szövetkezetnek, megbízást kapott gabonafelvásárlásra, vetőmag cserére és közben felvette a Földművesszövetkezet nevet.

Jelentős állomása a szövetkezet történetének 1948. Ebben az évben egyesült a Hangya a Hitel Szövetkezettel. Bolthálóza-ta és tevékenységi köre jelentősen megnövekszik, 7 vegyes-bolttal rendelkezik és közben megbízást kap a sertésfelvászár-lásra is. 1949-ben évi forgalma 1 711 319 Ft. A taglét-szám is növekszik, eléri az 1000 főt, részjegyalapja pedig a 20 280 Ft-ot teszi ki. Ebben az évben a szövetkezet mégis 80 000 Ft veszteséggel zárta az évet.

A SZÖVETKEZET MEGALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE AZ 1960-as ÉVEK

ELEJÉIG. Az 1951-1956-ig terjedő időben Mezőkovácsháza, Vég-egyháza, Reformátuskovácsháza körzeti szövetkezetet hozott létre, mezőkovácsházi központtal. 1957 évben a gazdaságpoli-tikai intézkedések során az egyesített szövetkezetek szétvál-tak, majd községenként létrejöttek az önálló földművesszövet-kezetek. az 1950 és 1951-es évek, szemben az 1949-es évvel már eredményesebb gazdálkodást tesznek lehetővé. 1950-ben a

szövetkezet évi forgalma 2 988 704,40 Ft. A realizált nyereség 137 316,16 Ft volt. A részjegyek alapján 67 120 Ft-ra növekedett. 1951-ben a szövetkezet évi forgalma 5 884 174,62 Ft, nyeresége pedig 153 394,93 Ft-ot tett ki. A szövetkezeti tagok száma 1289 főre emelkedett, a részjegyalap pedig 69 600 Ft volt. A Földművesszövetkezet fejlődése nem volt nehézségektől mentes, pl. 1953-ban 900 000 Ft fedezethiány volt, 600 000 Ft-tal tartoztak a Békéscsabai Malomipari Vállalatnak.

A határozott vezetés felszámolta a hibákat és az év végére 370 000 Ft nyereséget irhattak jóvá. A remények biztatóak voltak, ebben az évben korszerűsítették az éttermet, és tervezték egy nagy áruház felépítését is. Sajnos ezt az 1956-os ellenforradalmi események meggátolták. Az 1956-os események után a stabilizáció évei következtek, megszilárdult a szövetkezet vezetése.

AZ MSZMP POLITIKÁJA ÉREZTETTE HATÁSÁT A FÖLDMŰVESSZÖVETKEZET ÉLETÉBEN IS. Tovább erősödött, izmosodott a szövetkezet, részt vett a falu társadalmi, politikai életében. HIRDETTE A PÁRT SZÖVETKEZETPOLITIKÁJÁT, AKTIVAN RÉSZT VETT A TSZ SZERVEZŐ MUNKÁJÁBAN IS. A mezőgazdasági szövetkezetek létrehozásánál is ott voltak a földművesszövetkezet tagjai, hirdették a szövetkezés gondolatát, s nem véletlen, hogy Mezőkovácsházán 1959 végére a mezőgazdaság szocialista részaránya a faluban több mint 40 %-ot tett ki, 1960. januárjában lényegében befejeződött a községben a mezőgazdaság szocialista át-

szervezése. A földművesszövetkezet is erősödött a mezőgazdasági szövetkezetek létrehozásával.

A falu egységes szocialista viszonyai kedvező feltételeket teremtettek a további fejlődésre. A mezőkovácsházi földművesszövetkezet az 1960-as évek elejére a környék legerősebb szövetkezetévé vált. 1963-ban az évi forgalom elérte a 39 500 000 Ft-ot. Több mint 1900 tagja volt 167 000 Ft részjegyértékkel. A dolgozók létszáma elérte a 220 főt. 1962-ben és 1963 elején gondolatokat ébresztő viták alakultak ki a szomszédos községek szövetkezeti vezetői és tagjai között. Vizsgálgatták saját szövetkezetük erőforrásait, fejlődését és érlelődni kezdett az a gondolat, hogy koncentrálni kell az erőket. Szükség van az összefogásra, mert a gyorsan változó igényeket csak erősebb gazdasági bázissal bíró szövetkezet képes kielégíteni. 1963-ban 6 szövetkezet egyesült Mezőkovácsháza, Reformátuskovácsháza, Végegyháza, Kaszaper, Nagybánhegyes, Magyarbánhegyes. 1963-évre a körzeti szövetkezet úgy alakult ki, hogy 1962.december 31-én Reformátuskovácsháza, 1963.március 31-én Kaszaper, július 1-én Magyarbánhegyes, Nagybánhegyes és Végegyháza szövetkezetei csatlakoztak /36/. A szövetkezeti tagok száma is emelkedett. 1963-tól 1967-ig terjedő időben több mint 800 új taggal szaporodott a körzeti szövetkezet tagjainak száma. A szövetkezeti tagok száma az egyes községekben a lakosság arányaihoz viszonyítva az alábbiak szerint alakult 1963.december 31-i adatok szerint:

Község neve	Lakosság száma	Tagok száma	Lakosság %-ában
Mezőkovácsháza	6264	1942	31
Nagybánhegyes	3492	822	32,8
Magyarbánhegyes	3811	1636	43
Kaszaper	2529	878	34,7
Reformátuskovácsháza	1407	551	39,1
Végegyháza	2688	892	36,5
Összesen:	20 191	6 721	22,71

A KÖRZETI SZÖVETKEZET KIALAKULÁSA ÉS FEJLŐDÉSE 1963-1967.

IDŐSZAK ALATT

Az egyesülés után a szövetkezet neve: Mezőkovácsháza és Vidéke Körzeti Földműves Szövetkezet.

Az alkalmazotti létszám az egyesülés előtt 1962.évben 220, az egyesülés után 1963-ban 330, 1967-ben 425 fő.

Eszközök és alapok alakulása 1963., 1967.években /33/

Érték: 1000 Ft-ban

Megnevezés	1963.év	1967.év	1972.év
Eszközök:			
Állóeszköz-állomány	5086	17 423	31 282
Forgóeszköz-állomány	6003	5 035	16 678
Eszközállomány összesen:	22 408	106 492	138 159

Az eszközök és alapok koncentrációja lehetővé tette, hogy a szövetkezet magasabb színvonalon és korszerűbben elégítse ki a lakosság igényeit.

KERESKEDELEM, VENDÉGLÁTÓIPAR

A kiskereskedelmi, vendéglótipari és egyéb szolgáltatásokat a szövetkezet most már magasabb fokon tudta megoldani. Az 1963. és 1967-es időszak alatt a boltok korszerűsítésére, a vendéglátóipari egységek fejlesztésére 8 406 000 Ft-ot fordított az igazgatóság.

A korszerűsített üzletekben már jobban be tudták mutatni az árut, javult a kiszolgálás kulturáltsága. Ezzel párhuzamosan nőtt a kereskedelmi dolgozók szakképzettsége is.

A kiskereskedelmi áruforgalom növekedését fő árucsoportonként az alábbi számok mutatják:

KERESKEDELMI FORGALOM ALAKULÁSA 1963-1967. ÉVEKBEN /37/

Érték: 1000 Ft-ban

Év	Élelem	Ruházat	Vegyes- ipar	Össz.	1963:100%
1963	24 303	20 220	19 470	63 993	100
1964	25 885	21 937	22 652	70 474	110,1
1965	26 621	22 316	23 397	72 334	113,0
1966	28 753	22 818	25 686	77 257	120,7
1967	30 632	23 632	29 250	83 865	131,1

A fenti forgalmat a jelzett időben 12 élelmiszer, 5 ruházati, 11 iparcikk és 20 vegyesbolt bonyolította le a 6 községben. Régi igényt elégített ki, amikor 1966-ben létrehozták a lakberendezési boltot. A bolt megnyitását osztatlan örömmel fogadta a lakosság. A megnyitás évében 3-400 000 Ft volt a havi forgalom, 1972-ben meghaladta az 1 millió forintot.

A vendéglátóipari forgalom dinamikusan fejlődött, ezt az alábbi adatok mutatják:

VENDÉGLÁTÓIPARI FORGALOM ALAKULÁSA 1963-1967. ÉVEKBEN /38/

Érték: 1000 Ft-ban

Év	Étel	Kávé	Ital	Egyéb	Össz. forg.	1963. 100 %
1963	2739	224	13 707	1295	17 965	100,0
1964	3218	289	15 091	1542	20 140	112,1
1965	3493	409	15 740	1503	21 245	117,6
1966	3790	553	18 191	1507	24 441	136,0
1967	4001	614	19 205	2272	26 092	145,8

A fenti forgalmat 2 vendéglő, 5 eszpresszó, 7 büfér, 14 italbolt, 2 sörkert bonyolította le. Az egyesülés előtt sok problémát okozott a szűk és korszerűtlen étterem. Ez annál is inkább gondot jelentett mivel - Mezőkovácsháza járási székhely lévén - az étkezők száma és az ételforgalom ugrásszerűen megnövekedett. Ezt a gondot segítette megoldani a községitanács azzal, hogy a régi filmszínház épületét átadta a szövetkezetnek. Ezzel az épülettel növelték az éttermi részt és kialakítására, fejlesztésére 1 500 000 Ft-ot fordított. Jelenleg naponta 600-700 fő étkezik. Az 1963-tól 1967-ig terjedő időszak alatt a szövetkezet bruttó árbevétele is dinamikusan fejlődött. 1963-ban az évi bruttó bevétel 89 881 000 Ft, 1967-ben pedig 187 608 000 Ft volt.

A nyereség tömege is növekedett, 1963.évben 2 708 000 Ft, 1967-ben 10 768 000 Ft.

IPARI TEVÉKENYSÉG:

Egyre fokozódó követelményeknek kellett eleget tenni a szövetkezet dolgozóinak. Új és újabb tevékenységi körök alakultak ki, s honosodtak meg a körzetben. A szövetkezetben gyors ütemben fejlődtek a különböző iparágak, ipari részlegek.

1963-ban az ipari jellegű termelés tulajdonképpen csak szikvizgyártásból adódott, mely évente 602 000 Ft forgalmat bonyolított le. Az egyesülés után 1964. évben létrehoztak egy hűsítőital ellátó üzemet, amely nem csak saját körzetüket, hanem más szövetkezeteket is ellát hűsítő italokkal. A hűsítőüzem évi termelési állandóan növekszik, 1964. évben 1 millió üveg, 1972. évben 1 millió 700 ezer üveg hűsítő italt termelt. A fejlődés lehetővé tette, hogy létrehozzunk egy aránylag nagy kapacitású keltetőállomást. Erre az igazgatóság 12 millió Ft-ot fordított. A keltetőállomás ellátja a naposbaromfival a körzet szövetkezet tagságát, szakcsoportokat, más szövetkezeteket és nagyüzemi gazdaságokat. Ez lehetővé teszi 30 gép évi 2-3 millió csibe keltetését. A naposbaromfi ellátásával segítik más szövetkezeteket is. A keltetőállomás tevékenységének bemutatására szolgáljon adatul a III.ötéves terv során mutatkozó eredmény. Az ötéves ciklus alatt a keltetőüzem 5 800 000 naposcsibét, 435 000 db naposlibát, 425 000 naposkacsát és 487 000 db napospulykát adott át a termelőknek.

A fejlődés megkövetelte a saját építő és karbantartó részleg kialakítását is, amely jól illeszkedik be a szövetkezet egészébe.

A házi építőbrigád az elmúlt évek során nagyon sok boltegyiséget korszerűsített és új egységeket épített. A házi építőbrigád az 1960-as évek derekán 18 fővel alakult meg, évente 1 millió Ft munkát végzett el. Néhány év múlva már 42 fő dolgozott a brigádban és az éves munkájuk meghaladta a 4 millió Ft-ot.

FELVÁSÁRLÁS

Az egyesülés után ugrásszerűen fejlődött a kisárutermelőkkel a termelési és felvásárlási kapcsolat. A szövetkezet igazgatósága mindig gondot fordított a házikertekben termelt áru átvételére. Kialakította a felvásárló-telepek rendszerét, ahol a környéken termelt áruféleségeket vásárolják fel.

A körzetben 13 felvásárló-telep működik, amelyek mellé csatlakoznak még a különböző raktárak, ahol a szálas terményeket tárolják és előkészítik feldolgozásra.

A kisárutermelőktől a házikertekből, a szakcsoport tagjaitól az elmúlt ötéves terv során a szövetkezet az alábbi mennyiségű árut vásárolta fel: étkezési hagymából 344, dughagymából 142, burgonyából 67, vegyes zöldségből 28, mákból 34, cirokmagból 179, baromfiból 59, tojásból 55 vagon. Ugyanezen időszakban szálas áruféleségekből 1891 vagon volt a felvásárlás. A harmadik ötéves terv során összesen 2978 vagon különféle árut vásároltak fel, melyből 697 vagonnal exportáltak. A partnereknek ezen időszak alatt, több mint 5 millió Ft termelési előleget, hitelt nyújtottak. A tervciklus

során ezen feladatokat csak úgy tudták megoldani, hogy jó kapcsolatokat létesítettek a termelőkkel, az üzleteket a kölcsönös előnyök alapján kötötték meg.

Az alábbi táblázat mutatja a felvásárlás és ipari üzemág dinamikus fejlődését. Jellemző a sokrétű és szerteágazó kapcsolatokra, hogy ebben az időszakban több mint 800 háztáji gazdasággal, 12 szakcsoporttal és sok nagyüzemi gazdasággal alakítottak ki szerződéses alapon termelést és felvásárlást.

FELVÁSÁRLÁS ÉS IPAR ÁRBEVÉTELENEK ALAKULÁSA 1963-1967-ig /39/

Érték: 1000 Ft-ban

Év	Felvásárlás	Ipar-Szolgáltatás
1963	7071	602
1964	8920	818
1965	31060	2802
1966	63310	13172
1967	54349	15946

A szövetkezet nagyarányu forgalma és a nagy volumenű áruszállítás megkövetelte a szállítási üzemág fokozatos kialakítását. A szállítási üzemág 21 db különféle tehergépkocsival rendelkezik, köztük zárt járművel is.

FEJLESZTÉSI TEVÉKENYSÉG

Az igazgatóság az 1963-67-es időszak között arra törekedett, hogy a körzeten belül a legfontosabb fejlesztéseket korszerűsítéseket elvégezze. Így került sor 1963-ban a kaszaperi tagszövetkezethél önkiszolgáló és iparcikk-bolt építésének

befejezésére, amelyre 700 000 Ft-ot fordítottak. 1964-ben a nagybánhegyesi tagszövetkezetnél befejeződött egy bolt-komplexum felujítása, korszerűsítése, amelyre 1 142 000 Ft-ot fordítottak. 1964-ben a hűsítőüzem kialakítására 860 000 Ft-ot költöttek. 1966-ban a végegyházi tagszövetkezetnél egy falatozó és bisztró építése 1 074 000 Ft-ba került. 1966-67 közötti időszakban vásároltak 4 db tehergépkocsit, 2 db zetort, 1 db szippantót, 4 db pótkocsit, amelynek összege 773 000 Ft-ot tett ki. A Mezőkovácsháza és Vidéke Földműves Szövetkezet megalakulásától 1967 év végéig eredményesen működött. A vezetés a tagságra támaszkodva tudatosan arra törekedett, hogy szerteágazó tevékenységet hozzon létre, amely tevékenység jól beleilleszkedik a tájörzet gazdasági szerkezetébe. A szövetkezet fejlődése az ipari részlegek kialakulása, a felvásárlási tevékenység, valamint egyes termékek feldolgozása megteremti, illetve lerakja az alapját egy magasabb gazdasági eredményt elérő munkának. Széles körű tevékenységgel kialakulnak egy vertikális gazdálkodás csirái, feltételei. A Magyar Szocialista Munkáspárt gazdaságpolitikájának megvalósulása további lehetőségeket teremti a mezőkovácsházi szövetkezet fejlődéséhez. Serkenti a vezetést és a tagságot, hogy bátran még a kockázatok vállalásával is éljen a reform adta lehetőségekkel. Ez a törekvés fokozatosan megvalósul és a magasabb színvonalu gazdálkodás egyaránt jól szolgálja a népgazdaság és a szövetkezeti tagság érdekeit.

KERESKEDELEM, VENDEGLÁTÓIPAR

Az alapellátás tovább javult a szövetkezet körzetében, a községek kereskedelmi egységei, vendéglátóhelyei kulturáltabbá váltak. Igen sok boltot korszerűsítettek. A bolthálózat, az előbbi évekhez viszonyítva nem fejlődött, de lényeges átalakítások, átszervezések történtek. Amíg az 1963-1967 közötti időben az iparcikk boltok száma 11 volt, 1973-ra 17-re növekedett számuk. 1973.évben összesen 50 kereskedelmi egység-természetesen szakboltok is - és 27 vendéglátó egység áll a lakosság szolgálatában. A kiskereskedelmi forgalom is továbbfejlődött.

A SZÖVETKEZET FEJLŐDÉSE 1968-1973.ÉV KÖZÖTT KISKERESKEDELMI

FORGALOM ÁTALAKULÁSA 1968-1972-ig: /40/

Érték: 1000 Ft-ban

Év	Élelem	Ruházat	Vegyesip.	Össz.	1968. 100 %
1968	33 429	23 546	40 568	97 534	100,0
1969	35 898	24 900	43 152	103 950	106,6
1970	41 278	27 538	55 232	124 048	127,2
1971	49 711	29 133	60 022	138 866	142,4
1972	53 080	26 405	62 779	142 264	145,8

VENDEGLÁTÓIPARI FORGALOM ALAKULÁSA 1968-1972-ig

Érték: 1000 Ft-ban

Év	Étel	Kávé	Ital	Egyéb	Össz. forg.	1968. 100 %
1968	4375	658	18 990	2037	26 060	100,0
1969	4613	794	20 441	1288	28 036	107,6
1970	4692	812	22 034	2370	29 908	114,8
1971	4829	759	22 950	2571	31 109	119,4
1972	5084	745	22 578	2499	30 915	118,6

Saját fejlesztési alapból Magyarbánhegyes községben ABC kis-áruházat és vendéglőt építettünk, Kaszaper községben szintén kisvendéglőt és büfét építettünk és korszerűsítettük.

Mezőkovácsházán az AUTÓKER Vállalattal közösen létrehoztak egy autóalkatrész szaküzletet. Az élelmiszerboltokat felszerelték hűtőberendezésekkel. Ma már mindenütt, ahol élelmiszer, tejet, tejterméket árusítanak az üzletek rendelkeznek hűtőgépekkel vagy hűtőpultokkal.

A SZÖVETKEZET FORGALMA, AZ ALAPOK ÖSSZETÉTELE 1968-1972-ig /41/

Érték: 1000 Ft-ban

Év	Össz.forg.	Állóalap	Forgóalap	Össz. eszköz
1968	221 102	18 872	12 361	91 635
1969	211 665	20 662	12 907	93 717
1970	253 655	20 763	13 765	96 356
1971	315 641	25 861	14 714	108 696
1972	330 924	31 382	16 678	138 159

A tárgyalta időszakban a nyereség tömege is nőtt. 1968-ban az évi nyereség 8 755 000 Ft, 1971-ben 16 475 000 Ft, 1972-ben 13 200 000 Ft, 1973.szeptember 30-ig 13 546 000 Ft.

A HATÉKONYSÁGI MUTATÓK ALAKULÁSA 1968-1972. IDŐSZAK KÖZÖTT:

Év	Bérhatékonyság	Eszköz hatékonyság	Ráfordítás hatékonyság
1968	89,37	8,35	21,60
1969	73,72	8,63	20,48
1970	89,87	12,07	22,94
1971	111,65	17,76	26,65
1972	81,26	13,64	20,28

A hatékonysági mutatók az országos összehasonlítással azt mutatják, hogy a mezőkovácsházi Áfész jelzett mutatói valamivel jobbak az országos átlagnál.

Az országos bérhatékonyság 1968-ban 59,76, az eszközhatékonyság 8,23 volt. 1972-ben az országos bérhatékonyság 76,55, az eszközhatékonyság 13,01 volt.

A vagyonvédelem, a társadalmi tulajdon tisztelete sokat fejlődött a szövetkezetnél. Az elmúlt évek során különösebb kivrívó eset nem történt. Ez köszönhető a szövetkezet öntudatos tagjainak és dolgozóinak. Az igazgatóság is fokozott gondot fordít a felügyelőbizottsággal karöltve a tulajdon védelmére, gondozására.

A Mezőkovácsháza és Vidéke Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezet 1975 április 1-én fejlődésének, történetének új szakaszához érkezett.

1974. év végén és 1975. elején Békés megyében a fogyasztási szövetkezetekben koncentrációs folyamat ment végbe. Több szövetkezet egyesült, illetve egybeolvadt. Mezőkovácsházához is csatlakozik, illetve beolvad a Kunágota és Vidéke Áfész, valamint a mezőhegyesi Áfész. A két önálló szövetkezet csatlakozásával a szövetkezeti taglétszám 12500 főre növekszik, a dolgozói létszám 841 főről 1300 főre növekszik. Az eszközök értéke 202 400 000 Ft-ról 262 470 000 Ft-ra növekszik. A koncentráció következtében a forgalom is dinamikusan növekszik. Az egyesülés évében 1975-ben 742 700 000 Ft volt a forgalom, 1977-ben már 924 368 000 Ft a forgalom.

Az ötéves terv végére a forgalom elérte az 1 159 000 000 Ft-ot. Ezt 1540 dolgozóval és 55 000 000 Ft bérallappal valószínűsítették meg. Az 1975. évben létrejött nagy szövetkezet 10 önálló közigazgatási községre terjed ki és mintegy 35 000 lélekszám ellátásáról kell gondoskodnia.

A SZÖVETKEZET FELÉPÍTÉSE, ÖNKORMÁNYZATA:

Az elmúlt évek tapasztalatai azt igazolják, hogy a küldöttgyűléseknek nagyobb hatáskörű döntési jogkört kell adni, mert felelős testület, és összetételénél fogva képes a szövetkezet bonyolult tevékenységének áttekintésére, értékelésére. A küldöttek a szövetkezeti tagok bizalmát élvezik és felelősséggel tartoznak a szövetkezet tevékenységéért. Az igazgatóság 15 tagból áll, munkája operatív. Az alapszabály szigorú elvei szerint vezeti a szövetkezet munkáját. Gondoskodik a törvények és jogszabályok betartásáról. Felelősségteljesen gazdálkodik a tagság bizalmából hatáskörébe utalt eszközökkel. Gondoskodik az anyagi és személyi erők célszerű felhasználásáról, kidolgozza a fejlesztés koncepcióját, azt megvitatás és jóváhagyás végett a közgyűlés elé terjeszti. Gyakorolja a munkáltatói jogkört, gondoskodik a káderek továbbképzéséről, szervezi a munkaversenyt. Megfelelő munkakapcsolatot tart fenn a társadalmi szervezetekkel. Ügyel az össz-társadalmi érdekekre, a csoportérdek és az egyéni érdekek összehangolására.

A felügyelőbizottság 9 tagból áll, gondoskodik a tulajdonosi jogok érvényesítéséről. Körültekintően vizsgálja az anyagi

eszközök felhasználását, a vagyonvédelmet. A szövetkezetben nagyon fontos feladat hárul a helyi választott vezetőségre. Az intézőbizottságok 5-11 tagból állnak. Az intézőbizottságok nagy önállósággal rendelkeznek, a következő feladatokat végzik:

szervezik és állandóan figyelemmel kísérik az áruellátást a körzetben, figyelik a forgalom és összetétel alakulását, jelzést adnak az igazgatóság és szakapparátus felé, alkalmaztatási jogkörük van az 5 millió Ft-on aluli forgalmu egységek vezetőinek és dolgozóinak felvételére, tartják a kapcsolatot a községben működő más gazdasági szektorokkal és társadalmi szervezetekkel, mindennemű fontos, a tagságot érintő kérdésben a helyszínen azonnal intézkednek. Ez a tagsággal való kapcsolat szempontjából eddigi tapasztalatok szerint igen jónak bizonyult, előkészítik a részközgyűléseket, beszámolókat tartanak azon. Beszámolnak a helyi állami és társadalmi szerveknek /tanácsoknak, pártbizottságoknak/.

Az intézőbizottságok élén függetlenített elnökök állnak. Ez a szervezeti forma a körzet nagyságát és összetételét figyelembe véve a jövőben is szükséges. Kivánatos továbbá szélesíteni a helyi intézőbizottságok jogkörét, emelni szerepét. Segítik a vezetést és a tagság érdekeit képviselik a tagbizottságok. E bizottságok rendszeresen látogatják a boltokat, vendéglátóipari egységeket, ellenőrzést gyakorolnak, és azokról jelzéseket adnak az igazgatóságnak és a felügye-

lőbizottságnak. Jól közreműködnek a leltározásnál és gondosan ügyelnek a vagyonvédelemre. Vizsgálják az áruk összetételét, üzletek higiéniai állapotát, és mindezekről az intézőbizottságokkal karöltve tájékoztatást adnak az illetékes szakvezetőknek. Szövetkezetben igen fontos szerepet tölt be a 16 tagu nőbizottság, amely a nők sajátos érdekeit juttatja kifejezésre. Az elmúlt időszak alatt kezdeményezésekkel, ésszerű javaslatokkal segítették a szövetkezet munkáját. A nőbizottság javaslatára több üzletben a nők munkáját megkönnyítő korszerűsítéseket hajtottak végre. Élő, eleven társadalmi élet jellemző a szövetkezet munkájára. A pártvezetőség szerepe, s munkájának hatékonysága kimutatható a szövetkezet életének minden területén. Ajánlásokat és javaslatokat dolgoz ki az igazgatóság részére. Több ilyen javaslat került már megvalósításra, amely a szövetkezet fejlődését meggyorsította.

A szövetkezetben igen sok fiatal dolgozik. A KISZ-tagok száma 84 fő. Munkájuk eredményeként elnyerték 1972-ben a KISZ Központi Bizottságának dicsérő oklevelét.

A szakszervezeti bizottság szerteágazó, sokrétű felelősségteljes munkájából szemléletőként a munkaverseny szervezésében való közreműködését, a szocialista munkaversennyel való foglalkozását. Az igazgatósággal karöltve a szakszervezeti bizottság a dolgozók körében rendszeresen szervezi és értékeli a szocialista munkaversenyt. Eredményei elérésében nagy szerepe van a munkaversenynek. A szocialista munkaverseny

teljes kibontakozása a szövetkezetnél 1967. évtől kezdődően indult meg. Ezt megelőzően - az egyesítést követően - 1963 óta is találkozunk munkaverseny szervezésével, de ebben az időben /1963-1967-ig/, főleg az egyéni versenyek bontakoztak ki.

Az 1967-es gazdasági évvel megindult a szocialista brigádmozgalom kibontakozása. Ezek mellett újabb versenyformák jelentek meg, így többek között a Kiváló Brigád címért, Kiváló Telep címért, Kiváló Egység címért /bolt, vendéglő/ és ezzel emelkedik az összes dolgozók részvétele is a szocialista versenymozgalomban. A kollektívák részvételét az alábbiak szemléltetik.

Versenyszórtá	1967.	1968.	1969.	1970.	1971.	1972.
			főben			
Szocialista Brigád cím	11	19	12	47	45	153
Kiváló Brigád cím	-	7	10	54	97	70
Kiváló Telep cím	52	32	45	45	175	207
Kiváló Egység cím	11	41	37	97	102	76
Kiváló Dolgozó cím	18	46	21	30	52	80
Összesen:	92	145	125	273	471	586

1973. évtől újabb versenyszórtákkal találkozunk. Az ifjúság körében beindult a Kiváló Ifju Szakmunkás és Szakma Ifju Mestere mozgalom. Az elmúlt öt évben a munkaversenyben és ifjúsági versenyben részt vevők számát jól mutatja az alábbi táblázat: /39/

Versenyforma	1973.	1974.	1975. főben	1976.	1977.
Szocialista Brigád cím	117	170	266	258	274
Kiváló Brigád cím	42	76	56	138	131
Kiváló Telep cím	239	236	265	259	242
Kiváló Egység cím	112	84	218	199	216
Kiváló Dolgozó cím	36	45	63	50	61
Ifjúság Versenyzők	60	73	41	80	49
Összesen:	606	684	909	984	973

A Mezőkovácsháza és Vidéke Áfész a szocialista munkaverseny során az alábbi kitüntetést kapta: /43/

1967-ben Megyei "Kiváló Szövetkezet"

1968-ban Országos "Kiváló Szövetkezet"

1970-ben SZÖVOSZ és KPVDSZ elnökségének dicsérő oklevele

1971-ben Országos "Kiváló Szövetkezet"

1972-ben Országos "Kiváló Szövetkezet" a Bk. M. és KPVDSZ elnökségének vándorzászlajával,

1974-ben Országos "Kiváló Szövetkezet" a Bk. M. és KPVDSZ elnökségének zászlajával.

1975-ben Minisztertanács és SZOT Vörös Zászlaja

1976-ban Országos "Kiváló Szövetkezet"

1977-ben a NOSZF 60. évfordulója indított jubileumi munkaversenyben MSZMP Központi Bizottságának Zászlaját.

A IV. ötéves tervben elért eredmények alapján több dolgozó részesült kitüntetésben.

Kiváló Dolgozó 238 fő, Kiváló Szövetkezeti Munkáért 16 fő,

Belkereskedelmi Kiváló Dolgozó 3 fő, Kormánykitüntetésben 2 fő.

A Magyar Szocialista Munkáspárt X. kongresszusa hangsúlyozta, hogy hosszútávon számol a szövetkezeti szektorok szerepével. Fontos feladat hárul rájuk a népgazdaság különböző ágazataiban /41/.

A párt iránymutatása alapján az Általános Fogyasztási és Értékesítő Szövetkezetek fejlesztését úgy kell kialakítani, hogy az megfelelően szolgálja a népgazdasági és a tagsági érdekeket egyaránt.

A szövetkezetben az anyagi és erkölcsi erőkhöz mérten mindig nagy gondot fordítottak a szolgáltatás, a tagsági kedvezmények fejlesztésére. 1975. évtől évente 1500 000 Ft-ot fizettek vissza vásárlási visszatérítésként a tagoknak. Az alapszabály gondoskodik a sokoldalú kedvezmények nyújtásáról. Néhányat szemléltetésül: Családi rendezvényeknél, esküvők, névadók alkalmából a tagok 20 %-os kedvezményben részesülnek. Ha a családi rendezvényt a szövetkezet vendéglátó üzlete bonyolítja le, akkor étel és italfogyasztás esetén a tagok 30-40 %-os árengedményben részesülnek. Háztartási eszközök és gépek kölcsönzési díja 30 %-os kedvezménnyel jár, hagymarosta, permetező és cirokmaglehúzó gép igénybevétele esetén 20 %-os kedvezmény jár, kézikocsit, szippantót, tartálykocsit szintén kedvezménnyel vehetnek igénybe a tagok. A gázcsereletelepre évente 300 000 db propán-bután gázpalackot szállítanak ki. A szállítás díjmentes, évente 250 000 Ft megtakarítást jelent a szövetkezeti tagoknak.

A mezőgazdasági termékek termeltetésénél és értékesítésénél, ha a piac szüknek bizonyul, a tagok elsőbbséget élveznek. Elsőbbséget kapnak a szövetkezetnél történő alkalmazásnál, foglalkoztatásnál, iparitanuló képzésnél a szövetkezeti tagok családjai.

A SZÖVETKEZET CÉLKITÜZÉSE:

A Mezőkovácsháza és Vidéke Általános Fogyasztási Szövetkezet IV. ötéves tervét sikerrel teljesítette. Javult a lakosság ellátása, korszerűsödtek az üzletek. Az V. ötéves terv alapvető célja elsősorban a lakosság és a szövetkezeti tagok igényeinek magasabb színvonalu kielégítése volt. Tovább javult az alapellátás, bővült a választék korszerűsödtek az üzlethálózatok.

Néhány fontosabb az újabb beruházások közül: Mezőkovácsházán megépült a 2000 db-os propán-bután tranzitcseretelep. A telep üzembehelyezése teljes mértékben biztosítja a lakosság gázellátását a legmagasabb csucsidőszakban is. Mezőkovácsháza és Mezőhegyes nagyközségekben a községi tanáccsal közösen építettek üzleteket. Mezőhegyesen megépítésre került egy kulturcikkbolt, egy husbolt és egy iparcikkbolt. Mezőkovácsházán új eszpresszó és zöldségbolt épült. A szövetkezet szerteágazó kisegítő üzemágakat is működtet. Ezek az üzemek elavult gépekkel dolgoznak, ezért szükségessé vált korszerűsítésük. Így került teljes felújításra a keltetőüzem, ahová új gépeket szereltek be, a baromfifeldolgozó üzem is korszerűsödött. A tollüzembe és seprűkötőüzemekben olyan gé-

peket állítottak be, amelyek a termelékenységet növelik és megkönnyítik a nehéz fizikai munkát. Az V. ötéves tervben épült meg egy nagy kapacitású hűtőüzem, amely jó minőségű üdítő itallal látja el a környék falvait és üzemeit.

A szövetkezet igazgatósága nagy gondot fordít az élet- és munkakörülmények állandó javítására, valamint szociálpolitikai célok megvalósítására. Ezen célok megvalósítására az V. ötéves terv során 15 000 000 Ft-ot fordított a szövetkezet. Az ötéves terv során 1980-ig beruházásokra és fejlesztésekre több mint 69 000 000 Ft-ot fordított az igazgatóság. A szövetkezet fejlődési üteme, a gazdálkodás egyre javuló tendenciája erre biztosítékot nyújtott. Biztosítékot nyújtott továbbá a szövetkezet fejlődésének a lelkes szövetkezeti tagság, valamint a jó képességgel rendelkező szakemberek. A technikai fejlesztési célokon túl a szövetkezet igazgatósága rendkívüli gondot fordít a dolgozók szakmai és kulturális fejlődésére is. Az V. ötéves tervben 550 szövetkezeti dolgozó vett részt szaktanfolyamokon, szakiskolákon, felsőfoku iskolákon. Évente politikai képzésben kb. 320-350 dolgozó részesült.

V. MŰVELŐDÉSPOLITIKA

1. Közüktatás helyzete, fejlődése /44/

Ismeretes, hogy hazánk gazdasági, politikai, társadalmi életében forradalmi változások, átalakulások következtek be. Természetesen e változások szükségszerűen kihatottak kultu-

rális életünkre. Közismert, hogy a felszabadulást megelőzően az ország lakosságának széles rétegei művelődési igényeiket nem elégíthették ki, a kultúra az uralkodó osztályok kiváltsága, monopoliuma volt. Nem volt ez másként Mezőkovácsházán sem. A község életében, a művelődési lehetőségek demokratizálódásában is határkövet jelentett a felszabadulás. Az országos gondok mellett - háborus sebek begyógyítása, ujjaépítés - a gazdasági építőmunkával párhuzamosan az emberek igyekeztek kulturális téren is pótolni a hiányosságokat. Országos viszonylatban is döntő jelentőségű közoktatáspolitikai tett volt a magyar közoktatás, iskolarendszerünk 1948-ban történt államosítása. Ez megteremtette a valóban tömegeket érintő, széleskörű, demokratikus népoktatás alapjait. Ha Mezőkovácsháza helyzetét vizsgáljuk arra a konklúzióra jutunk, hogy az államosítás előtt a lakosság műveltségének mindenkori alapját képező iskolai oktatás igen elmaradott, szegényes volt. Nem épült ki a felszabadulás előtt a szakrendszerű oktatás, a tanköteleskorú fiatalok jelentős része egyáltalán nem, vagy csak néhány elemi iskolát, osztályt végzett. A falusi iskola felszerelése, a tanítói munka feltételei korszerűtlenek, primitívek voltak. A képhez tartozott, hogy tudományos, helyes világnézetre való nevelés sem folyt az iskolában, hiszen a szellemi irányítás az egyház kezében volt. A község magasabb művelődési igényeket kielégítő iskolahálózattal sem rendelkezett, nem volt középiskolája. Ennél fogva azon kevés számú fiatal,

aki esetleg továbbtanulhatott, kénytelen volt a községben, sőt a járáson túl keresni a továbbtanulási lehetőséget /Makó, Békéscsaba, Gyula/ /42/.

A községben is bekövetkezett gazdasági, politikai és társadalmi átalakulások megteremtették anyagilag is a lehetőséget a korszerű műveltség iránti igény kibontakozásának. Kiepült és általánossá vált a tanulóifjúság széles tömegeit átfogó, egységes alpműveltséget nyújtó nyolcosztályos általános iskola. Tulzás nélkül elmondhatjuk, hogy ez a tény a népi demokratikus forradalom első szakaszának egyik legalapvetőbb kulturális vívmánya. Ezzel párhuzamosan megindult az ismeretek magasabb fokát adó középiskolai hálózat kiépülése is.

ÓVODA

Az alsófoku oktatás legalsó láncszeme az óvoda, amely funkcióját tekintve is lényeges változáson ment át.

A felszabadulás előtt két óvoda működött a községben egy-egy gyermekcsoporttal, a jelenlegi 1., ill. 2.sz. óvoda helyén /Árpád u.-1, ill. Petőfi u./.

A felszabadulás után még jónéhány éven át csak ez a két óvoda működött. Mivel egyre több szülő igényelte a gyermek óvodai elhelyezését a községi tanács 1953-ban épület átalakítással létrehozta a 3.sz. óvodát egy gyermekcsoporttal, az Alkotmány utcában. Ugyanakkor bővült 2 csoportossá az 1.sz. óvoda. További fejlődést jelentett a 4.sz. óvoda /Ságvári óvoda/ létrehozása, működtetése, 1959-ben. Mivel az óvoda

helyén álló épület két foglalkozási terem kialakítására volt alkalmas /a 2.sz. óvoda pedig férőhely hiánya miatt már nem tudta fogadni a gyermekeket/, néhány éven át két óvodai csoport működtetése vált szükségessé a 4.sz. óvodában.

Az 1960-as évek elején az óvodai férőhelyek számának növelése nemcsak az új jelentkezők miatt vált szükségessé, hanem az óvodában lévő gyermekek megfelelőbb körülmények között történő elhelyezése miatt is.

Az 1960-as évek második felében került fejlesztésre a 3.sz. és a 2.sz. óvoda: Egy-egy csoporttal és foglalkozási teremmel bővítették. Az eddig vázoltakban az alábbi statisztikai adatok is betekintést adnak: /45/

	1946	1950	1960	1970	1977
Az óvodai férőhelyek száma:	65	65	169	250	298
Óvodába járó gyermekek száma	110	150	179	240	329
Egy óvónőre jutó gyermek sz.	55	77	30	18	19
Óvodai csoportok száma:	2	2	6	9	11
Napközis ellátásban részesülő óvodáskorúak száma	-	95	99	147	203
Bölcsődéből átvett gyermekek száma	-	-	18	35	16
Térítési díj Ft értéke /átlag/	-	1,60	1,60	5,09	7,60

A statisztikából kitűnik, az óvodai férőhelyek száma 1950 és 1960 között ugrásszerűen emelkedett, sőt a továbbiak során is nőtt. A községben az óvodáskorú gyermekek száma az 1930 és 1950 közötti években átlagosan 400 körül mozgott, ami a tankötelessé váló tanulók számából is megközelíthetően megállapítható.

Az 1.osztályosok száma például 1938-ban 164, 1945-ben 108,

1950-ben 109, 1960-ban 113 volt és részükre mindössze 65 óvodai férőhely volt biztosítva 1950 előtt.

1950 óta az óvodába járó gyermekek száma kétszeresére növekedett, ugyanakkor az óvodai csoportok száma az ötszörösére. Jelentősen csökkent az egy óvonőre jutó gyermekek száma. E kedvező változások az óvoda szerepében, fejlődésében kerekedők: régebben a gyermekekre való felügyelés és az ismeretek egyszerű, szóbeli közlése volt a szerepe, majd a gondozás és nevelés került előtérbe, most fő tevékenység a gondozás és az iskolára való előkészítés. A bölcsődéből az óvodába átvett gyermekek számának 1973.évi csökkenése elsősorban a gyermekgondozási szabadság nagyobb mérvű igénybevételének következménye.

Amellett, hogy az óvodai férőhelyek száma a felszabadulás előttiekhez viszonyítva a négyszeresére emelkedett, jelentős korszerűsítés történt a foglalkozási termek állapotában, az óvodák felszereltségében. Valamennyi foglalkozási terem parkettázás, megtörtént az ivóvíz bevezetése az épületekbe, vizóblitációs W.C.-vel vannak ellátva, boilerrel rendelkeznek, az uzsonna tárolására pedig hűtőszekrénnel. Gyarapodott a szakmai felszerelések mennyisége is. Az életkori sajátosságoknak megfelelő különböző eszközök, játékok állnak a gyermekek rendelkezésére, mind a foglalkozási termekben, mind az udvaron.

Jelentős fejlődést mutat 1-1 óvodai csoportra eső működési kiadás: 1965-ben: 36 600 Ft, 1970-ben: 54 800 Ft, 1977-ben: 71 000 Ft.

Lényeges változások történtek tartalmi vonatkozásban az óvodák munkájában az 1971-ben bevezetett új nevelési program következtében. E program alapján végzett munka a szokások és ismeretek terén az eddigieknél megalapozottabban és korszerűbben készítik fel a gyermekeket az iskolára.

A megnövekedett feladatok ellátására most már érettségire épülő felsőfoku óvonóképzés készíti elő az óvonókat.

Az óvodák tevékenységére is fokozottabb mértékben felfigyel a társadalom, s problémák megoldása céljából szívesen ad segítséget. Évek óta valamennyi óvodának van patronáló üzem, amelyektől jelentős anyagi segítséget kapnak, sőt egyes üzemek /pl. áfész, tsz/, ezt a segítséget más óvodákra is kiterjesztik.

Az MSZMP KB 1972 júniusi határozata hatással volt az óvodák korszerűsítésére, fejlesztésére, ami nagyobb mértékben az 1.sz. óvoda 20 férőhellyel történő bővítésében, és az 5.sz. óvoda korszerűsítésében mutatkozott meg.

ÁLTALÁNOS ISKOLAI OKTATÁS

A község felszabadulása után a közoktatás területén is megindult az élet. Az elemi népiskola még 1944.decemberében megkezdte működését. A beiratkozott tanulók 1945.június elején fejezték be a csökkent időtartalmu tanévet, amely a tanulóknak és nevelőknek egyaránt sok gondot okozott.

Az iskola oktató-nevelő munkát a múlt rendszertől átvett

tárgyi feltételekkel kellett folytatni.

A 13 tanteremben megvolt a legegyszerűbb /főleg földrajzi/ szemléltető eszköz. 16 nevelő tanított ekkor az iskolában. A proletár-diktatura győzelme további eredményeket hozott a közoktatás terén is. 1948-ban megtörtént az iskolák államosítása, ami mélyebben nem érintette a községet, mivel a helybeli iskola addig is állam tulajdonát képezte, de az államosítás feltételeinek el nem fogadása miatt kizárta magát a pedagógusok sorából néhány apáca, aki átmenetileg a tanya-központi iskolában tanított.

Államunk az általános iskolát, kötelezővé tette 8. osztály elvégzését, annak ellenére, hogy ez az intézkedés nagy anyagi áldozatokkal járt: a tanulói létszám jelentős emelkedése miatt szükségessé vált mind a tantermek, mind a nevelők számának emelése. A szocialista társadalom építése szükségessé tette a magasabb színvonalu ismeretek nyújtását az iskolában. Ezt csak a szakszerű oktatás bevezetésével lehetett megoldani.

Az egyes tárgyak tanítására az iskola nem rendelkezett szaktanárokkal. A nappali tagozatos általános iskolai tanárképzés mellett megindult a tanítói oklevéllel rendelkező pedagógusok egy részének szaktanárrá való továbbképzése.

A községben is sok pedagógus vállalta - a napi oktató-nevelő munka mellett - a 3-4 évig tartó továbbképzést, a tanári képesítés megszerzését.

1953-ra még nem volt teljes a szaktanári ellátottság, de fel-

sőtagozati osztályok tantárgyainak többségét már szaktanárok tanították. Az iskola munkájának szocialista tartalmu fejlődését - a javuló szaktanári ellátottság mellett - a felsőbb tanügyi szervek rendszeres utmutatásai is segítették.

Az élet és az iskola kapcsolatának erősítésében, a fizikai munka megbecsülésére való nevelés terén jelentős lépés volt a gyakorlati foglalkozás bevezetése, 1959 szeptemberében. A községi tanács segítségével sikerült a fiuk és a lányok foglalkoztatásához szükséges feltételeket biztosítani.

1970 négyszögöl területű gyakorlókertet kapott az iskola, ahol a szülők egy lelkes csoportja társadalmi munkával szertárat is épített a szerszámok és termények tárolására, továbbá fiu- és leányöltözőket, mosdót.

Megkezdődött a gyakorlókert kialakítása, egy részének betelepítése gyümölcsfákkal, szőlővel. 1975-ben szükségessé vált a gyakorlókert áttelepítése a jelenlegi helyre. Az áttelepítés, az új kert kialakítása tulnyomórészt társadalmi munkával történt.

A fiuk téli foglalkoztatásához, műhely-munkájához csak egy elavult melléképületet sikerült biztosítani.

A leányok téli foglalkoztatása, a háztartási gyakorlatok és kézimunka szintén szükséghelyiségben oldódott meg a 3.sz. iskolaépületben. E körülmények ideiglenesen megfelelnek a célnak, a gyakorlati foglalkozás tantervi követelményeit az iskola általában teljesítette. Néhány évvel később egyre

jobban felszínre került az említett két foglalkozási terem elavultsága, terv is készült új termék építésére, azonban anyagiak hiányában a terv nem valósult meg.

Az iskolák tartalmi munkájának továbbfejlesztését szolgálta az 1961évi III.törvény, amely hosszú időre jelölte meg az iskolák legfontosabb feladatait.

E törvény aktivizálta a társadalmat az iskolák anyagi és erkölcsi támogatására, az ifjúság oktatása, nevelése még inkább társadalmi ügyé kezdett válni.

A reformtörvény alapján a község pedagógusai is - a társadalom segítségével - tudatosabban foglalkoztak a korszerű ismeretek nyújtásával, a hátrányos helyzetű tanulókkal, a világnézeti neveléssel, a munkára való neveléssel, a bukások számának csökkentésével. 1963-ban jelent meg az első magyar Nevelési Terv, amelynek megalkotásával kapcsolatos kísérleti munkában a Művelődésügyi Minisztérium és a Megyei Művelődési Osztály megbízásából bázis iskolaként 2 éven át az 1.sz. általános iskola nevelőtestülete is részt vett, ami nagy megtisztelést jelentett, mivel Békés megyében összesen csak két iskola kísérletezhetett. 1965-ben került körzetesítésre a Petőfi-pusztai, majd 1969-ben a tanfaközponti iskola. Ezzel már valamennyi felsőtagozati tanuló szakrendszertől oktatásban részesült.

Az iskola kiemelt feladatának tartotta - a reformtörvény megjelenése előtt is -, hogy a tanulókat lehetőleg a képességüknek és a népgazdaság igényeinek megfelelő életpályára irá-

nyítsa. Emellett egyre inkább törekedett a helyi igények ki-
elégítésére, elsősorban azzal, hogy segítette a helyi gimnázium-
benépesítését, továbbá a község üzemei, vállalatok felé irányította a tanulókat.

Az utóbbi években hagyománnyá vált az ugynevezett pályaválasztó szülői értekezlet, amelyen főleg a község üzemeinek és középiskolájának képviselői találkoznak a szülőkkel, tájékoztatást adnak a pályaválasztási lehetőségekről. Hasonló "tapasztalatcsere" történik sok esetben az üzemek képviselői és a 8. osztályos tanulók között is. A pályaválasztás, a továbbtanulás jelentőségét a szülők is egyre jobban látják, amit a következő számadatok is mutatnak:

	1950	1960	1970	1978
Továbbtanulásra jelentkező 8.osztályos tanulók közül	33%	41%	97%	100%

Az iskola 1950-ben és 1960-ban csak a középiskolába jelentkezőket tartotta nyilván. Az alábbi statisztikai adatok számszerű képet adnak néhány oktatásügyi kérdésben: /46/

	1938	1945	1950	1960	1970	1978
Tanulók száma	850	712	982	874	871	740
Ebből 8.oszt.sz.	15	18	39	75	127	74
Tantermek száma	12	13	16	16	18	19
Egy teremre jutó tanuló sz.	77	54	61	54	48	39
Egy nevelőre jutó tanuló sz.	42	43	44	26	19	16
Egy tanteremre jutó tanulócsoporthoz sz.	1,8	1,2	1,1	1,5	1,5	1,5
Szakrendszerű oktatásban részesülő tanulók aránya %	-	-	89	90	100	100
Szakos tanítás %	-	-	-	77	69,7	66

A fenti statisztikából többek között megállapítható, hogy a tanulók közül egyre többen, számításunk szerint a tanulók

87-89 %-a végzi el az általános iskola nyolc osztályát. Az egy teremre jutó tanulók száma csökkenést mutat, ami első sorban a 2.sz. általános iskola termei számának emelkedéséből és a tanulólétszám nagymértvű csökkenéséből adódik. Ennek ellenére az egy tanteremre jutó létszám messzemeghaladja a járási átlagot. Az 1.sz. iskolánál e helyzetet súlyosítja az is, hogy a tanteremhiány miatt a felsőtagozati osztályokat az egymástól 100-900 m távolságra levő épületekben kellett elhelyezni. A felszabadulás óta több mint felére csökkent az egy nevelőre jutó tanulók száma, ami színvonalasabb oktató-nevelő munkára ad lehetőséget.

Csökkenést mutat a felsőtagozati osztályokban a szakos nevelők által tanított órák aránya, ami első sorban a szaktanárok fluktuációjából ered. /A statisztika 1970- és 1978. éve a 2.sz. általános iskola adatait is tartalmazza, mivel Mezőkovácsháza és Reformátuskovácsháza egyesülése következtében a volt reformátuskovácsházi iskola 2.sz. iskola néven működik./

A tanulmányi eredmény - különösen az 1972.évi párthatározat óta kedvezően alakult /47/. Mivel a tanulmányi átlag számítása megszűnt, a fenti megállapítás a bukások számának csökkenésével indokolható, amely az utóbbi 5 évben átlag 1,5 %. A napközi otthon 1953-ban kezdte meg tevékenységét egy csoporttal /40 tanulóval/. 1954-ben szükségessé vált a második csoport megszervezése is, részben azért, mert az édesanyák közül egyre többen állnak munkába. A 3. napközis csoport

1962-ben jött létre, ami első sorban a mezőgazdaság szocialista átszervezésével indokolható. A 4. napközis csoport létrehozására 1966-ban került sor. Az 5. napközis csoport alakítására 1977-ben kaptak engedélyt. Ezzel 200 tanuló /5 alsós csoport/ számára biztosítva volt a nevelői felügyelet melletti rendszeres felkészülés és az étkezés. A napközi otthonnak - fennállása óta - jelentős szerepe van a tanulmányi színvonal emelésében, hathatósan támogatja az iskola nevelési célkitűzéseinek végrehajtását. A napközi otthon jelenleg is tulzsufolt. A nagyközség ipari üzemeinek fejlődésével, az édesanyák nagyobb mérvű munkavállalása következtében, még tovább növekszik a napközis ellátás iránti igény, amely csak újabb napközis csoportok működtetésének engedélyezésével teljesíthető.

A konyha is ebben az épületben van, s biztosítja az óvodások, általános iskolások és a gimnazisták számára az étkezést. Az étkezők száma jelenleg 680.

Az épületben két ízben történt jelentős bővítés, 1950. év végén az ebédlőt korszerűsítették, majd 1972-ben kb. 900 000 Ft költséggel bővítették és korszerűsítették a konyhát és az ebédlőt.

A községben 1947-ben alakult az első uttörőcsapat, 2466-os "Balogh Ádám Uttörőcsapat" néven. A csapat tevékenységében nagy szerepe volt a játéknak és a kulturális rendezvényeken való szereplésnek. A csapat abban az időben még nem volt táborozni, csak a község határán belül tettek egyes rajok,

Őrsők kisebb kirándulásokat. Az 1950-es évek közepén az uttörőcsapat rövid ideig Kilián György ill. Zrinyi Ilona nevét is viselte, majd 1957. júliusában új nevet vett fel, s 2452.sz. Kulich Gyula Uttörőcsapat néven folytatta munkáját. Az új csapatszászló avatása 1957 november 7-én volt, amelyen Kulich Gyula édesanyja is részt vett. 1960-ban az uttörők magas létszáma miatt kettévált a csapat.

A fiucsapat továbbra is Kulich Gyula nevet viselte, a leánycsapat pedig új számot és nevet kapott: 5324.sz. Kállai Éva Uttörőcsapat. E helyzet azonban csak két évig tartott. A tanulólétszám csökkenése miatt egyesült a leány és fiucsapat, és továbbra is a 2452.sz. Kulich Gyula Uttörőcsapat elnevezést viselte.

A csapat 1955-ben kezdte meg táborozásait, s azóta 1-2 évet kivéve, minden nyáron megszervezi a csapatvezetőség a táborozást az ország valamelyik szép helyére. Az első táborozás Gyopároson volt, majd ezt követték a Balaton melletti, az esztergomi, miskolctapolcai, gyulai, mártélyi stb. táborozások. Igen örömdetes az, hogy a táborozó uttörőcsapat és kisdobosok létszáma az utóbbi években szépen emelkedik /pl:

1973-ban a tanulók 22 %-a/. Uttörőink részt vettek a Magyar Uttörők Szövetsége Országos Elnöksége által meghirdetett mozgalomban, akciókban, mégpedig 1958-tól 1960-ig tartó, a "Forradalom Nyomolvasói" elnevezésű mozgalomban, melynek tevékenységei során méltóképpen készültek a Magyar Tanácsköztársaság 40. ill. hazánk felszabadulásának 15. évfordulójára.

A csapat vállalt feladatait teljesítette. Ezt követte az Uttörőexpedíció a jövőben, az Uttörő a hazáért, Vörös zászló hősének elnevezésű mozgalom 1963 és 1967 között.

1968-tól a csapat tevékenységének vezérfonalát a KISZ KB 1967 decemberi ülésének határozata jelentette, amely konkrét utmutatást adott az eredményesebb tartalmi munkához.

Az 1968/69. tanévben a "Forradalom lángjai" elnevezésű mozgalom keretében a csapat három kiemelkedő évfordulóra készült: KMP és a KIMSZ megalakulásának, valamint a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának 50. évfordulójára. Ez alkalommal jelent meg az uttörők szerkesztésében az "UTÓD" című folyóirat 1.száma a község felszabadulásának 25.évfordulóján, 1969 október 6.-án pedig a 2.szám.

Az 1969-70-es tanévben a "Szabad hazánkban Lenin utján" elnevezésű mozgalom keretében a csapat megünnepelte a felszabadulásunk 25., és Lenin születésének 100. évfordulóját. Az ünnepélyes csapatgyűlésen a legtöbb helyi üzem is képviseltette magát, majd az ünnepély után a Lenin életével kapcsolatos kiállítás került megnyitásra.

Az 1970-71-es tanévben ünnepelték az uttörőmozgalom megalakulásának 25. évfordulóját. Az év legfontosabb eseményei: a csapat részt vett a battonyai Ifjúsági Békemenetben, bekapcsolódott a "Kerékpárt Vietnammak" akcióba, fogadta a páncélautót, lebonyolította a hulladékgyűjtést, részt vett a járási uttörőtalálkozón, megrendezte a nyári táborozást Gyopároson. Gazdag uttörőprogramja volt az 1971-72-es tanévnek is. Az "Uttörőtörvény szellemében" akció keretében meghir-

detett miniakciónból mindkét iskola uttörőcsapata feladatokat vállalt. A meghirdetett pályázat alapján a 2452.sz. Kulich Gyula Uttörőcsapat két országos helyezést ért el. A Csillag Őrs nyerte el az országos fődíjat: 10 napos táborozást Zánkán, az Orion Őrs táskarádiót kapott jutalmul. - Ugyancsak 2 hetes csillebérci táborozásban részesült 15 kisdobos, mivel az előző évi kulturális seregszemlén két aranyérmet nyertek.

1973-ban - Községi Strandfürdő mellett - megkezdte működését az Ifjúsági Tábor, amely járási, de jórészt községi támogatásból épült, s mozgalmi, oktatási célokat szolgál, üdülést biztosít gyermekeknek. Államunk évről-évre egyre jobban igyekszik az iskolák és a napközi otthonok működését anyagi téren is biztosítani. Ennek szemléltetésére szolgáljon az alábbi kis kimutatás:

A dologi kiadás alakulása:		Iskola		Napközi	
Év	Tanuló-csoport	Teljesített kiadás 1 csoportra	Csoport száma	Teljesített kiadás 1 csoportra	
1965	27	9 500	3	64 000	
1970	25	13 000	4	74 200	
1977	29	24 000	7	138 000	

Az iskoláknak napközi otthonoknak és óvodáknak juttatott fel-
ujítási összege pl: 1965-ben 79 000 Ft
1970-ben 380 000 Ft
1973-ban 640 000 Ft.

Az 1973-as adatok a 2.sz. általános iskolának és napközi otthonnak juttatott Ft értéket is mutatja.

Az intézményekből juttatott felújításokból jelentős korszerűsítések történtek - főleg az utóbbi 8 éven át - az iskola, óvoda és a napközi otthonok épületein. /Tetőrakások, parkettázás, épületek bővítése, butorzat átalakítása stb./.

Az épületek korszerűsítése mellett a szemléltető eszközök száma is gyarapodott. Pl. az 1.sz. iskola - többek között - a következő jelentősebb szemléltetőeszközökkel rendelkezik: kémia és fizikai egységcsomag / 33 000 Ft /, elektrovaria /11 000 Ft/, hangos filmvetítőgép, 6 db TV készülék, hagyományos, uatomatikus diavetítők, lemezjátszók, írásvetítők, magnetofokon stb. Ifjúsági és nevelői könyvtár köteteinek száma meghaladja az 5 800-at. Könyvtárfejlesztésre 1975 és 1978 között évente átlag 10 000 Ft-ot költenek.

A felszabadulás óta a társadalom egyre nagyobb érdeklődést tanusít az iskola iránt, ami elsősorban a párt és később a tanács együttes felvilágosító tevékenysége révén jött létre. Sok szülő végzett szívesen társadalmi munkát az iskola részére, ami elsősorban kisebb javítást és meszelést jelentett. Később a szülői munkaközösség a rendezvényekből származó bevételből már az iskola szépítését szolgáló tárgyakat vásárolt. Az iskola anyagi támogatása a szülői munkaközösség részéről ma is megvan, de a teévkenység tartalma lényegesen megváltozott. Az SZM - ahogyan a munkaterv is tükrözi - fő célját ma már az iskola nevelési és oktatási célkitűzéseinek

támogatásában látja.

Jónak mondható - különösen az utóbbi években - a szülők részvétele a szülői értekezleteken, a szülők akadémiáján, az iskolai ünnepélyeken. A helyi üzemek vállalatok /tsz, Mezőgép, Áfész, KTSZ stb./ főleg az 1960-as évek közepétől adtak jelentősebb anyagi támogatást az iskolának, pl: az uttörők és kisdobosok táborozásának segítése, tv-készülék, olajkályhák stb./.

Oktatás-nevelés célkitűzések megvalósításában döntő szerepe van a pedagógusoknak. E felsőbb tanügyi szervek és a község vezetői már az 1960-as évek második felében arra törekedtek, hogy a pedagógusok fluktuációját csökkentsék. E célból több lakást vásároltak pedagógusok részére, továbbá több pedagógus épített lakást pedagógus lakáspítési kölcsönből, ami egyúttal a társadalom megbecsülésének egyik módját is jelenti a pedagógusok számára.

Megbecsülést jelent az is, hogy van 6 kitüntetett pedagógus, továbbá többen választott szerveknek tagjai. Az oktató-nevelőmunkát hatékonyan támogatja a Pedagógus Szakszervezet, amelyet a járásban az elsők között alakította meg a mezőkövácsházi tantestület. 1961-ben alakult meg a pedagógus pártalapszervezet. Tevékenységével jelentős mértékben hozzájárult az elért eredményhez.

A közoktatás terén a jövőt illetően igen jelentős volt az MSZMP KB 1972.juniusi határozata az állami oktatás továbbfejlesztéséről. E párthatározatból fakadó helyi-, párt- és

állami feladatokat az ugynevezett "Intézkedési Tervek" tartalmazták. Bár a párthatároza 10-12 évre jelölte meg a feladatokat, már az első évben is konkrét eredményekre törekedtek, amelynek következtében például a Ságvári iskolában megszüntették az összevont osztályokban folyó tanítást, csoportbővítés történt az 1.sz. óvodában, végrehajtották a tananyagcsökkentést stb. A párthatározat nyomán a község üzemének segítőkészsége az iskola, a gyermekek felé jelentősen fokozódott. Dinamikusan fejlődött az üzemek szocialista brigádjai által az iskola tanulócsoporthoz, óvodákhoz és napközis csoportokhoz nyújtott segítség nevelési téren és anyagi vonatkozásban egyaránt. 1977-ben már 32 szocialista brigád patronálta az uttorőrajokat, valamint a napközis csoportokat. Az általuk végzett társadalmi munka értéke meghaladta a 100 000 Ft-ot. A szocialista brigádok és az uttorőrajok érzelmi kötődése - éppen a kialakult kapcsolatok révén - egyre mélyül. 1977-ben megkezdődött egy új 8 tantermes iskola építése, amely jelentős mértékben bővítette az 1.sz. általános iskola oktató-nevelő munkájának tárgyi feltételeit. Az új iskolaépület rendeltetésszerű használatba vétele 1979.szeptemberére megtörtént.

KÖZÉPFOKU OKTATÁS

Népi államunk oktatáspolitikájából fakadóan szükségszerűen bővült a középiskolák hálózata is. A községben is bevezetésre került a középiskolai oktatás. Ennek következtében az ál-

általános iskolát végzett mezőkovácsházi tanulók 20-25 %-a helyi gimnáziumhoz kötődött, sőt további életükben meghatározó szerepet játszott az itt folytatott továbbtanulás. A gimnázium 1952-ben kezdte meg működését egy tanulócsoporttal, az 1.sz. általános iskola Árpád utca 184.sz. alatti épületében. A következő évben - a legszükségesebb átalakítások után - az Árpád u. 120.sz. alatti iskolaépületben kapott elhelyezést, s itt fejlődött 4 tanulócsoportos intézménnyé. A tárgyi feltételeket tekintve igen jelentős esemény volt, hogy a gimnázium új - 4 tantermes - épületet kapott 1957.decemberében. Az új épület elhelyezése különösen a vidékről bejáró tanulók számára kedvező, mivel a vasutállomás közelében épült. A Hunyadi János Gimnázium diákjai és tanárai így néhány éven át megfelelő körülmények mellett folytathatták munkájukat, amíg a helyiségek száma elegendőnek bizonyult. 1962-től folyamatosan kialakultak a párhuzamos osztályok. 1965-től már 8 tanulócsoport működött az épületben. Habár a tanulócsoportok száma azóta másodízben csökkent 8 alá, az épület mégis szűknek bizonyult azok megfelelő elhelyezésére. E hiányos feltételek ellenére is a gimnázium igyekezett rendeltetésének megfelelni. Működésének kezdetétől aktív beiskolázási és pályaválasztási tevékenységet folytat /48/. A beiskolázás terén elsősorban a helyi általános iskolára számít, de a környező községek továbbtanulni szándékozó tanulói közül is sokan jelentkeznek a gimnáziumba továbbtanulásra. A tanulók létszáma az utóbbi

10 évben átlag 210 körül mozgott. E létszám 40-45 %-át mezőkovácsházi tanulók alkotják.

A Hunyadi János Gimnáziumban 1952-1977 között érettségizettek száma a következőképpen oszlik meg a környékbeli községek között: /49/

Mezőkovácsháza	456 tanuló
Almáskamarás	11 tanuló
Battonya	6 tanuló
Kaszaper	34 tanuló
Bánkut	7 tanuló
Dombiratos	2 tanuló
Kevermes	3 tanuló
Kétegyháza	3 tanuló
Kunágota	31 tanuló
Magyarbánhegyes	121 tanuló
Medgyesegyháza	124 tanuló
Medgyesbodzás	9 tanuló
Mezőhegyes	66 tanuló
Nagybánhegyes	14 tanuló
Nagykamarás	5 tanuló
Végegyháza	102 tanuló

A fenti adatokból is érezhető, hogy a helyi gimnázium fontos művelődéspolitikai célkitűzés végrehajtását segítette elő. A beiskolázásra pozitív hatással volt a tanulószoba, a különböző szakkörök /matematikai, orosz, német nyelvi, honvédelem stb./ működtetése, az 1960-as évek közepén bevezetett

műszaki rajz, majd 1968-tól választható tantárgyként bevezetett gyors és gépirás, s az ifjúsági mozgalomban mutatkozó sikerek is.

Eredményesen folyik a pályaválasztási munka is. A fizikai dolgozók tehetséges gyermekei számára minden évben heti 3 óras egyetemi előkészítőt tartottak. E munka eredményét - az utóbbi három évre vonatkozóan - e néhány számszerű adat is érzékelteti: érettségizett 146 tanuló, egyetemi, főiskolai továbbtanulásra jelentkezett 42, felvételt nyert 29 tanuló. Tehát a felvételre jelentkezett tanulók 69 %-a tanulhatott tovább a felsőbb iskolában. E tények azt igazolják, hogy rendszeres tanulással, tanári segítséggel a gimnáziumból továbbtanulók aránya is megfelelő. A nevelés terén egyre hatékonyabb tényezőként érvényesül az iskolai KISZ szervezet, amely 1957-ben alakult. Az eltelt évek során - főleg a felsőbb irányító szervek utmutatásai alapján - a mozgalmi élet lényeges változáson, fejlődésen ment át szervezeti és tartalmi vonatkozásban egyaránt. Eddig az osztályok KISZ alapszervezetként tevékenykedtek. Az elmúlt tanévben már vegyes életkoruakból álló szervezetek jöttek létre. Évfolyamtól, életkortól függetlenül bárki jelentkezhetett a KILIÁN-próba elvégzése után bármely alapszervezetbe. A létrehozott alapszervezeteket a csucsvezetőség irányítja, segíti.

Az iskolában folyó mozgalmi munka jelentős mértékben segíti a szocialista módon gondolkodni és élni tudó emberek kineve-

lését. Az ifjúsági mozgalom keretében élénk kulturális élet folyik. Hagyományossá vált az irodalmi színpad működése, amely járási és megyei helyezéseket is elért. Legnagyobb sikerét 1969-ben Gyulán az Erkel Diákünnepségen aratta, ahol munkája jutalmául aranyérmet kapott. A szabadidőben, amelyhez a gimnázium tanulói az őszi mezőgazdasági munkából származó egy napi keresetükkel és helység berendezésével, csinosításával is hozzájárultak.

Az önművelés lehetőségeit szélesíti az elmúlt tanévben kialakított könyvtárhelyiség is.

A hiányos sportolási lehetőségek ellenére a gimnázium tanulói különösen az atlétikai és a kézilabda-bajnokságokon szerepltek eredményesen, amit az iskolában található jutalomtárgyak, serlegek is igazolnak. A jelenlegi sportolási lehetőségeket lényegesen javítja majd a már épülő 16,35 méteres tornaterem, amely 1978-ban került átadásra. A nagyközségi és járási sportcélokat is szolgáló, központi fűtéssel ellátott tornaterem, kazánházból fűtik, majd a gimnázium épületét is.

A gimnázium viszonylag rövid multra tekint vissza. 1977-ben ünnepelte fennállásának 25.évfordulóját. Ez alkalomból került sor a nagyközségi tanács által adományozott, Hunyadi János bronzból készült mellszobrának felavatására is.

A gimnázium létezése a gyakorlati jelentőségével párhuzamosan - az érettségizők számának gyarapodásával, majd helyben történő munkába állásukkal - egyre több mezőkovácsházi lakos tudatában foglalja el az öt megillető helyet.

FELNŐTTOKTATÁS

Az általános iskolai, a közép- és felsőfoku nappali tagozatos oktatás mellett államunk egyre nagyobb gondot fordít - a népgazdaság és az egyén érdekeinek megfelelően - a felnőtt oktatásra, általános és szakmai műveltségük emelésére.

Az 1.sz. általános iskolában - amely a járás más községeiből jelentkezett felnőtteket is vizsgáztat - 1951 óta folynak osztályozó vizsgák és tanfolyamszerű oktatás az általános iskolai végzettség megszerzése céljából.

Az általános iskolai adatok szerint 1951 óta magánvizsga útján 30 mezőkovácsházi és 56 környékbeli lakos szerezte meg az általános iskolai végzettséget, szervezett tanfolyamon, esti oktatás keretében pedig 223 mezőkovácsházi és 40 vidéki dolgozó. A középiskola elvégzésének igénye is jelentkezett mind mezőkovácsházi, mind a környező községek dolgozói részéről.

A Hunyadi János Gimnázium szívesen tett eleget ennek az igénynek beindult a levelező oktatás, 1958-ban pedig a levelező tagozaton már érettségizők is voltak.

1970-ig 157-en szereztek érettségi bizonyítványt, zömmel Mezőkovácsháza, Magyarbánhegyes és Nagybánhegyes községekből.

A gimnázium 1960-1970-ig rendszeresen, évről-évre érettségiztek mezőkovácsházi lakosok, fizikai és nem fizikai dolgozók egyaránt az alábbiak szerint /50/.

Év	Fizikai dolgozó	Nem fizikai dolgozó	Összesen
1960	-	1	1
1961	-	1	1
1962	1	7	8
1963	1	2	3
1964	3	8	11
1965	4	9	13
1966	6	10	16
1967	2	6	8
1968	2	6	8
1969	2	6	6
1970	2	3	5

1970-1974 között jelentkezők hiányában szünetelt az oktatás a levelező tagozaton.

1974 őszén - a megfelelő feltételek megteremtése után - ismét megindult az oktatás a gimnáziumi tagozaton, 1976-ban pedig tovább bővült az oktatás a szakmunkások szakközépiskolai tagozatával. A gimnáziumban folyó felnőttoktatásba tekintést nyújtanak az alábbi statisztikai adatok, amelyek az 1978. áprilisi helyzetet tükrözik /51/.

	Szaktun- kások isk.	Szak- közép- tan.	Gimn. tan.	Összesen	
	I.o.	II.o.	III.o.	IV.o.	
Mezőkovácsháza	17	22	9	38	86
Magyarbánhegyes	3	-	3	4	10
Nagybánhegyes	-	1	-	2	3
Kunágota	-	3	-	-	3
Végegyháza	3	2	2	-	7
Kaszaper	3	1	-	-	4
Medgyesegyháza	1	4	1	-	6
Mezőhegyes	-	1	-	1	2
Almáskamarás	-	-	1	-	1
	27	34	16	45	122

Az EVIG Mezőkovácsházára való telepedésével reális lehetőség nyílt arra, hogy a Gimnázium nappali tagozatára is bevezetésre kerüljön a szakmunkásképzés. Ennek megvalósításán már dolgoznak. Az új korszerű általános iskola építése megkezdődött. A nevelők képzettségé, a neveléshez való hozzáállása jó. Mint az eddigiekből kitűnik adottak, és a jövőben is adottak lesznek a lehetőségek - az ifjúság szocialista szellemű neveléséhez, a korszerű követelmények elsajátításához.

Örvendetes tényként állapítható meg az, hogy a különböző munkahelyek vezetői is egyre hatékonyabban foglalkoznak dolgozóik továbbtanulásával, amit az utóbbi évek levelező oktatásának megnövekedett létszáma, illetve ismételt beindulása is mutat az általános és a gimnáziumban egyaránt.

Az általános iskolai és a gimnáziumi levelező tagozaton folyó oktatáson kívül sok mezőkovácsházi dolgozó kapcsolódott be a munkahelyi és az egyéni érdekeknek megfelelő továbbképzésbe.

25 év alatt a Hunyadi János Gimnáziumban 925 diák tett sikeres érettségi vizsgát /52/.

Ezek közül:

49 mérnök	a végzettek	5,3 %
11 jogász	"	1,2 %
18 orvos és gyógyszerész	"	1,95 %
133 pedagógus	"	14,4 %
35 katonatiszt	"	3,8 %
48 technikus	"	5,2 %
150 szakmunkás	"	16,2 %
77 egészségügyi dolgozó	"	8,3 %
128 hivatalnok	"	13,8 %
149 adminisztrátor	"	16,1 %
127 egyéb foglalkozásu	"	13,7 %

A fentiek igazolják, hogy a gimnázium egykori tanuló megtalálhatóak az élet szinte minden területén.

A gimnázium fennállása óta teljesítette kettős funkcióját, egyrészt előkészít a felsőfoku tanintézetekbe való továbbtanulásra, másrészt elősegíti az érettségi utáni elhelyezkedést a termelés különböző területein /53/. Figyelmet érdemel, hogy a tanulók többsége munkás, illetve dolgozó paraszt származásúak. A felsőfoku tanulmányokat végzettek mellett szólni kell a szakmunkásokról. Ezen kategória az érettségizettek 16,2 %a. Ők rádió-tv szerelők, elektronikai műszerek, esztergályosok, kereskedelmi dolgozók stb. Viszonylag kedvező képet mutat a pedagógusi élethivatást választók száma. A nevelői hiány miatt sokan vállaltak képesítés nélküli tanítást, döntő többségük a pedagógus képző intézetek levelező tagozatán diplomázott.

A hivatalnoki beosztás, pályaválasztás sokrétű. Így üzemeknél, vállalatoknál, hivatalokban mint pénzügyi előadók, könyvelők, bérszámfejtők, belső ellenőrök dolgoznak. Akik a gimnázium elvégzése után adminisztrációs munkakörökben helyezkedtek el, hasznosítják a gép- és gyorsírás kapcsán tanultakat, mely tárgyakat szintén tanulták a középiskolában.

2. Közművelődés, könyvtárügy

Közművelődési könyvtáraink elődei a régi "Népkönyvtárak" voltak. Összehasonlításként álljon itt az adat: /54/

1938-ban 1 910 ilyen intézmény volt az országban, s mellette

3 122 egyéb közkönyvtár /pl. gazdakörök, ipartestületek, kaszinók, vallási egyesületek birtokában/. Mezőkovácsházán Ipartestület, ill. Reformátuskovácsházán Gazdakör könyvtárának működéséről tudunk. A világháború alatt a könyvek tekintélyes része elpusztult pl. a jelentősebb magánkönyvtárak egyrésze is /Sármezey, Nágel, br.Urbán/.

A felszabadulás után történtek kísérletek új népkönyvtárak létesítésére. A Magyar Kommunista Párt Népkönyvtárai Szervező Bizottsága 1947-48-ban 1 100 kis népkönyvtárat hoztak létre az országban. Említésre méltó, hogy a Vallás- és Oktatásügyi Minisztérium 1948-ban 600, egyenként 30 kötetes vándorkönyvtárat juttatott a falvakba. Lényeges változás 1949-ben következett be, ekkor megkezdődött a könyvtárak hálózatának kiépítése. Tény, hogy a mezőkovácsházi járás minden községében az 1950-es évek elején már léteztek kikölcsönözhető könyvek. Megyei vonatkozás, hogy az első megyei könyvtára Békéscsabán nyílt meg 1952.márc. 9-én. Fő feladata volt segíteni a járási könyvtárak létrehozását.

1953.júliusában, a 2042-12/1952.sz. minisztertanácsi határozat értelmében Mezőkovácsházán, a Járási Tanács intézményeként megalakult a Járási Könyvtár.

Az olvasói igény kielégítése mellett, feladata volt fiókkönyvtárak létesítése is. A továbbiakban a járás területén kialakított hálózat irányítása, továbbfejlesztése.

A kezdeti évek gondjai után, 1957 év végén 6 379 kötet könyvvel rendelkezett a könyvtár 681 olvasójuk volt és 19 417 kötet került kölcsönzésre. A lakosság 10,8 %-a volt könyvtári tag. Ebben az időben a Járási Könyvtár dolgozói kézzel

írott plakátokat is készítettek /az aktualitás jegyében/ nyomdaköltség hiányában pl.: "A Tanácsköztársaság emlékére", "Ez az ország a miénk". Az eredmények fokozatosabban mutatkoztak, pl. a könyvtár első kiadványa 1958-ban elkészült /stencilezett, 15. old. füzet/. Ez utóbbi az olvasók tájékoztatását jól szolgálta. Különösen a dolgozó parasztság olvasóvá nevelésével foglalkoztak sokat a könyvtár dolgozói. A helyben-olvasást a kölcsönző helységben igyekeztek megoldani. Pl: 1958-ban a feljegyzések alapján 1 717 fő 2 179 esetben könyvet, 3 651 esetben különböző sajtót olvasott.

Fokozatosan kialakult egy un. olvasói "törzsgárda", pedagógusokból, tanulókból, de olvasni szerető paraszt emberekből is. Ezek tervszerűen, érdeklődési körük szerint olvastak. A mezőgazdaság szocialista átalakítása a könyvtár munkájában is sok és új feladatot jelentett. A könyvtár dolgozói is segítettek az olvasószolgálat, a kölcsönzés során a falu átalakításának szükségességét megértetni. Tapasztalat volt, hogy az olvasott, tájékozott emberek könnyebben megértették az idők szavát. A könyvtárban rendezett kiállítások is segítettek megértetni, hogy kettős: "a termelőszövetkezet a felemelkedés útja".

Az 1960-as év igen jeles dátum a könyvtár, de a nagyközség életében is. Ugyanis 1960. január 30-án felavatásra, átadásra került az új művelődési ház, amely járási igényeket is kielégített. Az inpozáns objektum megépítését az állami támoga-

tás tette lehetővé. Építési költsége akkor 3 millió 780 ezer Ft-ot tett ki. A belső berendezések értéke meghaladta a 600 000 Ft-ot.

A könyvtár az új művelődési központban nyert elhelyezést. Az átadást követő időszakban fellendült az ugynevezett könyvtárközi kölcsönzés is. Pl: 1961-ben 29 esetben kért, illetve 30 esetben adott könyveket saját állományából a Járási Könyvtár. Az elkövetkezőt években ez a tevékenység dinamikusan fejlődött.

A hálózati munkában jelentős előbbrelépés volt, hogy 1962-ben a Járási Könyvtár művelődési autót kapott. Ezzel a tanyai településekkel létesült intenzívebb kapcsolat /autó könyvtár, filmvetítés/. A művelődési autónak kb. 3 500 kötet külön kezelt állománya volt. Szólni kell a meghonosodott könyvtári figyelőszolgálatról is. Nyomdai levelezőlapokon hívta fel a könyvtár az olvasók érdeklődését a fontosabb szakmai, politikai és szépirodalmi művekre., Vagy pl. tájékoztató bibliográfiát készítettek a járási könyvtárban található politikai irodalomról. A Járási Könyvtár rendszeres kapcsolatban áll és állt országos központi könyvtárakkal, Budapesten /pl. Országos Mezőgazdasági Könyvtár/.

Pl. 1967-1968-as évben a 14 éven felüliek részére a mintavételi hónapokban /április, augusztus, december/ az alábbiak szerint alakult a szakirodalmi olvasottság: /55/.

	1967	1968	Összesen
Társadalomtudomány	300	339	647
Természettudomány	226	124	350
Műszaki	226	145	371
Mezőgazdasági	161	133	294
Egyéb	498	385	883
Összesen	1 419	1 126	2 545

Megállapítható, hogy az egyéb kategória igen összetett a legnagyobb érdeklődés a társadalomtudományi művek iránt mutatkozott meg /az egyéb kategóriával való összehasonlítás nem lenne reális/. Az ideológiai, politikai, pedagógiai művek iránti érdeklődést a továbbtanulók érdekei is motiválták.

A Járási Könyvtár tartalmi munkáját vizsgálva külön is szólni kell a helytörténeti gyűjteményről és a zenei részlegről. A könyvtár munkatársai 1963-tól kezdték gyűjteni a Mezőkövácsházára vonatkozó írásos dokumentumokat, melyet fokozatosan kiterjesztettek a járás területére is /községi könyvtárosok, pedagógusok segítségével/. Az 1970-es évekre a rendszeres gyűjtőtevékenység az alábbi főbb területeket foglalta magába:

- Érdekességek, nevezetességek, műemlékek, a mkházi járásban,
- Irodalmi emlékek a járásban
- Alkotóink
- Babonák, hiedelmek, népszokások
- Munkásmozgalmi emlékek

- Szakdolgozatok /főisk., egyetemi/
- Cikk-bibliográfia /Békés megyei Népujság járási vonatkozó cikkeiből/

A már említett könyvtár zenei részlege 1968.januárja óta működik az olvasóteremben. Fő célkitűzése a zenekedvelő közön-séggel a klasszikus, komolyzene megkedveltetése /a lemez-állomány meghaladja az 1000 db-ot/. De ez a tevékenység elő-segíti a versek, drámarészletek ismeretét és az idegen nyelvek tanulását.

A KÖNYVTÁR FEJLŐDÉSE A FŐBB MUTATÓSZÁMOK TÜKRÉBEN /56/

Év	Könyvállomá- mány	Olvasók száma	Kölcsönzött kötetek sz.
1957	6379	681	19 417
1958	5179	861	23 074
1959	6487	652	22 243
1960	6280	692	27 881
1961	8205	855	26 608
1962	9446	1062	29 156
1963	8227	1080	28 075
1964	9493	1190	33 064
1965	10874	1154	24 096
1966	12039	1141	34 247
1967	13830	1175	36 993
1968	14806	1213	33 521
1969	19891	1466	44 813
1970	21252	1705	43 153
1971	22336	1518	40 631
1972*	22975	1667	37 748
1973	20780	1611	35 951
1974	22339	1375	38 556
1975	24014	1547	37 051
1976	23992	1550	40 647
1977	25444	1564	44 927

*1972-ben tűz következtében 5810 kötet elégett, felemelt ke-retből egy év alatt sikerült pótolni.

A tanácsok átszervezésével, 1971-ben megszűnt a Járási Tanács, így a könyvtár fenntartója a nagyközségi tanács lett. Az intézmény neve: Nagyközségi és Járási Könyvtár.

A változás intézmény szerepkörét nem módosította. A sokrétű kapcsolatok közül talán a legszorosabb a művelődési központtal való kapcsolat, közösen rendezett programok, kiállítások, szakkörök, végül is mind a könyv megszerettetését, a lakosság tájékoztatását szolgálják. Jó az együttműködés a tanintézetekkel, az általános iskolákkal és a gimnáziummal. Közös feladat itt, hogy a tanulók a rendelkezésre álló eszközöket megismerjék és használni tudják. A könyvtár az iskolán kívüli nevelés alapvető eszközévé válik. Pl: tanítási órákat, filmvetítéssel egybekötött mesedélutánokat, csoportos zenehallgatást rendeznek a nevelők közreműködésével. Még nem kielégítő a kapcsolat a termelőüzemekkel. Legjobb a Mezőkovácsháza és Vidéke ÁFÉSZ-szel. Ez utóbbi kapcsolat sokat segített az író-olvasó találkozók megrendezésében. Igen fontos a szocialista brigádok támogatása felkészítés a megyei szintű közművelődési vetélkedőkre /politikai, szakmai/. A könyvtár az elmúlt negyedszázad alatt sokat fejlődött. Eredményei megyei vonatkozásban is értékesek. Az 1976. évi V. törvény, a közművelődési törvény azt is kimondja, "hogyan a közművelődés minden állampolgárnak nemcsak joga, hanem kötelessége". Békés megye 1975-ben készült távlati közművelődési tervében új nagyközségi és járási könyvtár építése szerepel az 1980-as években.

Összegzés

Tanulmányomban próbáltam bemutatni főbb vonásaiban azt a fejlődést, amely a felszabadulás óta, de különösen 1956. után a községben végbe ment. Az 1960-as évek második felétől a 70-es évek végéig, tehát egy jó évtized alatt többet fejlődött Mezőkovácsháza, mint az előző évtizedek alatt. Ennek illusztrálására csak néhány létesítményt említek: új lakótelep építése, melynek bővítése folyamatosan tart, mintegy 40 állami lakás megépülése, több kilométer ut ill. utburkolat létesült, szennyvízhálózat, csatornázás és vízműtársulat alakult. Így a nagyközség infrastrukturális ellátottsága sokat javult. A továbbiakban a környező települések igényeivel is számoló új áruház, igen korszerű strandfürdő, 8 tantermes új általános iskola épült. A gimnázium tornacsarnoka nemcsak az iskolai oktatás, de a lakosság sportolási igényeit is hivatott kielégíteni. Szintén az utóbbi másfél évtized eredményeit prezentálja a felépült új tanácsháza, ifjusági ház, és a lakosság egészségügyi ellátását biztosító, korszerű SZTK rendelőintézet. Vagy a 2000 vagyon kapacitású gabonasiló tároló és a felsorolás koránt sem teljes.

1983.dec. 31-én a közigazgatás országos átszervezésével a község megszűnt járási székhely lenni. Ugyanakkor /1984.jan. 1./ városi jogu nagyközség státuszt kapott, így a környező települések irányításában, ellátásában meghatározó szerepet

tölt be. Mezőkovácsháza jó adottságai - kiváló minőségű föld, lendületesen kibontakozó, fejlődő ipara, kereskedelem, szolgáltatása - biztató perspektívát jelent a jövő szempontjából.

Az utóbbi évek dinamikus, intenzív fejlődését és a település lakóinak becsületes, áldozatos munkáját is méltányolta, elismerte a község történetében a közelmúlt kiemelkedő eseményei!

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 37/1985.sz. határozatával /1985.nov.29./ Mezőkovácsháza városi jogu nagyközségnek 1986.jan.1-vel városi rangot, címet adományozott.

A városi státusz az elismerés mellett igen komoly munkát, nagy feladatok megoldását tételezi fel az elkövetkező években, évtizedekben. Az utóbbi esztendőik eredményei - úgy vélem - garanciát jelent arra is, hogy immáron Mezőkovácsháza város dolgozó rétegei a helyi párt és állami szervek vezetésével eleget tesznek a megnövekedett feladatoknak, becsületes munkával hozzájárulnak városuk és a fejlett szocialista társadalom építéséhez.

- - - - -

Köszönetet mondok Dr.Szabó István kandidátus egyetemi docensnek, aki mint konzulens tanár, igen hasznos szakmai tanácsokkal segített abban, hogy e tanulmány elkészüljön.

Megköszönöm Kovács Ferencné megyei archivum vezető segítségét is, aki főleg a kutatómunkám végzése folyamán nyújtott hasznos módszertani tanácsokat.

Jegyzetek

1. Bálint Alajos: A mezőkovácsházi középkori település emlékei
Szeged, 1939. 19. 1. /Fotómásolat Járási Könyvtár
Mezőkovácsháza/
2. Balogh György: Mezőkovácsháza /község tört.vázlat/
Mezőkovácsháza harmincöt éve 1944-1979.
Kiad.: Mkháza Nagyközségi Tanács V.B. Mkháza, 1979.
15. 1.
3. M. Szabó Miklós: A magyarországi felszabadító hadműveletek
1944-1945. Kossuth Könyvkiadó, 1985. 48. 1.
4. Balogh György: Mezőkovácsháza város volt vagy lesz?
Békés megyei Népujság, 1978. júl. 2.
5. Magyar Szocialista Munkáspárt VII. Kongresszusa, A Párt
történelmi útja. Bp. Kossuth Kiadó, 1959. 160. 1.
6. Kiss Árpád: Az ellenforradalom és a konszolidáció tör-
ténete Mezőkovácsháza községben 1956-1960.
Szegedi Tud. Egyetem Újabbkori Magyar Történeti
Tanszék /kézirat/ 1-33. 1.
7. Berecz János: Ellenforradalom tollal és fegyverrel 1956
Kossuth Könyvkiadó, 1981. 169. 1.
8. Gabnai Sándor: mkházi járási tanács v.b. nyug. elnökhelyet-
tes /visszaemlékezése alapján/
9. Lipták András: Az Új Alkotmány Mg. Tsz. nyug. elnöke
/visszaemlékezése alapján/
10. Merényi József: Az mkházi 1.sz. Általános Iskola nyug.
igazgatója /visszaemlékezése alapján/
11. MSZMP alapszerv. 1957. jan. 25-i taggyűlésének határozatai
12. MSZMP 1957. jun. Országos Értekezlete
Bp. Kossuth Könyvkiadó
13. Békés megyei P.B. Arch. 8 fond. 47 öe. 1960. máj. 21.
/Községi p. alapszerv. értékelése/
14. Békés megyei P.B. Arch. 8 fond. 42 9e. 1958. jun. 20., okk. 11.
/Pb. anyag -KISZ szervezetek/

15. Balogh György: Mezőkovácsháza harmincöt éve
Mkháza, 1979. Nagyközségi Tanács V.B. Kiad. 18. 1.
16. Ugyanott. 19. 1.
17. Iványi Anna: Az 1945-ös földosztás Mkházán = Emlékkönyv
Mkháza alapításának 150.évfordulójára.
Mkháza, 1964. Közs. Tanács V.B. Kiad. 127-149. lap
/JK. Mkh./
18. Ugyanott. 127-149. 1.
19. Községi Tanács vb. 1957.máj. 28-i ülésének 83/1957.sz.
vb.hat.
20. A 103/1958.sz. Községi Tanács vb. határozat 1958.dec.
15.-i jzkv.
21. Békés megyei P.B. Arch. 8 fond 47 öe. 1960.Közs.p.vb.
/Rákóczi Tsz értékelése/
22. Békés megyei P.B. Arch. 8 fond 11 öe.
/J.P.B. 1960. Term.szöv. eljárás/
23. Cseszkó Sándor: a Mezőhegyesi Áll.Gazdaság nyug.szem.
ig.h. /visszaemlékezése alapján/
24. Békés megyei P.B.Arch. 8 fond 47 öe.
Községi V.B. 1960.ápr.13. /Tsz brigádmunkák értékelése/
25. Sás Menyhért - Szöllösi József: A szoc.nagyüzemi gazdálko-
dás kialakulása és fejlődése a mezőgazdaságban
Mkháza harmincöt éve 1944-1979.
Kiad: Mkháza Nagyközségi Tanács V.B. Mkh, 1979.
59-60-62. 1.
26. Ugyanott: 63, 1.
27. Ugyanott: 65. 1.
28. Ugyanott: 66. 1.
29. Dankó Imre: A mezőkovácsházi fuvarosok = Emlékkönyv
Mkháza alapításának 150.évfordulójára
Mkháza, 1964. Kiad: Községi Tanács V.B. 181-187. 1.
30. Horváth István: Mezőkovácsháza iparának kialakulása és
fejlődése. Mkháza harmincöt éve 1944-1979.
Mkháza, 1979. Kiad: Nagyközségi Tanács V.B. 68-69. 1.

31. Ugyanott: 69. 1.
32. Ugyanott: 70. 1.
33. Ugyanott: 71. 1.
34. Ugyanott: 72-73. 1.
35. Vincze János: Mezőkovácsháza kereskedelmének 35 éve
Mkháza harmincöt éve 1944-1979. Kiad: Nagyközségi
Tanács V.B. Mkháza 1979. 75. 1.
36. Ugyanott: 76. 1.
37. Ugyanott: 77. 1.
38. Ugyanott: 78. 1.
39. Ugyanott: 80. 1.
40. Ugyanott: 81. 1.
41. Ugyanott: 82. 1.
42. Ugyanott: 84. 1.
43. Ugyanott: 85. 1.
44. Kiss Árpád: Közoktatási helyzetkép Mezőkovácsházán
Az mkházi járási pb. kiadványa Battonya felszabadu-
lásának 25. évfordulójára. 1969.szept.23. 8. 1.
45. Merényi József: A közoktatás fejlődése 1944-1979.
Mkháza harmincöt éve 1944-1979. Kiad: Nagyközségi
Tanács V.B. Mkháza, 1979. 97. 1.
46. Ugyanott: 101. 1.
47. Az állami oktatás helyzete és fejlesztésének feladatai.
Az MSZMP K.B. 1972.jun. 14-15. ülése.
Kossuth Könyvkiadó, 1972. 29. 1.
48. Merényi József: A közoktatás fejlődése 1944-1979.
Mkháza, 1979. 105. 1.
49. Ugyanott: 105-106. 1.
50. Ugyanott: 107. 1.
51. Ugyanott: 108. 1.

52. Józsa Klára: 25 év eredménye számokban = Emlékkönyv
Mezőkovácsházi Hunyadi János Gimnázium fennállásá-
nak 25. évfordulójára. Kiad: Mkháza, 1977. 59. l.
53. Kiss Árpád: A tervszerűbb pályaválasztás kezdeti eredmé-
nyei
Békés megyei Népujság, 1970.aug.30.
54. Uti Éva: Mezőkovácsháza könyvtárügye = Emlékkönyv, Mkháza
harmincöt éve 1944-1979. Kiad:Mkháza Nagyközségi Ta-
nács VB 1979. 109. l.
55. Ugyanott: 115. l.
56. Ugyanott: 116. l.

Felhasznált irodalom

1. A Magyar Forradalmi Munkásmozgalom története, Budapest, 1974. Kossuth Könyvkiadó 565-653.old.
2. A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség I. Kongresszusa Budapest, 1960.dec.16-18. Szerk. Gerő János, Budapest, 1961. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat.
3. A Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség VII.Kongresszusa Budapest, 1967. Ifjúsági Lapkiadó Vállalat.
4. A Magyar Munkásmozgalom Története 1968-1976.Egységes jegyzet az egyetemek és főiskolák számára. Bp. 1979. Kossuth Könyvkiadó 197-274. old.
5. A magyar népi demokrácia története 1944-1962. Bp. 1978. Kossuth Könyvkiadó 150-365.old.
6. A Magyar Szocialista Munkáspárt VII.Kongresszusa 1959. nov.30-dec. 5. Bp. 1959. Kossuth Könyvkiadó.
7. A Magyar Szocialista Munkáspárt VIII.Kongresszusa 1962. nov.20-24. Bp. 1962. Kossuth Könyvkiadó.
8. A Magyar Szocialista Munkáspárt IX.Kongresszusa, 1966. nov.28-dec.3. Bp. 1966. Kossuth Könyvkiadó.
9. A Magyar Szocialista Munkáspárt X.Kongresszusa, 1970. nov.23-28. Bp. 1970. Kossuth Könyvkiadó.
10. A Magyar Szocialista Munkáspárt XI.Kongresszusa, 1975. márc.17-22. Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó.
11. A Magyar Szocialista Munkáspárt XII.Kongresszusa, 1980. márc.24-27. Bp. 1980. Kossuth Könyvkiadó.
12. A szocializmus útján. A népi demokratikus átalakulás és a szocializmus építésének kronológiája 1944-1980. Szerk: Szabó Bálint, Bp., 1982. Akadémiai Kiadó.
13. A nemzetközi munkásmozgalom története 1945-1974. Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó.
14. Az SZKP XX. Kongresszusa - Szikra Bp. 1956.

15. Balogh Gy.-Oltvai Ferenc-Takács László: A mezőkovácsházi járás helytörténeti-honismereti forrásai Mezőkovácsháza, 1969. Mezőkovácsháza Járási Tanácsának V.B. 9-32., 90-93. old.
16. Bálint Alajos: A mezőkovácsházi középkori település emlékei Szeged, 1939. 19.1. /fotómásolat a Járási Könyvtárban, Mkházán/
17. Berecz János: Ellenforradalom tollal és fegyverrel, 1956. Bp. 1981. Kossuth Könyvkiadó 7-184.old.
18. Dankó Imre: A mezőkovácsházi fuvarosok = Emlékkönyv Mezőkovácsháza alapításának 150.évfordulójára. Mezőkovácsháza, 1964. Községi Tanács V.B. Kiadvány 181-197. 1.
19. Dankó Imre: Mezőkovácsházának történetének vázlata = Emlékkönyv Mezőkovácsháza alapításának 150. évfordulójára. Mezőkovácsháza, 1964, Községi Tanács V.B. Kiadvány 7-21. 1.
20. Emlékkönyv Mezőkovácsháza község alapításának 150.évfordulójára. Szerk: Dankó Imre Mezőkovácsháza, 1964. Községi Tanács V.B. 203.1.
21. Görög János: Mezőkovácsháza nagyközség telepítésének és 100 éves fennállásának vázlatos ismertetése. Mezőkovácsháza, 1914, Fein Salamon ny. 28. 1. /JK.Mkh./
- 22
22. Huszár Rezső: A mezőkovácsházi művelődési ház jól támogatja a tsz-ek kulturális életét. Békés megyei Népujság, 1963. ápr. 18. /JK.Mkh./
23. Iványi Anna: Az 1945-ös földosztás Mezőkovácsházán. Emlékkönyv. Mezőkovácsháza alapításának 150.évfordulójára. Mkháza, 1964. Községi Tanács V.B. Kiadvány 127-129.1. /JK.Mkh./
24. Kádár János: Válogatott beszédek és cikkek 1957-1973. Budapest, 1974. Kossuth Könyvkiadó 7-443.old.
25. Kádár János: A fejlett szocialista társadalom építésének útján. Bp. 1975. Kossuth Könyvkiadó 7-210.old.
26. Kiss Árpád: Az ellenforradalom és a konszolidáció története Mezőkovácsháza községben 1956-1960. /Kézirat/ Szegedi Tudományegyetem Újabbkori Magyar Történeti Tanszék /szakdolgozat/

27. Kuliga Lőrincné: A mezőkovácsházi általános iskola fejlődésének története. Emlékkönyv Mkháza alapításának 150.évfordulójára. Mkháza, 1964. Községi Tanács V.B. Kiad. 188-193. 1. /JK.Mkh./
28. Kovácsháza könyvekben. Válogatott bibliográfia a község történetéhez. Összeállította: Balogh György, Mkháza, 1968. Járási Könyvtár Kiad. 21. 1. /JK.Mkh./
29. Kulcsár Kálmán: A mai magyar társadalom Bp. 1980. Kossuth Könyvkiadó.
30. Litauszki Ferenc: Mezőkovácsháza község fejlődéstörténete 1948-1963. Gépirat 14. 1. /MK. Békéscsaba/
31. Magyarország történeti kronológiája IV.kötet. Főszerk.: Benda Kálmán - Akadémiai Kiadó, Bp. 1982.
32. Mezőkovácsháza, Új Alkotmány Tsz. munkanormái és annak díjtételei, Kiadv. a H.n. 1962. Békési ny. Gyula 75. 1. /MK.Bcs./
33. Mezőkovácsháza harmincöt éve. Szerk.: Balogh György Kiad. Mezőkovácsháza Nagyközségi Tanács V.B. 1979.
34. Mezőgazdasági kutatások 1966. évi főbb eredményei. Bp. 1967. Mezőgazd. és Élelmezésügyi Miniszter Kiad. 306. 1. a 18. lapon az mkházi hajtatásu paprikáról /JK.Mkh./
35. Mezőkovácsházi seprőcirok - A növénytermesztés Kézikönyve, 1.köt. Bp. 1964. Mezőgazd.Kiad. 290.1. /JK.Mkh./
36. Molnár János: Ellenforradalom Magyarországon 1956-ban. Bp. 1967. Akadémiai Kiadó 9-253 1.
37. Oltvai Ferenc: Kiállítás Mezőkovácsháza község dokumentumaiból. Levéltári Szemle, 1965.3.sz. 135-139. 1. Szál.
38. Oltvai Ferenc: Mezőkovácsháza község telepítése és fejlődése 1814-1849. Emlékkönyv. Mezőkovácsháza alapításának 150.év. Mkháza, 1964. Községi Tanács V.B. Kiad. 22-92. 1. /JK.Mkh./
39. Sárközi Péter: Eredmények és gondok Mezőkovácsházán. Magyar Mezőgazdaság 1963.szept.4. 8-9. 1. /Megyei Könyvtár, Bcs./

40. Szeder Pál: A mezőkovácsházi seppücirok története 1856-1964. Emlékkönyv Mkháza alapításának 150. évf.-ra. Mezőkovácsháza 1964. Községi Tanács V.B. Kiad. 162-180. l. /Jk.Mkh./
41. Szikszai Ferenc: A mezőkovácsházi Új Alkotmány Tsz. termelését befolyásoló főbb tényezők /Saakdolgozat Szeged, Pedagógiai Főiskola, 36. l. /Mezg.Tansz./
42. Varga Ferenc: A mezőkovácsházi községi tanács működése, megalakulásától az ellenforradalomig. Szakdolgozat. Szeged, 1967. JATE 56. l. /JK.Mkh./
43. Varga Sarolta: A /mezőkovácsházi/ mezőgazdasági gyakorlati foglalkozás tárgyi feltételeinek egészségügyi vonatkozásai. Szakdolgozat. Szeged 1964/65. Tanárképző Főiskola /TansOsztt./
44. Vágvölgyi András: Egy tömegkommunikációs vizsgálat előkészítése és módszere. - Népművelés Értesítő, 1968. 1.sz.Mkházi adatok is /MK.Bcs./
45. Vágvölgyi András: Művelődés, családi szokások és társas kapcsolatok a képernyő előtt. Beszámoló öt Békés megyei község /köztük Mezőkovácsháza/-ben és Szegeden végzett vizsgálatok eredményeiről. Tiszatáj, 1967, ápr. sz. /JK.Mkh./